

Vem platsar i laget?

EN ANTOLOGI

OM IDROTT OCH ETNISK MÅNGFALD

Vem platsar i laget?

En antologi om idrott och etnisk mångfald

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Vem platsar i laget? – en antologi om idrott och etnisk mångfald ingår i 2010 års uppföljning av statens stöd till idrotten.

Beställningar:

SISU Idrottsböcker
www.idrottsbokhandeln.se
Telefon: 040-660 66 67
Fax: 040-660 66 70
E-post: info@idrottsbokhandeln.se

Kontaktuppgifter till förlaget:

SISU Idrottsböcker
Idrottens Hus
114 73 Stockholm
Besöksadress: Fiskartorpsvägen 15 A
Telefon: 08-699 60 00
Fax: 08-699 62 26
E-post: info@sisuidrottsbocker.se

© **Centrum för idrottsforskning 2012:3**

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch och Johan Pihlblad

Språkgranskning: Anders Drangel, Addisco

Formgivning: Catharina Grahn, ProduGrafia

Foton: Bildbyrå

Tryck: Holmbergs, Malmö 2012

ISBN: 978-91-979562-6-0

Förord

Centrum för idrottsforskning (CIF) har sedan år 2009 i uppdrag att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens idrottsstöd.

För 2011 års uppföljning beslutade regeringen att CIF bland annat skulle genomföra en fördjupad studie om delaktighet och etnisk mångfald inom idrotten. Uppdraget preciserades till en analys av ”i vilken omfattning idrottens organisation och verksamhet på alla nivåer medverkar till att uppfylla syftet med statsbidraget att människor med annan kulturell och etnisk bakgrund ska bli mer delaktiga i idrotten”. Med den här antologin redovisar vi vårt resultat.

Boken *Vem platsar i laget?* ger nya perspektiv på idrott och etnisk mångfald. Den innehåller kunskap, lärdomar och goda råd från forskare som både studerat och själva deltagit i olika mångfaldsprojekt. Boken vänder sig till alla verksamma inom idrotten som vill främja ökad delaktighet och mångfald.

Författare är:

- Jesper Fundberg, etnolog och verksam vid Malmö högskola
- Charlotte Hyltén-Cavallius, etnolog och verksam vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka
- Forskarna Jesper Thiborg och Lars Lagergren, båda verksamma vid Malmö högskola.

En sammanfattning av hela uppföljningen går att läsa i rapporten *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2011*.

Trevlig läsning

Per Nilsson

ordförande i Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Vem platsar i laget?

En sammanfattning.....	7
Antologins tre delar.....	8
Nya perspektiv för större delaktighet.....	9
Högt deltagande men lägre delaktighet.....	11
Lär av andra.....	12

Jesper Fundberg

En etnisk tackling mot ett kompakt försvar?

En kunskapsöversikt om idrott och etnicitet.....	13
Inledning.....	14
Forskning om etnisk mångfald i svensk idrott.....	23
Nordiska frågor.....	45
Idrotten i samhället.....	48
Referenser.....	60

Charlotte Hyltén-Cavallius

Kulturens mångfald

Lärdomar från en annan arena.....	65
Inledning.....	66
Historiska, demografiska och politiska villkor.....	67
Mångfaldsarbete i kultursektorn.....	73
Idrottens problembilder.....	89
Varför jämföra kultur och idrott?.....	92
Avslutande kommentarer.....	95
Slutsatser och råd.....	97
Referenser.....	99

Lars Lagergren & Jesper Thiborg

Ett liv i förening

Om integrationsarbete i Skåne.....	103
Inledning.....	104
Projektet Föreningslivet.....	105
Framtidsprojektet.....	111
Mångfaldsarbete i idrottsrörelsen.....	116
Referenser.....	120

Vem platsar i laget?

En sammanfattning

En central tanke i svensk idrott är att verksamheten ska vara lika öppen och tillgänglig för alla: att alla ska platsa i laget. Riksidrottsförbundet beskriver den principen i sina stadgar med formuleringen att alla som vill, ”oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning samt fysiska och psykiska förutsättningar”, ska ha rätt att tillhöra en idrottsförening. På motsvarande sätt understryker regeringen i den förordning som reglerar statens idrottsstöd att bidraget ska göra det möjligt ”för alla människor att utöva idrott och motion”. Men trots de goda föresatserna visar många studier att det fortfarande finns faktorer som begränsar olika gruppers förutsättningar att tillhöra föreningsidrotten. Som exempel utmynnade Centrum för idrottsforskning (CIF) uppföljning av statens stöd till idrotten år 2010 i följande slutsats:

Många av de sociala dimensioner som präglar det svenska samhället går följaktligen även att utläsa inom idrotten. Som exempel visar indicatorsystemet att människors benägenhet till idrott och fysisk aktivitet ökar i takt med stigande ekonomi, utbildningsgrad och position på arbetsmarknaden. Andelen kvinnor på beslutande befattningar inom idrottsrörelsen är dessutom avsevärt lägre än andelen kvinnor bland aktiva medlemmar. I fråga om etnicitet och kulturell mångfald visar statistiken att flickor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade i föreningsidrotten. Sammantaget visar indicatorsystemet således att människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet är ojämnt fördelade i samhället. Därmed återstår det alltså mycket arbete innan den i dag klassiska devisen om ”idrott åt alla” kan anses förverkligad.

En viktig aspekt i frågan om idrottens tillgänglighet handlar om etnisk mångfald. Det framgår inte minst i följande citat i idrottsrörelsens gemensamma idédokument *Idrotten vill*:

Idrotten kan med sitt universella språk spela en viktig roll för att öka förståelsen människor och grupper emellan. Det är självklart att invandrare ska ha samma möjlighet som svenska medborgare att, utifrån sina egna förutsättningar, delta i idrott. Många individer med invand-

rarbakgrund finns i våra landslag och som tränare på viktiga poster. Influenser från andra kulturer bidrar till en positiv utveckling inom den svenska idrotten.

Med den här antologin vill vi fördjupa diskussionen om idrott, delaktighet och etnisk mångfald. Boken ingår i CIF:s regeringsuppdrag att följa upp statens stöd till idrotten. Den innehåller kunskap, lärdomar och goda råd från forskare som studerat och deltagit i olika mångfaldsprojekt och den vänder sig till alla verksamma inom idrotten som vill främja ökad delaktighet och kulturell mångfald.

Antologins tre delar

I utformningen av boken har vi arbetat vi efter två parallella huvudlinjer. Den första målsättningen har varit att skapa en överblick av aktuell forskning i frågor om idrott och etnisk mångfald i Sverige, men även med en utblick på internationell forskning. Vad vet vi egentligen – och vad vet vi inte? Vilka frågor och perspektiv har forskarna intresserat sig för – och vilka aspekter har inte blivit tillräckligt belysta? Alla dessa frågor diskuteras i antologins första bidrag: en kunskapsöversikt med titeln *En etnisk tackling mot ett kompakt försvar?*. Författare är Jesper Fundberg, etnolog, verksam vid Malmö högskola och med mångårig erfarenhet av forskning kring idrott och etnisk mångfald. I kapitlet går Fundberg systematiskt igenom svensk (och nordisk) forskning. Han gör även en kritisk analys av de synsätt, teorier och frågor som väglett forskarna. Han pekar på områden inom föreningsidrotten där mångfaldsarbetet gett resultat – och på områden som behöver utvecklas.

Vår andra målsättning har varit att hämta inspiration utanför idrotten. Vi riktade därför blickarna mot kultursektorn respektive föreningslivet. Hur resonerar de verksamma där i frågor om delaktighet och etnisk mångfald? Vilka främjande insatser gör de – och finns det idéer, erfarenheter och strategier som kan överföras till idrotten? Kort sagt: vad kan idrotten lära av kulturen och föreningslivet? Om detta handlar antologins andra och tredje bidrag.

I kapitlet *Kulturens mångfald* sammanfattar Charlotte Hyltén-Cavallius erfarenheter av mångfaldsarbete inom kultursektorn. Hyltén-Cavallius är etnolog och verksam vid Mångkulturellt Centrum i Botkyrka och har lång erfarenhet av forskning om, och utvärderingar av, mångfaldsfrågor och integrationsprojekt på kulturens område. I texten lyfter hon fram ett antal goda exempel på mångfaldsinsatser utifrån bland annat Riksteaterns arbete för att rekrytera nya medlemmar och nya

publikgrupper bland personer med utländsk bakgrund samt Statens konstråds strategier för att integrera mångfaldsperspektiv i sina granskningar och bedömningar av konstnärlig kvalitet.

Forskarna Lars Lagergren och Jesper Thiborg, båda verksamma vid Malmö högskola, ansvarar för ett motsvarande bidrag om lärdomar från föreningslivet. Båda forskarna har på nära håll följt och utvärderat integrationsprojekt i Skåne-regionen med syfte att öka invandrargruppernas delaktighet inom föreningslivet. Kapitlet med titeln *Ett liv i förening* sammanfattar deras erfarenheter. De resonerar också kring vilka lärdomar som integrationsprojekten kan ge idrotten.

Nya perspektiv för större delaktighet

Den här antologin är rik på både kunskap och perspektiv. Att försöka sammanfatta innehållet är därmed en vanskelig uppgift. Det finns däremot skäl att lyfta fram några mer övergripande slutsatser och perspektiv med särskild relevans för svensk föreningsidrott. Det första resultatet handlar om vikten av reflektion och perspektiv i frågor som rör idrott, integration och etnisk mångfald. Under senare år har det gått att skönja ett skifte i både forskningen och samhällsdebatten. Etablerade perspektiv på integration har ifrågasatts och ersatts av nya utgångspunkter. Tidigare svar och lösningar har omprövats och ersatts av nya frågeställningar. De nya idéerna och synsätten har både fördjupat den integrationspolitiska debatten och delvis förändrat utgångspunkterna för statens politik. Men samtidigt indikerar antologins bidrag att det är perspektiv som ännu inte fått särskilt stort genomslag inom just idrotten. Det första resultatet är därmed en uppmaning till idrottsrörelsen att fördjupa diskussionen i frågor om idrott, delaktighet och etnisk mångfald. Forskarna efterlyser nya synsätt, vilka fångas i formuleringarna:

- från integration till delaktighet
- från dom till oss.

Ett råd till idrottsrörelsen

Den första punkten, *från integration till delaktighet*, är riktad till de verksamma inom idrottsrörelsen. Ett problem med begreppet integration är att det tar sin utgångspunkt i att något ska integreras i något annat: att en minoritet ska inlemmas i en majoritet. Indirekt förutsätter begreppet även att det finns olika grupper som ska sammanföras med varandra – och att olikheterna mellan grupperna är större än likheterna. Alla dessa antaganden är problematiska.

För det första är det alltid problematiskt att tillskriva människor specifika identiteter eller egenskaper – oavsett om kategoriseringen baseras på etnicitet, kön, ålder och så vidare. Riskerna är alltid att sådana kategoriseringar blir stereotypa och missvisande. När en majoritet i ett samhälle dessutom definierar minoriteter handlar det om maktutövning. Idrottsrörelsen bör därför undvika att utforma sina integrations- och mångfaldsinsatser utifrån antaganden om att personer med utländsk bakgrund tillhör en enhetlig grupp med gemensamma egenskaper, erfarenheter eller intressen.

För det andra riskerar ett fokus på olika gruppers olikheter att utmynna i förenkla de brist- respektive nyttoperspektiv. Som exempel förekommer att mångfaldsarbetet inom idrottsrörelsen motiveras med hänvisning till att personer med utländsk bakgrund ska tillföra något kvalitativt nytt till verksamheten eller att ett aktivt deltagande i föreningsidrotten ska bli deras väg in i det svenska samhället. Men sådana tankegångar tenderar endast att befästa stereotypa synsätt och kategoriseringar. Budskapet i den här antologin är därför att istället anlägga ett rättviseperspektiv på frågan om idrott och etnisk mångfald. Inom idrotten bör man motverka alla former av diskriminering – och därmed även sådana strukturer, tankemönster och faktorer som kan kopplas till individers etnicitet. Integration är, kort sagt, en demokratifråga. Med sådana utgångspunkter blir begreppet delaktighet mer centralt än begreppet integration eftersom delaktighet pekar på att alla har rätt att få vara med i den idrottsliga gemenskapen, oavsett hänvisningar till olika former av gruppstillhörigheter såsom kön, etnicitet, funktionsnedsättning eller sexuell läggning.

Ett råd till forskarna

Den andra uppmaningen till perspektivskifte, *från dom till oss*, är riktad till forskarsamfundet. I Sverige har antalet vetenskapliga studier på temat idrott och integration ökat påtagligt under senare år. Samtidigt visar Jesper Fundbergs forskningsöversikt att många undersökningar utmynnat i delvis problematiska analyser och slutsatser. Inte sällan har forskarna anlagt ett tydligt utifrånperspektiv och betraktat invandrarungdomars idrottande som en särskild och avvikande kategori i förhållande till majoriteten av infödda svenska ungdomar. Ett särskilt stort intresse har riktats mot flickor med utländsk bakgrund – och allt för ofta har förklaringarna till varför de inte föreningsidrottar i lika hög grad som andra byggts på förenkla de antaganden om passivitet, underordning och stränga familjeförhållanden. Mot den bakgrunden efterlyser Fundberg nya forskningsperspektiv och frågeställningar med inspiration från så kallad postkolonial teoribildning. Istället

för att betrakta personer med invandrabakgrund som avvikande och annorlunda, bör forskningen rikta ljuset mot majoriteten av infödda svenskar och deras normer. Därmed skapas en möjlighet att ställa nya frågor om det samhälle och de strukturer som individer möter, hanterar och påverkas av. Det är även en nyttig påminnelse om hur etnocentrisk den egna världsbilden ofta är. Fundberg skriver:

Poängen med ett sådant perspektivskifte är att se dimensioner som tidigare varit osynliga, självklara och tyst normalitet. En annan dimension av den postkoloniala kritiken är att vända på perspektivet och lyssna till hur minoriteter uppfattar just majoriteten.

Högt deltagande men lägre delaktighet

Antologins andra resultat handlar om invandrargruppers deltagande i föreningsidrotten och idrottsrörelsens arbete för att främja integration, delaktighet och etnisk mångfald.

Kvantitativa studier av idrottsrörelsens sammansättning visar att unga med utländsk bakgrund är väl representerade i föreningsidrotten på lokal nivå. Pojkar med invandrabakgrund är något överrepresenterade medan flickor med invandrabakgrund är något underrepresenterade. I elitidrotten är skillnaderna stora såväl mellan idrotter som mellan könen. I vissa idrotter är personer med utländsk bakgrund starkt överrepresenterade – i andra idrotter utgör de en minoritet. Jämförelser över tid visar däremot att andelen elitaktiva med invandrabakgrund har ökat successivt under senare år. Samtidigt finns det alltså idrotter där andelen elitidrottare med invandrabakgrund är betydligt lägre än deras andel inom samma idrott på breddnivå.

Sammantaget visar statistiken att föreningsidrotten lyckats förhållandevis bra med att aktivera och engagera personer med invandrabakgrund – särskilt inom breddidrotten. När det gäller representation i beslutande organ är statistiken däremot inte lika positiv. Studier av specialidrottsförbundens och distriktsförbundens styrelser har visat att endast cirka sex procent av samtliga ledamöter har utländsk bakgrund. Än värre är situationen i till exempel fotboll och basket, två idrotter som tillhör de mest populära bland invandrarungdomar och bland ungdomar i allmänhet. I dessa förbund var det färre än en procent med utländsk bakgrund i förbundsstyrelserna och detsamma gällde de anställda på kanslierna. Intervjuer med förbundens valberedningar visade dessutom att etnisk mångfald

Jesper Fundberg

En etnisk tackling mot ett kompakt försvar?

En kunskapsöversikt om idrott och etnicitet

Inledning

Den 12 november 2010 samlades stora delar av de styrande inom svensk idrottsrörelse till Riksidrottsforum i Malmö. Samma dag lanserade Svenska Dagbladet en uppmärksammas artikelserie under rubriken: ”Mångfaldsmissen”.¹ Tidningens huvudbudskap var att det var få av Riksidrottsförbundets anställda som hade annan än etnisk svensk bakgrund. I Riksidrottsstyrelsen, svensk idrotts högsta organ, finns ingen sådan person. De följande dagarna speglade tidningen etnisk mångfald och svensk idrott ur styrelse-, ledar- och spelarperspektiv. I den sista artikeln, införd den 18 november, intervjuades dessutom kultur- och idrottsministern Lena Adelsohn Liljeroth (m). Hon menade att idrotten är bra på att nå ut till barn och ungdomar från olika länder, men att diskrepansen blir tydlig när man granskar idrottsrörelsens ledar- och styrelsenivåer. Hon sade därför: ”I vårt nästa regleringsbrev ger vi ”CIF” [Centrum för idrottsforskning] i uppdrag att se över hur det ser ut på de beslutande nivåerna och hur integrationen och representativiteten ska öka”. Representation tycks alltså vara i fokus.

Några veckor senare fick CIF sitt nya uppdrag. Nu var emellertid formuleringen att CIF skulle ”analysera i vilken omfattning idrottens organisation och verksamhet på alla nivåer medverkar till att uppfylla syftet med statsbidraget, att människor med annan kulturell och etnisk bakgrund ska bli mer delaktiga i idrotten”. Delaktighet verkar nu vara i fokus. Vad avses med det? Läser man därefter regeringens budgetproposition för 2011, framgår att staten bland annat har som idrottspolitiskt mål ”att arbeta aktivt för integration”. Här är ett tredje begrepp, integration, i fokus. Betyder integration något annat än delaktighet? Vanligtvis är svaret ja.

De källor som ligger till grund för uppföljningsuppdraget pekar alltså åt lite olika håll:

- Lena Adelsohn Liljeroths uttalande om att öka integrationen och representativiteten på beslutande nivåer inom svensk idrott
- formuleringen i CIF:s uppföljningsuppdrag om att människor med annan kulturell och etnisk bakgrund ska bli mer delaktiga i idrotten, på alla nivåer
- propositionens målformulering om att idrottsrörelsen aktivt ska arbeta för integration.

Nyckelordet i den första punkten är *representation*. Det belyser frågan om hur många som är med i olika beslutandeorgan inom svensk idrott. Problematiken är i första hand kvantitativ och relativt lätt att mäta från år till år. Hur man ska åstadkomma förändringar kan verka svårare.

---

¹ Se refererade artiklar under ”Artiklar i dagspress”, skrivna av Jonas Arnesen i Svenska Dagbladet.

Den andra punkten med nyckelordet *delaktighet* är mer diffus. Vad avses då? Här kan man tänka sig att kvantitativt mäta den etniska mångfalden inom idrotten på alla nivåer. Men delaktighet kan också rymma en kvalitativ aspekt: att människor har inflytande, kan påverka och blir bekräftade.

Den tredje punkten är den mest svepande. Nyckelordet är *integration*, men vad är det som avses? Få begrepp används så ofta och så olika i politiska, vetenskapliga och allmänna diskussioner och debatter som just integration. Ordet tycks rymma allt och inget.

Våren 2011 fick jag i uppdrag av CIF att kartlägga och analysera forskning kring etnisk mångfald och idrott i Sverige. I det här kapitlet presenteras resultatet av detta uppdrag.

Syftet med kunskapsöversikten

Meningen med det här kapitlet är att få en samlad bild av den forskning som finns om etnisk mångfald och idrott i Sverige. För att kunna läsa in sig på och analysera vad som skrivits utifrån ett visst ämne eller ett visst perspektiv behöver man sökord. Etnicitet är det vetenskapliga ord som används för att förstå och föra resonemang om relationer mellan människor och grupper. I vardagssammanhang används ofta andra ord som förknippas med etnisk mångfald, ord som: kultur, utländsk bakgrund, invandrare, mångfald och svenskhet. Vidare är begreppen integration och delaktighet något som kan knytas till andra områden än etnisk mångfald. Utgångspunkten är studier där etnicitet har en framträdande plats och funktion för undersökningen och analysen. Forskare kan också välja att göra korsbefruktade analyser, det vi kallar intersektionell analys, där etnicitet och till exempel klass och kön analyseras i relation till varandra. Detta återkommer jag till längre fram.

Min fråga blir därför: Vilken forskning finns om etnicitet och svensk idrott?

Det är i första hand svensk idrott som jag kommer att granska. Min ambition är att kunskapsöversikten ska läsas av dem som arbetar med och vill utveckla idrotten i Sverige. I andra hand kommer jag att göra en mer översiktlig analys av den forskning som finns i övriga nordiska länder, och i tredje hand även av övrig internationell forskning.

Hur ska man då hantera och förstå de övriga begreppen, det vill säga representativitet, delaktighet och integration? Man kan tänka sig att förhålla sig empiriskt till dem, alltså ta reda på hur, var och när de används i forskningen om etnisk mångfald och idrott. Ett annat sätt är att låta dem utgöra analysverktyg för att förstå vad

som avses med etnisk mångfald och idrott. Men risken är att vi missar saker med sådana förfaringssätt. Jag väljer att först göra en genomlysning av forskningen och se vilka begrepp och analysverktyg som används. Därefter avslutar jag med att problematisera begreppen representativitet, delaktighet och integration. Jag vill försöka förstå varför regeringen använder just dessa begrepp utan att närmare förklara dem. Därmed kan jag formulera ett syfte för studien:

Att genom en kunskapsöversikt öka förståelsen och kunskapen om vilken forskning som bedrivits om etnisk mångfald idrott i Sverige. Vidare är studiens syfte att problematisera begrepp som representation, delaktighet och integration i relation till forskning om etnisk mångfald och idrott i Sverige.

Vad betyder etnicitet?

Det finns ett mängd litteratur och vetenskapliga artiklar om just etnicitet. Därtill används begreppet flitigt i medierna och i andra offentliga samtal, men med varierande tydlighet i vad som då avses.

Etnicitet är ett sätt att kategorisera, att dela in människor. Etnicitet kommer från det grekiska ordet *ethnos*, vilket betyder folk. Alltså handlar etnicitet om att dela in grupper av människor i olika folkgrupper. Andra sätt att kategorisera kan vara kön, klass, funktionshinder och sexualitet. Etnicitet bygger alltså, i likhet med andra kategoriseringar, på något slags gemenskap – ett vi. Problemet med varje gemenskap är att inte alla kan vara med. En gemenskap är alltså tvungen att vara avgränsad utåt, och det är nödvändigt att definiera en inträdesbiljett (Hylland Eriksen 1999:24). Och som alla gemenskaper, och därmed selekteringar, är etnicitet socialt konstruerad. Ett historiskt perspektiv hjälper oss förstå detta. I det geografiska område vi i dag kallar Sverige har det till exempel funnits mänskliga bosättningar under flera tusen år. Men det är bara under de sista århundradena som dessa människor har talat och tänkt på sig själva i termer av att tillhöra ett särskilt folk, ett folk som kallas svenskar. Tillsammans med nationer skapas även etnisk medvetenhet, och vice versa. Fram till början av 1990-talet fanns fortfarande Jugoslavien som nation. Människor som kom från Jugoslavien kallades jugoslaver. Men de konflikter som fanns inom Jugoslavien blottade också ett annat sätt att skapa tillhörighet. Blott några år in på 1990-talet omtalades människor i det forna Jugoslavien som kroater, serber, slovener, montenegriner, makedonier och bosnier. I medierna lärde sig omvärlden termer som etnisk resning och etniska konflikter. Det kan förstås som att etniskt tänkande leder till konflikter. Men etnicitetsforskare hävdar snarare att det är ekonomiska eller andra konflikter som leder till att vi tänker etniskt och inte tvärtom (Barth 1969; Hylland Eriksen 1999).

Jag ansluter mig till denna förståelse. Samtidigt brukar debatt och argumentation kring etnicitet bygga på en föreställning om att det är naturligt och självklart med en sådan gemenskap. Etnicitet är ideologisk och bygger på en bestämd, selektiv förståelse av historia, kultur och gemenskap, vilken kan förändras. Intresset för forskning om etnicitet handlar om hur människor i olika tider och i olika situationer konstruerar en gemenskap som bygger på föreställningar om en gemensam kultur och historia. Ett sådant sätt är att i idrottssammanhang skapa landslag och internationella tävlingar mellan länder. Men vad sker när dessa gränser utmanas? Häcklöperskan Ludmila Engquist blev svensk medborgare på rekordtid när det stod klart att hon kunde vinna guldmedaljer åt Sverige i OS 1996. Och på samma sätt, men med nytt etniskt fokus, hamnade hennes sovjetiska ursprung i blickfånget när hon fem år senare blev dömd för doping.

På nationell och lokal nivå finns exempel där minoriteter organiseras utifrån etnisk gemenskap i idrottsföreningar, men också exempel på hur dessa gemenskaper utmanas och förändras. När fotbollsklubben Assyriska gick upp i allsvenskan år 2005 betecknades föreningen som den första ”invandrarklubben” att nå högsta serien. I första matchen mötte Assyriska Hammarby IF, som i sin laguppställning hade nästan lika många spelare med utländsk bakgrund som Assyriska. Vad innebär benämningen invandrarförening i det här sammanhanget? Ett tredje exempel är hur skilda tolkningsmodeller används, beroende på om vi identifierar någon som invandrare eller inte. Ishockey brukar kallas en sport utan större etnisk mångfald, men där finns det – och har funnits – en hel del spelare med finsk bakgrund. Ryms inte det finska inom vad som ses som mångkulturellt i Sverige? Vidare tolkas det fysiska spel och ibland våldsamma scener som kan utspela sig på en ishockeyrink mycket sällan i kulturella termer, medan motsvarande uppträdande på en fotbollsplan bland spelare med utländsk bakgrund ofta tolkas utifrån ett kulturellt raster. Samma sak händer när vi jämför slagsmål mellan så kallade huliganer med händelser när spelare slåss på planen. När vi benämner en grupp människor invandrare i Sverige tycks den dominerande tolkningen bli att deras beteende är kulturellt betingat. När vi betraktar motsvarande beteende hos dem som vi benämner som svenskar, tenderar tolkningen att röra sig mot psykologiska förklaringar såsom konflikter inom laget, anspänning, frustration och så vidare. Varför blir det skilda tolkningsmodeller för samma slags beteende?

Etnicitet handlar om att förstå relationer mellan grupper av människor. Det handlar alltså om hur vi tolkar, förstår och uttrycker gemenskap och skillnader. När det gäller till exempel kön, förs resonemangen om skilda villkor för män och kvinnor, föreställningar om hur män och kvinnor ska bete sig och uttrycka sig och så vi-

dare. När det gäller etnicitet, handlar det också om relationer, men då mellan vad vi uppfattar som olika folk, till exempel svenskar, tyskar, chilensare och libaneser. Några etniska grupper har statlig organisation och kan då kallas nationaliteter, till exempel svenskar, danskar, brasiliansare och nyzeeländare. Andra etniska grupper saknar detta av olika skäl, till exempel kurder och assyrier/syrianer (som finns i flera olika nationer) och aboriginer (urinvånarna i Australien). Men relationer mellan nationalitet och etnisk grupp kan se ut på många olika sätt. I Schweiz identifierar sig de flesta utifrån något av de fyra språken franska, tyska, italienska och rätoromanska. I Indien är religion en viktig markör för tillhörighet, varvid de stora grupperna är hinduer och muslimer. I USA kan delstatsidentitet väga tyngre än att vara amerikan – undantag brukar vara just idrottssammanhang. Amerikaner identifierar sig också ofta utifrån ras: vit, afroamerikan eller latino. De allra flesta nationer rymmer en majoritetsbefolkning och en eller flera etniska minoriteter. I Sverige finns sedan år 1999 även officiella nationella minoriteter: samer, sverigefinländare, tornedalingar, judar och romer.

Min utgångspunkt för att förstå etnicitet är det konstruktivistiska perspektivet. Det betyder att fokus ligger på att förstå hur etnicitet skapas i olika sammanhang: När blir det aktuellt (eller ointressant) att tala om etnicitet? Hur gör man det? Vilka tonar upp respektive tonar ner etniska aspekter? Vanligtvis vaknar ju inte människor upp på morgonen och har som första tanke att de känner sig svenska, finska eller turkiska. Men i möten med andra, i vissa situationer, blir detta aktuellt. Det är alltså två aspekter som är de mest centrala för etnicitetsbegreppet: relation och situation. Man kan säga att etnicitet är som en kameleont: den växlar färg, beroende på situationen. Svenskhet framstår som något i jämförelse med X-het och något annat i jämförelse med Y-het. Med andra ord skapas svenskhet – och det skapas i relation till annan etnicitet. Men går det att bygga föreställningar om etnicitet på vad som helst? Nej, inte riktigt. Det som brukar nämnas som byggstenar för föreställningar om etnisk gemenskap är att man är ett folk med gemensam historia, språk, traditioner och ibland religion, gifter sig inom gruppen och hänvisar till att ha en gemensam kultur. Men om vi fortsätter använda kameleont-metaforen, visar det konstruktivistiska perspektivet att kärnan i en etnisk gemenskap växlar, beroende på situation och relation. Svenskar utnämner kanske språket som särskiljande mellan dem och norrmän, medan de kanske betonar religion och kultur i jämförelse med kurder. På så sätt är etnicitet inte en fråga om en gruppens egenskaper eller skillnader mellan olika grupper. Etnicitet handlar snarare om att förstå relationer mellan grupper: När, var och hur blir skillnader aktuella respektive ointressanta? Det handlar inte om huruvida etnicitet är bra eller dåligt, ont eller gott, utan om att uppmärksamma hur det används i olika sammanhang.

När är etnicitet aktuellt i idrottssammanhang? Vilka uttryck kan vi finna för etnicitet inom idrotten? Och uttrycket, som jag redan använt några gånger redan, ”svensk idrott”, vad betyder det?

I en globaliserad värld med migrationsströmmar, resande och internationella kontakter tenderar etnicitet att bli mer aktuellt än någonsin. Det var antropologen Fredrik Barth (1969) som uppmärksammade att det är just i kontakt med andra, och inte tvärtom på grund av avstånd, som föreställningar om kulturella skillnader uppmärksammas och lyfts fram. En aspekt av detta är att majoritetsbefolkningen sällan beskriver sig själva i termer av etnicitet. I stället är det vanligt att majoriteten uppmärksammar och talar om minoriteter i termer av etnicitet. Men etnicitet är ju just en relation – mellan majoritet och minoritet, mellan olika majoriteter, eller mellan olika minoriteter.

En viktig dimension som etnicitetsbegreppet delar med de andra relationsbegreppen (kön, klass, sexualitet, funktionshinder) är makt. Relationer mellan etniska grupper är sällan konfliktfria. Någon form av maktaspekt finns med, även om det inte alltid är uppenbart för alla inblandade parter. Det är inte ovanligt att just majoriteten har svårt att uppfatta den maktbalans som finns mellan etniska grupper och att just denna (privilegierade) position som ofta majoriteten har i dessa sammanhang. Makt förstår jag därmed som i första hand en fråga om vem eller vilka som har tolkningsföreträde. Vems berättelse om något väger tyngst? Vems och vilkas tolkning och analys får störst genomslagskraft? Och vilka konsekvenser får detta?

Varje samhälle har sitt sätt att dela in och benämna människor utifrån etnicitet. Det som är gemensamt i alla samhällen och i alla tider är att majoriteten tenderar att göra förenklade, och därmed generella och reducerande, beskrivningar av minoriteter. Detta är som tidigare påpekats dock inte med nödvändighet en medveten process hos majoriteten. Ju närmare man har till tolkningsföreträde, ju mindre medvetna tenderar människor vara kring sin privilegierade position. Det är därför av intresse att se vilka benämningar som används utifrån en etnisk analys, men också vilka berättelser, tolkningar och analyser det finns om svensk idrott och etnisk mångfald.

Vilken idrott undersöks?

Det finns också all anledning att precisera vad som avses med idrott i det här sammanhanget. Idrottsbegreppet är nämligen mångfacetterat och behöver avgränsas (jfr Föreningsfostran och tävlingsfostran, SOU 2008:58, s. 58–64). I inledningen

angav jag en geografisk precisering av syftet: idrott i Sverige. Men kanske finns det fler aspekter som kan vara intressanta att undersöka. Formuleringar som "idrott i Sverige" och "svensk idrott" är ju inte enbart en geografisk bestämning, utan ger också flera analytiska ingångar. Vad avses när man säger svensk idrott? När används begreppet – av vem och vilka? Finns det sådana resonemang i forskningen?

Efter att ha angivit några, som jag anser, viktiga preciseringar av etnicitetsbegreppet och av idrottsbegreppet finner jag anledning att ställa mig frågan: Varför är idrott ur ett etniskt perspektiv över huvud taget intressant att forska kring?

Flera skäl att undersöka idrott och etnisk mångfald

För ett enkelt svar på frågan kan vi gå till idrottsrörelsens egen policyskrift *Idrotten vill*, och två av punkterna i verksamhetsidéen för idrottsrörelsen:

- "Alla som vill, oavsett ras, religion, ålder, kön, nationalitet fysiska och psykiska förutsättningar, får vara med i föreningsdriven idrottsverksamhet."
- "Den (idrotten) ger upplevelser och skapar kontakt mellan människor ur olika samhällsgrupperingar."

Den första punkten ger anledning att ställa flera frågor: Får alla vara med? I vilken omfattning och i vilka sammanhang får människor vara med? Är idrotten så attraktiv att alla vill vara med, och vill de det i lika hög grad? Har forskningen undersökt sådana frågeställningar?

Den andra punkten fokuserar på upplevelser och erfarenheter. Vad säger forskningen om detta? Hur beskriver, bemöter, behandlar och bedömer man människor inom idrotten utifrån ett etniskt perspektiv? Därmed finns det både kvantitativa (hur många, hur ofta) och kvalitativa (erfarenheter, upplevelser) frågor att ställa till forskningen.

Ur ett samhällsperspektiv finns det delvis andra anledningar att undersöka etnisk mångfald och idrott. Sverige är ett land som rymmer människor med olika etniska bakgrunder. Vi brukar benämna detta som att Sverige är mångkulturellt. Det är en icke-normativ beskrivning, utan bedömning av huruvida det är bra eller dåligt, rätt eller fel. I vissa sammanhang görs en normativ utsaga om det mångkulturella, men det är inte alls min avsikt. Mot bakgrund av att Sverige är mångkulturellt och den verksamhetsidé som formuleras i *Idrotten vill* samt att statens stöd till idrotten anger att människor med olika etnisk och kulturell bakgrund ska vara delaktiga, finns det anledning att just undersöka vad vi vet om etnisk mångfald och idrott utifrån den forskning som bedrivits.

Alla samhällen har sina specifika sätt att förstå och förhålla sig till etnisk mångfald. I Sverige och i svensk idrott har etnisk mångfald tagit sig uttryck, bland annat, i så kallade invandrarföreningar. Att etniska minoriteter organiserar sig är inget unikt fenomen, varken i vår tid eller för samhället historiskt sett. För att förstå villkoren för det som kommit att kallas för invandrarföreningar utgör de invandrapolitiska målen från år 1975 en viktig hållpunkt. Här poängterades i valfrihetsmålet:

Medlemmar av språkliga minoriteter skall kunna välja i vilken grad de själva vill uppgå i en svensk kulturell identitet och i vilken grad de vill behålla och utveckla den ursprungliga identiteten. Åtgärder för att bevara kontakten med ursprungslandets kultur underlättar också valet mellan att stanna i Sverige eller att återvända till ursprungslandet. (SOU 1974:69, s. 95)

Ett sätt att realisera målet var att uppmuntra etniska minoriteter att bilda egna föreningar. Gensvaret blev stort. Under 1970-talet ökade antalet föreningar och riksförbund under benämningen invandrarföreningar. Många kom att ha idrottsverksamhet. Det är viktigt att hålla i minne att processen ägde rum inom det svenska samhällets ram och därmed kom att präglas av detta. Blott Sverige svenska invandrare har, skriver etnologen Owe Ronström (1993). Diskussionen om fenomenet invandrarföreningar har varit och är livlig. Antropologen Ulf Björklund menar att svensk minoritetspolitik bygger på antagandet att stöd till föreningsväsendet automatiskt innebär stöd till bevarande av en traditionell kultur. Men det är ett felaktigt antagande, menar Björklund (1983), då föreningar i fråga i högsta grad är svenska fenomen. Benämningen invandrarförening var starkt omdebatterad i kommunal politik under 1990-talet, och flera kommuner avskaffade kategorin i sina föreningsregister. Under 2000-talet har integrationspolitik ersatts av arbetsmarknadspolitik, kanske tydligast i och med att Arbetsförmedlingen har tagit över ansvaret för flyktingmottagandet. Vilka konsekvenser det får för föreningslivet återstår att se.

De invandrapolitiska målen på 1970-talet bör ses som en motreaktion på den assimileringspolitik som fördes efter andra världskriget fram till mitten av 1970-talet. Med assimilering avses att migranten ska förändras och anpassas såväl språkligt som kulturellt. Målet med det nya ledordet, integration, var en ömsesidig anpassning från såväl majoritetssamhället som från migrantens sida. I första hand gällde det ekonomiska, sociala och politiska villkor. Vi kan alltså se hur politiken kring migration har växlat och bytt fokus ett antal gånger. Konsekvenserna av omsvängningarna blir ibland direkta i form av sätt att organisera föreningar bland etniska

minoriteter. Begreppet invandrarförening lever trots allt kvar i 2000-talets Sverige och utgör en viktig del av hur svensk idrott och etnisk mångfald ska förstås.

Ett fjärde skäl till att göra denna kunskapsöversikt är att relationen mellan etnicitet och idrott kan öppna för en fördjupad förståelse av såväl idrott som samhällsfenomen som för vad etnicitet innebär. Etnicitet handlar ju om relationer: inget vi utan dom. I många idrottssammanhang, allra mest i föreningsform, liknar idrotten denna konstruktion. Vi tävlar mot dom: utan dom blir det ingen match, tävling, resultat, vinnare eller förlorare. Det blir inte heller glädje eller besvikelse, ingen dramatik och inte samma känslor som går i gång. Idrott och etnicitet har en liknande struktur. Etnicitet är själva gränsen mellan dom och oss, snarare än innehållet på vardera sidan. Ja, varför väcks andra – ofta mycket starkare – känslor när Sverige möter Finland, i jämförelse med en idrottstävling mot Mexiko, Ukraina eller Australien? Är det för att vi står nära gränsen, närheten till dom? Det tycks alltså också handla om det faktum att idrott och etnicitet rymmer många föreställningar, förhoppningar och farhågor. Samtidigt väcker idrott och etnicitet ofta starka känslor. Det handlar till exempel om gemenskap och utanförskap, känslan av dominans eller förtryck, ibland till och med känslan av revansch eller hur den ”sämre, svagare, mindre” kan besegra den ”bättre, starkare, större”. Ett exempel är alla de idrottsbataljer mellan USA och Sovjetunionen under kalla kriget, som ju kunde ses som symboliska krig. Ett annat är de VM-matcher i ishockey mellan Sverige och Finland, där vinsten i just de matcherna tycks vara viktigare än alla andra resultat i turneringen. Benedict Anderson (1981) skriver att nationell identitet är en föreställd gemenskap som får människor att uttrycka starka känslor. Idrotten är kanske det tydligaste exemplet på detta. Varför gråter vi när en flagga hissas under prisceremonier under OS? Vi har ingen relation till medaljören mer än denna föreställda gemenskap – att tillhöra samma folk. I Idrottssammanhang finns och tillåts ett språk utifrån etnisk grund som ibland kan upplevas starkt och grovt (Ehn 1997). Historiker menar att idrottens genomslagskraft till och med hänger samman med nationalismens frammarsch under 1800-talet. De anser att internationell idrott är ett slags etnisk kamp som ibland kan uppfattas som symboliska krig. Går det att se också sådana dimensioner i forskningen? Vilket symbolvärde har idrott när man talat om migrationsfrågor och etnisk integration? Har idrotten varit ett verktyg för att förstå eller till och med konkret hantera frågor som ligger utanför idrottslig aktivitet? Det är till syvende och sist inte svårt att se kopplingar och intressanta ingångar mellan etnicitet och idrott. Låt oss därför börja granska vilka kopplingar som har gjorts i forskningen och vilka frågor som har ställts.

Forskning om etnisk mångfald i svensk idrott

En översikt

Hur stort intresse har det funnits bland forskare kring etnisk mångfald inom svensk idrott? Det här avsnittet börjar med en kvantitativ genomgång för att se hur många vetenskapliga artiklar, rapporter och eventuella avhandlingar som skrivits. Därefter följer en fördjupning kring vilka frågeställningar som ställs, vilket material som används, teoretiska ingångar och slutsatser.

Sammanställningen har gjorts utifrån tillgängliga databaser som Libris, Academic Search, Google Scholar, men också med hjälp av artikelsök i Mediearkivet och Presstext. Böckerna, rapporterna och artiklarna har fokus på etnisk mångfald och idrott eller har ett betydande avsnitt om ämnet. Det finns säkert fler vetenskapliga texter som kan tillfogas på listan över den samlade forskningen. Inte minst gäller det uppsatser på avancerad nivå. I Sverige tycks det finnas mellan 10–15 forskare som ägnat sig åt ämnet. Tillsammans har de publicerat cirka 40 texter i form av böcker, artiklar och rapporter. År 2002 gjorde Johan R. Norberg på uppdrag av Riksidrottsförbundet en sammanställning av forskning kring etnisk mångfald och idrott som handlade om fyra undersökningar (Carlsson 2001; Fundberg 1996a, 2000; Nilsson 1998). Även om fältet fortfarande bör betraktas som kunskapsmässigt relativt begränsat, har det skett en kraftig ökning senaste tio åren. Samma år, 2002, genomförde Riksidrottsförbundet också en statistisk undersökning med hjälp av Statistiska centralbyrån (SCB) för att se hur den etniska mångfalden såg ut inom barn- och ungdomsidrotten i Sverige. En uppföljande statistisk undersökning genomfördes också år 2010. I en annan undersökning initierades av Ungdomsstyrelsen finns etnicitet med som en variabel (Trondman 2005). I idrottsutredningen *Föreningsfostran och tävlingsfostran* (SOU 2008:58) ägnas ett avsnitt åt integration och etnisk mångfald. Inom ramen för den idrottspolitiska maktutredningen 2004 handlar en rapport om föreningsliv och etnisk mångfald (Bengtsson 2004) och ett specifikt bidrag om idrott (Fundberg 2004). År 2010 kom den första rapporten i en årligen kommande serie uppföljningar av statens stöd till idrotten, utgiven av Centrum för idrottsforskning. Där granskas deltagande bland barn och unga i idrotten, varvid etnicitet finns med som en variabel.

Det finns ingen avhandling hittills i Sverige som har huvudfokus på etnisk mångfald och idrott, men två doktorsavhandlingar (Fundberg 2003a; Tolvhed 2008) och en licentiatavhandling (Jonasson 2010) har etnicitet i relation till idrott som ett tema. Andra bidrag är undersökningar som har publicerats som artiklar eller rapporter (Andersson 2009; Fundberg 1996a, 1996b, 2000, 2004, 2007a, 2008; Lundvall 2005, 2011; Peterson 1999)

Statens riktade stöd till idrottsrörelsen, Handslaget 2003–2006, resulterade i rad olika forskningsrapporter och utvärderingar där etnisk mångfald fanns som ett tema (Book 2007; Carlsson 2007; Fundberg & Pripp 2007; Kolffjord 2007; Lundvall 2007). Etnisk mångfald eller etnicitet som variabel finns också med i några fritidsvaneundersökningar de senaste 15 åren (Blomdahl 2006; Nilsson 1994; Trondman 2005). Riksidrottsförbundet har initierat några projekt kring etnisk mångfald bland idrottsutövande barn och ungdomar som resulterat i rapporter (RF 2002, 2010 [uppföljning]; Fundberg 2003b), en översikt av forskning (Norberg 2002), styrelserekrytering (Fundberg 2009) samt elitidrott (Fundberg & Lagergren 2010).

På den nordiska webbplatsen idrottsforum.org finns 15 artiklar under temat etnicitet och integration, varav sex stycken rör svensk idrott. Författarna är forskare inom etnologi, sociologi, historia, pedagogik och socialt arbete.

Vilka frågor har ställts?

Det ökade intresset för frågor om etnisk mångfald och idrott bland forskare från början av 2000-talet och framåt är anmärkningsvärt. En förklaring kan vara den allmänt ökade fokuseringen på etnisk mångfald i samhället. En annan förklaring kan vara den eventuellt ökade etniska mångfalden inom idrotten. Vi möter, eller upplever oss möta, fler barn och unga med utländsk bakgrund på idrottsarenor inom breddidrotten, men också en ökad etnisk mångfald bland ledare och aktiva inom elitidrotten. Hur som helst har mängden forskning ökat kraftigt: från en handfull texter kring millennieskiftet till ett fyrtiotal texter drygt tio år senare. Vid en genomläsning återkommer några teman som jag också har valt att presentera materialet utifrån:

1. Den etniska mångfaldens kategorier i idrotten (här diskuteras begrepp som invandrare, etnisk och kulturell mångfald, svenskhet).
2. Etnisk mångfald och deltagande (kvantitativa undersökningar som mäter andelen med utländsk bakgrund inom idrottens olika nivåer).
3. Erfarenheter, berättelser och bilder av etnisk mångfald och idrott (texter som rör hur människor uppfattar och beskriver idrott i Sverige utifrån frågor om etnisk mångfald, men också hur detta skildras i medierna).
4. Idrotten i samhället (här resoneras om idrottens eventuella effekter i samhället, såsom integration och rasism).

Den etniska mångfaldens kategorier

För att undersöka den etniska mångfalden behöver man bestämma vilka kategorier som ska användas. Det kan handla om vilka benämningar som finns i undersökningarnas rubriker, men också hur människor delas in i kategorier och vilka som jämförs med vilka. De vanligaste nyckelorden i rubrikerna är: *etnisk mångfald*, *etnicitet*, *mångfald*, *mångkulturell*, *integration* och *invandrare*.

I de statistiska undersökningarna om deltagande inom idrotten används olika benämningar i syfte att göra jämförelser. Jag listar nedan de benämningar som förekommer då man undersöker etnisk mångfald:

- utrikes född – inrikes född
- född utomlands – utländsk medborgare
- invandrarungdom – ”helsvensk” eller kontrollgrupp
- utländsk bakgrund – allmänhet eller svensk bakgrund
- föräldrar födda utomlands – föräldrar födda i Sverige
- född utomlands – två utländska föräldrar – en utländsk förälder – ungdomar
- barn och föräldrarna födda i Sverige – en förälder född utomlands eller adoptivbarn – andra generationens invandrare – första generationens invandrare
- första världen – andra världen – tredje världen
- kallas invandrare eller så kallad invandrare.

Listan är i flera fall märklig och lämnar många frågetecken efter sig. Vilka rymms under benämningen ”allmänhet”? Vad är ”ungdomar” när de ställs emot till exempel ”född utomlands”? I några undersökningar definieras tydligt vad som avses – medan det i andra är högst oklart vilka som avses och hur urvalet genomfördes. I de statistiska undersökningarna från år 2002 och 2010 definieras utländsk bakgrund utifrån tre kategorier: (1) unga födda utomlands, (2) unga födda i Sverige, men vars båda föräldrar är födda utomlands, och (3) unga födda i Sverige, med en förälder född utomlands. Svensk bakgrund definieras i samma undersökningar som: född i Sverige och med båda föräldrarna födda i Sverige. Här har man utgått från SCB:s definition. I ett par studier används kategorierna första och andra generationens invandrare. Två studier gör en mer preciserad indelning av kategorin utländsk bakgrund: född i eller utanför Europa, respektive första världen (västvärlden), andra världen (Öst- och Sydeuropa) och tredje världen (övriga världen). Det vanligaste är dock jämförelsen mellan ”svenskar” och ”utländsk bakgrund”. Uppdelningen kan synas given och kanske självklar i Sverige. Men ser vi på forsk-

ning och debatt i andra länder finns det en mängd olika sätt att dela in, jämföra och analysera människor utifrån etniskt perspektiv. I USA är indelningen: vit, afroamerikan, asiat, latino lika självklar som man i Sverige delar in befolkningen i två hälfter. En viktig poäng är att ingen indelning och kategori är naturlig eller självklar. Kategorier är historiska och sociala produkter. Vid genomläsning har allt fler undersökningar de senaste åren haft själva benämningen, till exempel *invandrare* och *invandrarflicka* som studieobjekt. Undersökningarna har haft som syfte att undersöka hur kategorierna används och vilka effekter de har, snarare än att ha dem som utgångspunkt för att jämföra deltagande i idrott. En annan påtaglig tendens i forskningen om etnisk mångfald inom idrotten i Sverige är att kategorierna, nästan utan undantag, används *etiskt*, det vill säga att forskaren har bestämt vilken eller vilka kategorier som ska användas. Det är enbart i två studier som ett *emiskt* angreppssätt finns, det vill säga att man frågar människor vilka benämningar de använder om sig själva eller om andra.

Att undersöka idrott i ett etniskt perspektiv tycks innebära att också använda en eller flera andra variabler för sin analys. Det kallas intersektionalitet. Av de 40 texterna finns inte någon som undantar kön som variabel. Det vanligaste är då att flickor/kvinnor och pojkar/män jämförs utifrån etnicitet, men det finns också en del studier som enbart fokuserar på pojkar/män *eller* flickor/kvinnor. Den kategori som sticker ut i många av undersökningarna är gruppen *flickor med utländsk bakgrund*. Ett tema i intresset för dessa flickor är att de inte föreningsidrottar lika mycket som andra unga. Ett annat tema är hur diskursen eller berättelsen om just denna kategori skapas och används. Andra tänkbara variabler såsom klass, sexualitet och funktionshinder är i det närmsta obefintliga i undersökningarna. Det finns en studie som rör funktionshinder och etnicitet, samt två om klass och etnicitet. Här finns alltså möjligheter att utvidga kunskapen med hjälp av fler intersektionella studier.

En annan fråga som i högsta grad berör frågor om kategoriseringar är vems eller vilkas perspektiv som studierna utgått från och använt. Det dominerande perspektivet är utifrånperspektivet, där forskaren jämför deltagande och möjlighet till integration utifrån statistik. En del studier intresserar sig för erfarenheter inom idrottens olika nivåer: spelare, ledare och styrelseledamöter. Ett tredje perspektiv är hur bilder och berättelser om etnisk mångfald uttrycks och vilka konsekvenser dessa får. När perspektivet är att beskriva idrottens aktörer, handlar undersökningarna om ungas erfarenheter av att idrotta, hur ledare ser på rekrytering av nya målgrupper, hur rekrytering till styrelser går till och hur olika idrotter selekterar till eliten. När forskarna har intresserat sig för unga aktiva idrottare är

det i huvudsak de med utländsk bakgrund som ges möjlighet att tala. När det gäller övriga frågor (bredda målgruppen, rekrytering till styrelser och till eliten), är det majoritetsbefolkningens perspektiv som lyfts fram. Även forskaren har sina erfarenheter och perspektiv. En enda text i denna översikt är skriven av en forskare med utländsk bakgrund.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att studier om etnisk mångfald och idrott har en mängd olika sätt att kategorisera. Huvudfokus finns dock ofta på jämförelser mellan dem med och utan utländsk bakgrund. Ofta används variabeln kön i undersökningarna – sällan andra tänkbara variabler som klass och funktionshinder. Ett stort intresse tycks vara riktat mot kategorin flickor med utländsk bakgrund. Ett fåtal av forskarna har själva utländsk bakgrund.

Etnisk mångfald och deltagande

På vilka nivåer inom idrotten har forskningen undersökt deltagande utifrån etnisk mångfald? De studier som genomförts har i allra högsta grad fokuserat på breddidrott, det vill säga hur många barn och unga som deltar och hur förändringar sker i deltagande över tid. Det finns en studie som undersökt elitidrott och etnisk mångfald i idrotterna fotboll, innebandy, basket, friidrott, tennis och boxning. Vidare finns ingen studie som helt fokuserar på ledare inom idrotten utifrån etnisk mångfald, men denna problematik kommenteras i några studier. Författarna uppmärksammar att lika många unga med utländsk bakgrund har erfarenhet av ledaruppdrag som andra unga, men att det är färre unga med utländsk bakgrund som blir tillfrågade om att ta på sig ledaruppdrag. Till sist finns det en studie som rör styrelserekrytering inom specialförbunden utifrån etnisk mångfald. Studien handlar om genus och etnicitet i rekryteringsprocesser.

Vad visar då undersökningarna? Hur ser deltagandet ut inom bredd- och elitidrotten? Och vad vet vi om ledaruppdrag och styrelsesammansättning när det gäller etnisk mångfald i svensk idrott?

Breddidrotten

Det är inte helt enkelt att avgöra hur deltagandet ser ut bland barn och unga i ett etnicitetsperspektiv. Det görs inte systematiska kartläggningar av idrottsrörelsens sammansättning kopplat till etnicitet i dag. Till exempel saknas etnicitet som särskild kategori i Riksidrottsförbundets årliga studier av svenska folkets tävlings- och motionsvanor. Det finns därmed begränsade möjligheter att analysera föreningsidrottens tillgänglighet ur ett etnicitetsperspektiv och särskilt eventuella förändringar över tid. De studier som gjorts på området är således att betraktas

som punktinsatser. Flertalet är dessutom behäftade med metodologiska problem (SOU 2008:58, s. 259), till vilket jag strax återkommer.

SCB gör ibland undersökningar om fritidsvanor, ibland på uppdrag och tillsammans med olika organisationer, där etnicitet är en variabel. År 2002 gjorde SCB en sådan undersökning direkt för Riksidrottsförbundet för att se hur många barn och unga med utländsk bakgrund som deltog i olika idrottsföreningar. *Idrott och integration. En statistisk undersökning 2002*. Undersökningen visar att unga med utländsk bakgrund deltar i idrottsföreningars aktiviteter i lika hög grad som andra barn och unga. Undersökningen delar också in deltagande i pojkar och flickor, och finner att pojkar med utländsk bakgrund deltar i något högre grad än andra, medan det är tvärtom för flickorna. Man konstaterar att minst deltagande i idrottsföreningar har flickor som är födda utanför Europa. För pojkar födda utanför Europa är det tvärtom så att de deltar i högre grad än andra pojkar med utländsk bakgrund. De mest populära idrotterna var i nämnd ordning: fotboll, innebandy, basket, tennis och ridsport. Det är till och med så att pojkar födda utomlands har större intresse av att spela fotboll än pojkar i allmänhet. Basket är den sport som lockar flickor med utländsk bakgrund allra mest, enligt undersökningen. Undersökningen ställer också frågor om motionerande utanför idrotten och konstaterar att det inte finns några större skillnader mellan barn och unga, oavsett bakgrund. En könsmissig skillnad finner man dock beträffande olika former av motionerande eller spontanidrottande: flickor (med utländsk bakgrund) promenerar, det gör inte pojkarna. Pojkarna spelar fotboll, det gör inte flickorna. Undersökningen från år 2002 visar att det är lika många utlandsfödda som unga i allmänhet som har haft ledaruppdrag inom idrotten. Men det är färre flickor än pojkar som haft ledaruppdrag. Och det är färre utlandsfödda som har fått frågan om att bli ledare än andra unga. Det har riktats en del kritik mot undersökningen *Idrott och integration*. För undersökningen tillfrågades 3 000 statistiskt utvalda ungdomar med utländsk bakgrund om sina idrotts- och motionsvanor. Svarsfrekvensen blev endast 51 procent. Som referens utnyttjades dessutom en generell studie av ungdomars idrotts- och motionsvanor från år 1998, en undersökning som genomfördes flera år tidigare och som omfattade unga med olika bakgrund och ursprung (SOU 2008:58, Föreningsfostran och tävlingsfostran, s. 259).

I stora drag tycks det som om etnicitet inte spelar någon större roll för deltagande i idrotten. Kombinationen mellan kön och etnicitet visar att flickor med utländsk bakgrund är i något mindre grad föreningsaktiva, men å andra sidan motionerar de lika mycket som unga i allmänhet. Att flickor med utländsk bakgrund i lägre grad än andra flickor är med i en idrottsförening stöds också av andra studier

(Carlsson 2001; Nilsson 1998). Carlsson och Nilsson visar även i sina studier att graden av fysisk aktivitet bland flickor med utländsk bakgrund är lägre än hos andra flickor. Tendensen kring könsskillnader verkar hålla i sig. Trondman (2005) visar i en undersökning att flickor med utländsk bakgrund i betydligt mindre grad är med i föreningsidrott och lämnar den i högre grad än andra flickor. Och motsvarande omvända siffror visar att pojkar med utländsk bakgrund är med och fortsätter idrotta i högre grad än andra pojkar. Samtidigt ska man komma ihåg att i gruppen utrikesfödda, som används i rapporten, har hela 83 procent erfarenhet av föreningsidrott (jfr med 87 procent för inrikesfödda). Trondman påpekar också att det är fler grupper av unga som är i lägre grad representerade: flickor från familjer med låg utbildningsnivå och unga med funktionshinder, särskilt pojkar. Även Trondmans undersökning har en del metodologiska bekymmer. Den riktades till 3 000 slumpmässigt utvalda ungdomar, men besvarades av enbart 53 procent av undersökningspopulationen. Det medförde att kategorin *utrikes födda ungdomar* endast omfattade 109 personer. Att det sker bortfall i kvantitativa undersökningar är inte ovanligt, men man bör vara försiktig med hur materialet ska tolkas och med dess tillförlitlighet.

År 2010 gjorde Riksidrottsförbundet en ny undersökning med hjälp av SCB om etnisk mångfald och deltagande bland barn och unga, *Idrott och integration. En statistisk undersökning 2010*. Resultaten liknar de andra undersökningarna, det vill säga det finns ingen större skillnad mellan olika kategorier av unga vad gäller föreningsidrottande. Om man däremot blandar in kön som variabel kan man se att flickor med utländsk bakgrund deltar i något lägre grad än andra kategorier av unga i idrotten. Åter visar sig fotboll vara den populäraste sporten för både pojkar och flickor, oavsett etnisk bakgrund, och att basket är den sport som flickor med utländsk bakgrund intresserar sig för i högre grad än andra flickor. Vidare visar det sig att unga motionerar i hög utsträckning oavsett bakgrund, utan större skillnader. Det som flickor med utländsk bakgrund ägnar sig åt utanför föreningsidrotten är promenader, jogging och dans. Motsvarande för pojkar är styrketräning, jogging och fotboll. I rapporten *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010* (Centrum för idrottsforskning, 2011) presenteras också statistik om deltagande bland unga i idrotten. I tabell 1 visas resultatet från rapporten (s. 82).

Tabell 1. Barn som idrottar minst en dag i veckan och deras bakgrund, angivna i procent 2008–2009.

	Utländsk	Svensk
Flickor	45	61
Pojkar	66	59
Alla barn	56	60

Källa: Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010, s. 82

Vidare visar rapporten att det finns stora variationer bland unga med och utan utlandsfödda föräldrar vad gäller deltagande i olika former av idrott. Till exempel är det hälften så många flickor med utlandsfödda föräldrar som deltar i lagidrott, i jämförelse med flickors vars föräldrar är födda i Sverige (tabell 2). Men tittar vi på dans, så är deltagande lika stort i båda kategorierna. Och fortsätter vi att jämföra, ser vi att flickor med utlandsfödda föräldrar deltar i betydligt större utsträckning i dansverksamhet än pojkar med föräldrar födda i Sverige. Det är en skillnad som sällan förs fram i debatter – varför? Är dans inte relevant att diskutera? Eller utmanas här bilden av den passiva, fysiskt oengagerade flickan med utländsk bakgrund?

Tabell 2. Vilket slags idrott barnet sysslar med. Barn 7–15 år, 2006–2007. Andel (%) av samtliga i respektive redovisningsgrupp.

	Lagidrott		Dans	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Föräldrar födda utomlands	16	38	15	3
Föräldrar födda i Sverige	38	54	16	1

Källa: Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010, s. 83

Än mer komplex blir bilden av ungas idrottande när vi ser på hur olika anläggningar används och vem som besöker dem. De med utländsk bakgrund besöker idrotts- eller gymnastikhallar och konstfrusen eller spolad isbana i betydligt mindre utsträckning än andra. Likaså skiljer sig besök i ridhus betydligt mellan flickor med eller utan utländsk bakgrund. Däremot besöker alla unga, oavsett etnisk bakgrund, simhallar i lika hög grad (Norberg 2011: 84–85).

Sammanfattningsvis tycks det som om skillnader mellan olika unga är komplex, vad gäller föreningsidrottande under de senaste tio åren. Ju fler variabler kring idrottande som vi använder oss av (typ av idrott, anläggning, form för idrottande), ju mer komplex blir bilden. Vi kan också konstatera att uppdelningen mellan utländsk och icke-utländsk bakgrund gissningsvis är för otymplig för att förstå relationen till idrott och fysisk aktivitet. Därför är det angeläget att ställa fler frågor till generella påståenden som att ”flickor med utländsk bakgrund inte deltar i idrott i Sverige”. Jag kommer att återvända till den debatt som finns kring flickor med utländsk bakgrund och deras idrottande, men man kan konstatera att formen av idrottande påverkar deltagandet. Därför blir det missvisande om enbart en enda form av idrott, där lagidrott ofta används som exempel, blir synonym med att idrotta. Den sammantagna bilden är att flickor med utländsk bakgrund föreningsidrottar i lägre grad än andra kategorier av unga, men att bilden blir mer komplex, ju närmare vi tittar på olika former av idrottsaktiviteter. Undersökningarna som är genomförda mellan år 1996 och 2010 visar ungefär likadana resultat, så det tycks inte vara några större förändringar över tid.

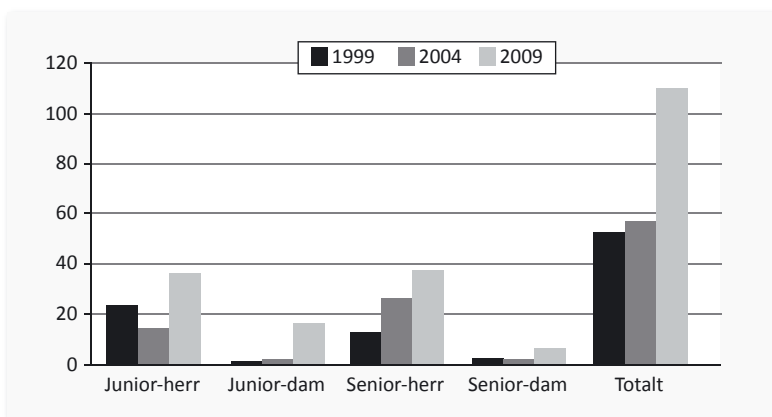
Ledare

Det finns ingen studie kring andelen tränare och ledare med utländsk bakgrund. Men i några av de ovan refererade undersökningarna har det ingått frågor om ledarskap bland unga. Resultaten visar att det är små skillnader i erfarenheter att vara ledare oavsett bakgrund, men att färre unga med utländsk bakgrund får frågan om att vara ledare än andra unga. Det är alltså så att trots att det finns ett stort intresse för att vara ledare, och att utbilda sig som ledare, och kanske till och med större än i den totala ungdomsgruppen, visar det sig att flickor med utländsk bakgrund betydligt mer sällan blir tillfrågade om de vill gå i ledarutbildning (Idrott och integration 2002).

Eliten

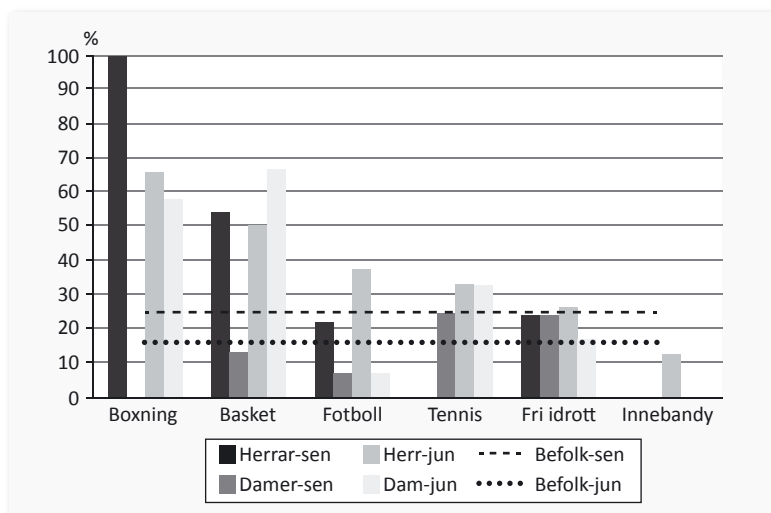
Det finns en studie om hur den etniska mångfalden ser ut inom elitidrotten (Fundberg & Lagergren 2010). Här undersöks sex olika idrotter: boxning, basket, fotboll, friidrott, tennis och innebandy. Undersökningen bygger på kvantitativa data om hur stor andel av deltagarna i landslagen för herrar och damer respektive pojkar och flickor som har utländsk bakgrund. Andelen jämförs med två mått: dels andelen med utländsk bakgrund i respektive idrott och dels med andelen i befolkningen i helhet i motsvarande ålder. Jämförelser görs också mellan åren 1999, 2004 och 2009. Studien innehåller även en kvalitativ del där landslagsansvariga för respektive idrott beskriver sin idrott, den etniska mångfalden och resonerar

om varför det är som det är. Undersökningen visar att den etniska mångfalden generellt sett har ökat de senaste tio åren inom svensk elitidrott. Denna ökning kan bara delvis förklaras av en generell ökning i landet i motsvarande åldersgrupper eller inom den aktuella idrottens ungdomsverksamhet. Variationen mellan idrotter är stor, och framför allt skiljer sig manlig och kvinnlig elitidrott åt. Ett exempel är boxning, där det är närmare 100 procent som har utländsk bakgrund på herrsidan, medan ytterst få på damsidan har utländsk bakgrund. Basket utmärker sig bland juniorlandslagen, där flickor med utländsk bakgrund tar stor plats i eliten, medan det är tvärtom inom motsvarande fotbollselit. Minst mångfald återfinns inom eliten för tennis och innebandy. I figur 1 visas förändringar över tid för respektive kategori av landslag (herrsénior, damsénior, herrjunior och damjunior). Notera den sammanlagda kraftiga ökningen mellan år 2004 och 2009 samt den relativt stora förändringen vad gäller damjuniorer.

Figur 1. Antalet landslagsidrottare av utländsk härkomst i de undersökta idrotterna totalt samt per ålder/kön för åren 1999, 2004 och 2009.

I undersökningarna som rör både bredd och elit finns resonemang om varför det ser ut som det gör i statistiken. Resonemangen förs både av forskare och av idrottsföreträdare. Jag återkommer till dessa resonemang och diskussioner under rubriken "Erfarenheter och bilder av etnisk mångfald". I figur 2 visas en översikt av etnisk mångfald i de undersökta idrotterna på elitnivå. Notera att basket har en stor etnisk mångfald i alla undersökta landslag, att friidrott speglar den generella befolkningssammansättningen samt att innebandy har en låg etnisk mångfald.

Figur 2. Andelen idrottare av utländsk härkomst för respektive idrott, kön och ålderskategori för år 2009. För boxning finns inget inrapporterat rörande damseniörer. Övriga tomma staplar visar att inga idrottare med utländsk härkomst har varit uttagna till landslagsuppdrag i de aktuella idrotterna. De streckade linjerna anger de två allmänna måtten för senior (21–34 år) och junior (17 år).

Styrelser och kanslier

I två rapporter (Fundberg 2007a, 2009) har kvantitativa och kvalitativa undersökningar genomförts med fokus på etnisk mångfald bland anställda och styrelseledamöter inom idrotten. Där har samtliga specialidrottsförbund samt 21 distriktsförbund granskats. I undersökningarna visar det sig att cirka sex procent av samtliga styrelseledamöter på den högsta nivån inom svensk idrottsrörelse har utländsk bakgrund (samma resultat i båda rapporterna). Det är en ännu lägre andel som har utomeuropeisk bakgrund, färre än en procent. Av de 21 distriktsstyrelserna saknar hälften helt personer med utländsk bakgrund. Undersökningarna fokuserade särskilt på de idrotter som är mest populära bland unga att utöva (fotboll, innebandy, basket, tennis och ridsport). I dessa förbund finns det färre än en procent med utländsk bakgrund i styrelserna och detsamma gäller för de anställda på kanslierna. En granskning av ordförandeposter inom specialförbundens styrelser visar att färre än en procent har utländsk bakgrund. När kön och etnicitet kombineras, visar det sig att det mest udda inom svensk idrotts beslutande deposition är att vara kvinna med utländsk bakgrund: de utgör cirka två procent av samtliga. Vanligast är att vara så kallad svensk man (66 procent tillhör denna kategori). Hur blir det så här i en rörelse som hävdar att etnisk mångfald är bra och viktigt?

I den senare rapporten intervjuades flera valberedningsordförande om sitt sätt att arbeta och tänka. Förutom etnisk mångfald fick de frågor om könssammansättning, och de hade flera olika sätt att resonera kring det senare. Kön fanns som en medveten problematik för de intervjuade, men det förhöll sig annorlunda med frågor om etnicitet.

När det gäller förklaringar till varför personer med utländsk bakgrund är frånvarande i styrelser blir svaren lite mer svävande. Det vanligaste svaret är att man inte vet. Mönstret i intervjuerna är att det sällan diskuteras eller ens är föremål för reflektion varför personer med utländsk bakgrund ej är representerade i styrelser. Rekryteringen till SF-styrelser (specialförbund) ur ett etniskt perspektiv har det anmärkningsvärda svaret att vara en icke-fråga för dem som har det största inflytandet i dessa processer. (Fundberg 2009:21)

Detta stöds av undersökningen *Maktens kön* som visar att idrotten är det i särklass sämsta samhällsområdet vad gäller personer med utländsk bakgrund i styrelser (Göransson 2005). Ett sätt att förstå att det blir en icke-fråga och en oreflekterad problematik är att använda begreppet etnocentrism, som handlar om att utgå från den egna etniska gruppen som den självklara, naturliga och rätta. Övriga etniska grupper blir då *de annorlunda* och också bedömda utifrån en skala där den egna föreställda kulturen är utgångspunkten.

Sammanfattningsvis visar forskningen att idrotten är populär för unga oavsett etnisk bakgrund. Det finns varierande svar huruvida flickor med utländsk bakgrund är de som idrottar i lägre grad än andra. Ju mer specifikt man granskar olika sorter och former av idrottande och besök av olika anläggningar, ju mer komplex blir bilden av vilka som idrottar och på vilket sätt. Det är i huvudsak föreningsidrottande som har undersökts. De studier som granskat andra former av motionerande och fysisk aktivitet visar att skillnader utifrån etnicitet och kön är små eller inga alls.

Det finns knappt någon forskning alls om ledare utifrån ett etnicitetsperspektiv.

Vad gäller elitidrott, så skiljer sig deltagande mycket i olika idrotter och framför allt mellan könen: de tydligaste exemplen är boxning och fotboll. Dock finns det många elitverksamheter som har lägre andel med utländsk bakgrund, särskilt på damsidan, än vad motsvarande breddverksamhet, till exempel innebandy och tennis, har. Ett undantag från detta mönster är basket. På nationell styrelsenivå är den etniska mångfalden näst intill obefintlig. Den är dessutom en icke-fråga, det vill säga en oreflekterad problematik hos valberedningarna.

Erfarenheter och bilder av etnisk mångfald

Det här avsnittet handlar om två aspekter kring frågan om etnisk mångfald och idrott i Sverige. Den ena rör vilka erfarenheter som aktiva, ledare och andra inom idrotten har kring etnisk mångfald. Spelar det någon roll om man har utländsk bakgrund eller inte när man spelar basket, simmar, friidrottar eller är aktiv inom ridsport? Den andra aspekten rör förklaringar, berättelser och beskrivningar av etnisk mångfald och idrott. Vilkas förklaringar väger tyngst? Finns det gemensamma berättelser om etnisk mångfald? Forskningen kring erfarenheter och berättelser kan delas in i:

- ungas erfarenheter och förklaringar, främst från dem med utländsk bakgrund
- projektledare, styrelse- och landslagsansvarigas erfarenheter och förklaringar
- mediala bilder och diskurser om etnisk mångfald inom idrotten.

När det gäller ungas erfarenheter av idrott är det främst jag själv som har genomfört undersökningar, och då främst kring unga med utländsk bakgrund (se t.ex. Fundberg 1996a, Fundberg 2003b). Här domineras berättelser kring fotboll och basket. Vidare har jag även forskat om hur inrikes födda pojkar ser på etnisk mångfald och sin egen svenskhet (Fundberg 2003a). Vidare har Kalle Jonasson (2010) studerat rastfotboll i skolmiljöer som är etniskt blandade.

Det som blir tydligt för läsaren av den befintliga forskningen är att inställning till, upplevelser av och relationer till idrott är likartade bland unga, oavsett etnisk bakgrund. Pojkar och flickor berättar om att de tycker idrott är kul, skapar gemenskap, och ger dem meningsfull fritid. I all forskning som har intresse av komparation, är skillnader mellan kategorier på ett naturligt sätt i fokus. Men det kan vara viktigt att påpeka de stora likheterna i det här fallet. Därmed kan vi konstatera att idrotten är attraktiv för de allra flesta unga med utländsk bakgrund och att de tycker om att vara med i idrotten. Men finns det andra erfarenheter också? Jo, en hel del som bör undersökas närmare. En sådan aspekt är att många vittnar om skilda villkor för utövande och skilda villkor för att ta sig vidare. I en del intervjuer talar de om ”att slå underifrån”, ”kämpa hårdare”, ”vår chans”. Forskning kring etniska relationer betonar att invandrarbegreppet i mångt och mycket tagit över klasstänkandet i Sverige. I debatter och forskning har invandraren i många sammanhang kommit att ta över rollen, eller positionen, som underordnad grupp i samhället. På det viset är själva begreppet starkt reducerande till att förknippas med låg utbildning, få möjligheter att lyckas, låg inkomst etcetera. Ett annat intressant tema i intervjuer är hur man blir bemött i idrotten. Två exempel får illustrera hur det kan upplevas: (Fundberg 2003b:14):

När jag går ner till idrottshallen för träning så kan jag glömma allt. Ingen kommer att bry sig hur jag ser ut, hur jag talar och varifrån mina föräldrar kommer. Det är fritt. Jag är bara inne i träningen i två timmar. I skolan blir jag påmind, där jag bor, bland vänner och även hemma. Men på träningen beror allt bara på hur jag kan prestera i min idrott – inget annat spelar roll. Det är skönt. Det är fritt.

Ett annat exempel: (Fundberg 2003b:16):

Vi hade en match hemma. De andra kom från en fin del av stan. En av deras farsor sa till sin dotter att hon skulle skynda sig så de kunde komma snabbt hem från slummen. Men så kan det också vara bland de egna tränarna ibland. De flesta som är bra är invandrare i min sport, men när man sedan gå vidare så plockas vi bort. Antingen så är du tio gånger bättre eller så ramlar du ut.

Här har vi vitt skilda bilder av idrott: som etnisk frizon och som rasistisk arena. Därvidlag tycks forskningen peka på att idrotten är som samhället i helhet och rymmer alla former av bemötande, varken sämre eller bättre. Men möjligtvis kan idrotten visa ett brett spektrum av bemötande just för att det ofta handlar om tävling, kamp och känslor. Dessutom är ju idrott ofta etnisk till sin karaktär: vi möter dom. Vi är vi, för att vi inte är de.

Hur beskrivs då etnisk mångfald bland idrottens projektledare, tränare, styrelseledamöter? I undersökningen om elitidrott intervjuades landslagsansvariga för sex olika idrotter om deras syn på etnisk mångfald inom respektive idrott (Fundberg & Lagergren 2009). En aspekt som framkom är hur olika mycket de hade funderat kring etnisk mångfald i olika idrotter. Det fanns även ett samband mellan stor etnisk mångfald och långtgående reflektioner kring etnisk mångfald. När de ansvariga skulle förklara varför de hade stor eller lite närvaro av elitaktiva med utländsk bakgrund så framkom en – vad vi kallar – etnisk folklöre, som lade orsakssamband hos den andre: ”annorlunda kultur, traditioner och ideal”. Sällan fokuserade de på den egna organisationen, strukturen eller kulturen inom idrotten. Vidare analyserade Fundberg & Lagergren beskrivningarna av etnisk mångfald som ett sätt att konstruera bilden av svenskhet och svensk idrott. Genom att beskriva den andre som annorlunda och motsatt en själv och det egna, framkallar man bilden av det normala just i kontrasteringen: vi är inte de. Idrottare med utländsk bakgrund tillskrivs ofta egenskaper som tolkas som motpoler. Därmed menar forskarna att vi formulerar bilden av ideal inom svensk idrott genom att lyssna till beskrivningar av den andre. De ideal och idéer som framkommer är att

svensk idrott är homogen (mångfald måste förklaras), den består av en välbärgad, nyfiken och mobil medelklass (den andre är fattig, statisk och tillhör underklassen) där individerna är självständiga och oberoende av föräldrar (den andre ses som nedsänkt och fast i kultur och traditioner). Vidare är föreställningen om svensk idrott och svenska idrottare att de idrottar för idrottens egenvärde och har föreningslivet med sig från barnsben, har stöttande föräldrar och att idrottaren är en man (till skillnad mot när de berättar om ”den andre”, som de menade idrottade för dess investeringsvärde, är okunnig om föreningsliv, och förkroppsligas av den problematiska, icke-föreningsidrottande flickan).

Undersökningen konstaterar också att berättelserna om idrottare från tredje världen beskrivs och tolkas annorlunda än de från första världen. Det är alltså möjligt att tala om hur berättelserna ingår i ett mönster av etnisk hierarki som känns igen från andra samhällssektorer. I detta mönster ingår beskrivningar och uppfattningar om att människor från västvärlden ses som mer lika svenskar och mer komplexa än människor från andra och tredje världen. De senare ses i motsvarande ordning som alltmer kulturellt annorlunda, och beskrivningarna blir där i samma takt alltmer förenklade.

Andra undersökningar om hur idrottens företrädare uppfattar etnisk mångfald finns bland de rapporter där handslagsprojekt utvärderats.² Det finns dessutom ett par artiklar som handlar om hur just begreppet invandrare används i idrotts-sammanhang. Även här tycks bilden vara starkt polariserad. Å ena sidan framträder idrotten som en främjare av integration där människor med olika bakgrund har stora möjligheter till att mötas i en positiv anda. Å andra sidan finns många artiklar där idrottens företrädare pekar på de bekymmer som man tycker sig kunna knyta till den etniska mångfalden, såsom olika inställning, rasism, kulturella skillnader och skilda traditioner. Bilden blir svart eller vit. I en handslagsrapport (Fundberg & Pripp 2007) jämförs olika förståelsehorisonter (genus, klass och etnicitet). Författarna konstaterar att när de intervjuat projektledare och tolkat deras förklaringar om varför vissa unga inte var med i idrotten, så blev mönstret tydligt ur ett etnicitetsperspektiv:

Då förlades problemen så gott som helt utanför de egna organisationerna till förmån för problematiska egenskaper hos målgruppen (traditioner kring, värderingar av, ’okunskap’ om och rädsla för idrott). Visserligen fördes resonemang om hur man borde bli bättre på att

² Handslaget var en satsning från Riksidrottsförbundet där fler barn och unga skulle lockas till idrotten, ”idrotten skulle öppna dörren för fler”, mellan år 2004 och 2007. Angående utvärdering av dessa projekt, se sammanfattning av Lars-Magnus Engström (2008).

kommunicera med 'invandrargrupper' och på att förstå 'andra kulturer' eller 'barn med annan bakgrund än svensk'. Men själva grunduppfattningen att det problematiska uppstått på grund av den andres brister kvarstod.

Vidare konstaterades i rapporten:

Ju mer de intervjuade förlade orsakerna till de underrepresenterade kategorierna, ju mer samstämmiga och likartade blev deras problembeskrivningar. När klass och sedermera etnicitet fördes in försvann variationerna och komplexiteten blev mindre. Samtidigt påtalades nödvändigheten av närvaro av idrotten och dess ledare i allt större utsträckning. Ska vi hårdra vår intersektionella analys av modellen av verkligheten var kombinationen 'vit – medelklass-pojke/man' den kategori som var återkommande överrepresenterad bland de ledande inom förbund och föreningar, mest normerande och samtidigt minst problematiserad. Kombinationen 'invandrare – flicka' var den kategori som var minst representerad och mest problematiserad.

Det sista tål att upprepas: kategorin invandrarflicka är den som tycks vara mest problematiserad inom svensk forskning när det gäller etnisk mångfald inom idrotten. Det gäller såväl den kvantitativa som kvalitativa forskningen. Den förra uppmärksammar att hon är den minst föreningsaktiva i jämförelse. I den kvalitativa forskningen finns två skilda fokus. Dels försöker man förklara den statistisk som visar att flickor med utländsk bakgrund föreningsidrottar i mindre utsträckning, dels finns forskning som problematiserar själva utgångspunkten, det vill säga att varför flickor med utländsk bakgrund hamnar i rampljuset för debatter och diskussioner om idrott. Vad visar då forskningen?

Invandrarflickorna

Det är relativt många texter som rör just flickor med utländsk bakgrund. Men som redan har nämnts är ingångarna olika. De stora rubrikerna handlar ofta om att flickor i denna kategori är mindre föreningsaktiva än andra unga. Men som vi tidigare konstaterat varierar siffrorna i olika undersökningar. Dessutom har flera undersökningar visat att det är just föreningsidrottandet som de ägnar mindre tid åt, medan de är lika fysiskt aktiva som andra. I flera rapporter förs resonemang om varför flickor med utländsk bakgrund är mindre aktiva än andra i föreningsidrotten. Flera forskare lyfter fram att kulturella skillnader *kan* förklara skillnader i graden av föreningsidrottande bland olika kategorier av unga. Det kulturella

skulle då omfatta genusordning, kropp, kläder och att visa sig offentligt. Blomdahl menar att orsakerna till att dessa flickor idrottar i betydligt mindre utsträckning också uttrycker ett betydligt lägre intresse för idrott än svenska flickor är ”krafter bakifrån och krafter framifrån”. Han menar att de har lite idrottserfarenhet med sig från de länder de kommer ifrån samt att de gärna vill idrotta och motionera i olika dans- och aerobicsformer, vilket svenska kommuner satsar relativt lite på. Sedan kommer ett antal ytterligare orsaker. Blomdahl (2006:107) skriver:

Andra skäl till invandrarflickors låga deltagande kan vara att den idrott/motion som erbjuds utövas i offentliga lokaler [sic!]. Ytterligare en orsak kan vara att invandrarflickor måste/vill hjälpa till hemma i en helt annan utsträckning än svenska flickor och ytterligare ett skäl kan vara att invandrarflickor prioriterar familjegemenskapen i högre grad än svenska flickor.

Alla de orsaker som anges har ordet *kan* framför sig. Blomdahl har nämligen undersökt just dessa frågor och jämfört och sett skillnader. Andra frågor än de om offentliga lokaler, om att hjälpa till hemma och att vara familjeorienterad, har han inte ställt. Antagandena bygger således på forskarens föreställningar om områden som kan visa på viktiga skillnader. Bilden av invandrarflickan i offentliga diskussioner känns igen. Det tycks vara utgångspunkt, snarare än föremål för kritisk granskning.

I Blomdahl, liksom i många andra texter, förs resonemang inledningsvis om andra faktorer som klass, om man har en eller två föräldrar eller om man själv är född utomlands, i vilken del i världen man har sitt ursprung, funktionshinder etcetera. Men ju längre in i texterna läsaren kommer, ju mindre finns kvar av komplexiteten. Till slut, när slutsatserna ska formuleras, är det mesta reducerat till att handla om *invandraren*. För egen del har jag därför i stället undersökt hur diskursen om invandrarflickan formuleras och upprepas. Varför detta stora intresse för flickor med utländsk bakgrund och deras eventuella lägre intresse för föreningsidrott?

I artikeln *Idrott som orientalisk dans* (Fundberg 2007b) för jag ett resonemang om hur sexualiserad berättelsen är om flickor och pojkar med utländsk bakgrund. Bilden av flickan byggs upp av teman som återkommer i olika idrottssammanhang liksom i andra sammanhang: hon är muslim, hon har kontrollerande föräldrar (särskilt pappan), hon bär slöja och hon har ett (alltför) stort intresse för sin egen sexuella oskuld. Här används begreppet objektifiering för att tolka hur berättelsen byggs upp kring flickorna med utländsk bakgrund. Objektifiering handlar om att man betraktar en person eller grupp som om de saknar autonomi och självbe-

stämmande; som om han eller hon är inaktiv, saknar egen livskraft och handlingskraft; som om han eller hon är utbytbar mot andra av samma typ; som om någon saknar gränser eller integritet, vars kroppsliga integritet kan kränkas genom våld och andra intrång; som en ägodel som kan köpas eller säljas; eller som någon vars erfarenheter och känslor inte behöver beaktas, alltså frånkännande av subjektivitet (Nussbaum 1995). Vad berättelsen, eller diskursen, om invandrarflickan handlar om är hur betraktaren, subjektet, använder henne för sin egen självförståelse. Med andra ord fyller kategorin invandrarflicka en funktion som kontrast till det föregivet normala, det vill säga den aktive, svenske föreningsidrottaren. Allt det som sägs om henne kan alltså betraktas i det omvända perspektivet – vad det säger om svensk idrott, svenskhet och föreställningar om hur flickor ska eller bör vara i Sverige. Att bilden är så entydig och saknar all form av komplexitet är tydliga kännetecken på kulturell reducering och maktutövning i form av tolkningsföreträde (Pripp m.fl. 2005). Lundvall (2007) granskar i en rapport hur projektledare inom idrottsrörelsen formulerar sina ansökningar för projekt för ökad etnisk mångfald och vilka tankemodeller som ligger bakom. Lundvall ser ett klart mönster i att mottagarna ("invandrarungdom") beskrivs som en passiv grupp, med ofta låg förmåga, som behöver kunskap. Och om flickor skriver hon:

Bilden av den passiva och underordnade invandrarflickan återkommer i flera ansökningar. Underförstått finns en motbild av en idrottsligt engagerad och aktiv flicka utanför den målgrupp som är i fokus. (Lundvall 2007: 16)

Men sexualiseringen av den andre kan också ses som en manlig besvärjelse över de förändringar som sker i det egna samhället och livsvärlden. Män och kvinnor i västvärlden förstår sig själva som fria, jämställda och subjektiva i samma stund som de beskriver den andre som insnärjd och fångad i kulturella mönster. I artikeln *Idrott som orientalisk dans* (Fundberg 2007b) lyfter jag fram den postkoloniala kritiken såsom den formuleras av Fatima Mernissi (2002), som menar att den västerländske mannen och kvinnan inte ser sina egna gränser, murar och problem, men att de däremot ser och kritiserar den "orientaliska" mannen och kvinnan. Hon menar vidare att "den muslimske mannen använder rummet för att säkra sin manliga dominans genom att utestänga kvinnor från offentligheten, men den västerländske manipulerar tiden och ljuset. Han deklarerar att för att vara vacker måste en kvinna se ut att vara fjorton år" (Mernissi 2002:218). Kroppens naturliga åldrande stigmatiserar västvärldens kvinnor, menar Mernissi, och jämför den västerländska tidsmässiga slöjan med den rumsliga som ayatollorna påbjuder. Hennes tankar kan kännas utmanande. Skulle vi i väst också använda

oss av slöjor, fast av en annan sort? Mernissis kritik, och vad man än tänker och känner inför den, och sättet att vända på perspektivet är utom allt tvivel en nyttig påminnelse om hur etnocentrisk den egna världsbilden ofta är.³ Vems normer utgår vi ifrån? Varför blir flickor med utländsk bakgrund så problematiska i olika, inte minst i idrottsliga, sammanhang? Vilka kulturella utgångspunkter har majoritetsbefolkningen – som ju andra beskrivs, bemöts, bedöms, belönas, behandlas och bestraffas utifrån? Jag vill på inget sätt förringa de problem som kan finnas med att unga inte får, om de vill, idrotta. Detta oavsett orsak och sammanhang. Men att ensidigt uppfatta att denna frihetsbegränsning enbart gäller en kategori i samhället, dem som kallas invandrarflickor, är också problematiskt. Därtill är forskning om orsakssamband kring dessa frågor alldeles för tunn för att tvärsäkert kunna uttala sig om vad som är grundproblematiken.

I den genomlysning jag gjort kring forskning om etnisk mångfald och idrott finns några artiklar där strålkastarljuset riktas mot majoritetssamhället, vilket är ett ovanligt grepp, men som blivit allt vanligare se senaste åren. Ett sådant exempel är min artikel *Invandrare och idrott* (Fundberg 2000), där jag kritiskt granskar inte enbart berättelsen om flickor med utländsk bakgrund, utan även berättelser om hur kategorin invandrare tolkas och dekonstrueras. Ett annat exempel är den ovan nämnda artikeln *Idrott som orientalisk dans* (Fundberg 2007b), där jag undersöker diskursen kring flickor med utländsk bakgrund och deras relation till idrott, med just fokus på vad diskursen lär oss om majoritetsbefolkningens normer och värderingar.

Svensk idrott?

Den historiker som skrivit om svensk idrott ur ett etniskt perspektiv är Torbjörn Andersson. Han har i första hand ägnat sitt intresse åt fotboll. Han konstaterar att den tidiga svenska fotbollen, som importerades från Storbritannien, inte hade några begränsningar av utländska spelare i föreningar, men att fotbollen nationaliserades i takt med ökad organisering. Det går faktiskt att tala om en klar diskriminering då de första så kallade invandrarlagan nekades tillträde till fotbollens seriesystem, vilket kan jämföras med basket där SK Riga blev svenska mästare år 1958. Som tidigare nämnts så bildades många föreningar på etnisk grund under 1960- och 1970-talen (framför allt 1970-talet). Det var en effekt av den migrationspolitik som fördes under årtiondena efter andra världskriget, och debatten om fördelar och nackdelar med så kallade invandrarlag har förts alltsedan dess.

³ Se till exempel den debatt som pågick mellan Fundberg och Dahlén 2008 på idrottsforum.org om etnicitet, sexualitet och invandrarflickors idrottande: http://www.idrottsforum.org/features/peter+jesper/fundberg_dahlen_debatt.html

Det var till och med så att Stockholms fotbollsförbund slog samman alla så kallade invandrarlag år 1976 i en gemensam serie för att försöka minska de oroligheter som fanns i samband med matcherna. Från och med 1980-talet lindrades de stränga reglerna för att begränsa antal utländska spelare i elitfotbollen. Andersson har skrivit flera artiklar om fotbollsklubben Assyriska från Södertälje. Klubben är den som haft störst framgångar av de så kallade invandrarlagena i Sverige. De har spelat i allsvenskan vid två tillfällen, samt en cupfinal. Ett av hans resultat från en enkätundersökning är att unga assyrier/syrianer känner sig välintegrerade i Södertälje, delvis på grund av klubbens framgångar, medan övriga Södertäljebor inte har tagit klubben till sina hjärtan. De ser fortfarande klubben som en utpräglad, och delvis marginaliserad, invandrarförening. Andersson skriver:

På det hela taget har fotbollsframgångarna nåtts utan någon större hjälp från lokalsamhället (utanför den egna gruppen). Mest lyckade (frånsett den rent sportsliga biten) har nog Assyriska varit som PR-vapen i nationella och globala sammanhang för det egna folkets kamp för mänskliga rättigheter. (Andersson 2009: 153)

I den tämligen omfattande historieskrivningen av svensk idrott saknas arbeten med fokus på etnicitet, med Andersson och Tolvhed som undantag. Det är anmärkningsvärt med tanke på att modern svensk idrott är en importerad företeelse, som etniska minoriteter tagit med sig till Sverige och vidareutvecklat.

Sett över tid tycks alltmer intresse i forskningen som rör etnisk mångfald och idrott riktas mot majoritetssamhället, mot normalitet och mot svenskhet. Det följer ett mönster i etnicitetsforskningen som för några decennier sedan hade allt fokus på invandrade grupper, deras kultur, samt deras väg in i det svenska samhället (jfr Arnstberg & Ehn 1983). Dagens ökade intresse för att vända blicken mot det egna, i mötet med den andre, bör ses i ljuset av influenser från den forskning som kallas postkolonial teori.

I avhandlingen *Nationen på spel* av Helena Tolvhed (2008) är svenskhet i fokus i ett kapitel. Tolvhed är inspirerad av postkolonial teori, och utforskar hur svenskhet och vithet konstrueras i kontrast till den andre. Hon visar hur ras, nationalitet och etnicitet förändras över tid och att olika motbilder tonas upp eller ner i olika historiska skeden. Det kan röra sig om svarta atleter från afrikanska länder, men också om svarta atleter från USA. I andra tider är speglingen mot öst, och framför allt i relation till kön och femininitet blir dynamiken intressant. På liknande sätt resonerar Ehn där svenskheten mejslas fram just i kontrast till amerikansk "fighting spirit", sovjetisk "lagmaskin", finsk "sisu" och så vidare (Ehn 1997).

På föreningsnivå studerade jag i avhandlingen *Kom igen, gubbar!* (2003a) hur pojkar konstruerar manlighet i ett pojkfotbollslag. Pojkarna och deras ledare gör det genom att verbalt och symboliskt ta avstånd från ”kärringen”, ”bögen” och ”invandraren”. Den sista figuren används för att resonera om känslor; invandrarkillen ses som å ena sidan macho och å andra sidan feminin (gnällig). Det är ett paradoxalt förhållningssätt till den andre, med både beundrande och nedvärderande inslag. Svenskheten ska också förstås, av de inblandade fotbollspelarna, som lagom – inte för lite eller för mycket känslor och engagemang. Åter är blicken riktad mot majoriteten och dekonstruerandet av diskursen av invandraren.

Sammanfattningsvis är erfarenheterna av etnisk mångfald mångfacetterade. Flera undersökningar visar att unga med utländsk bakgrund trivs mycket bra inom sin idrott och upplever ett slags frihet från uppmärksamhet utifrån sin bakgrund just inom idrotten. Samtidigt erfar många unga att det ges utrymme för att uttrycka rasistiska yttringar inom idrotten på ett sätt som de inte upplever på andra ställen i samhället. Idrotten tycks på det sättet bära på ytterligheter. När ledare intervjuas om sin syn på och förklaringar till etnisk mångfald inom respektive idrott bygger dessa ofta på etniska stereotyper och vad de betraktar som sunt förnuft. Invandraren blir en projektion för viktiga värden inom svensk idrott (och svenskhet): en oberoende, kulturellt friställd, hudexponerande medelklass. Allt fler studier har just detta fokus på hur svenskhet kan förstås med hjälp av etnicitetsteorier. Inte minst gäller det intresset för dem som kallas invandrarflickor och deras idrottande eller brist på idrottande. En slutsats är idrottens företrädare har en lägre grad av medvetenhet och kunskap om mönster och samband vad gäller etnicitet än jämförelsevis med genus. En annan slutsats är att begreppet invandraren oreflekterat och onyanserat används i många debatter och diskussioner (och även i en del forskning) om idrott för att förstå det som uppfattas som svenskhet. Den insikten är viktig för framtida forskning och diskussion.

Vilka frågor har inte ställts?

En första reflektion för att svara på frågan om vilka frågor som saknas är att summera det vi faktiskt vet. Trots en del brister i undersökningarna vet vi att idrott har ett stort attraktionsvärde för unga oavsett etnisk bakgrund. Men analyserna är trubbiga, då vi inte vet hur det ser ut för olika grupper. Indelningen svensk–invandrare lämnar mycket kvar att önska. Vidare vet vi att idrottens policy är att arbeta för ökad etnisk mångfald, men att det saknas exempel på hur man strategiskt har gått till väga för att konkret göra det. Det finns givetvis projekt inom ramen för Handslaget och Idrottslyftet, men huruvida dessa givit önskat resultat är

osäkert om man läser de utvärderingar som är gjorda.⁴ Vidare vet vi att idrotten är komplex vad gäller erfarenheter bland unga deltagare. Men det finns flera frågor att ställa: Vilken mening har idrotten? Varför börjar man idrotta? Hur ser vägarna in till idrotten ut och vägarna genom idrotten? Vi vet också att rekryteringen till styrelser på nationell nivå fungerat utan reflektioner kring etnicitet. Hur ser det ut på klubbnivå?

Ett område som tycks vara lämnat nästan helt är ledare och funktionärer. Vilka är de utifrån ett etniskt perspektiv, hur ser rekryteringen ut och vilka erfarenheter har ledare med utländsk bakgrund av idrott i Sverige? Ett område som ofta är föremål för debatt och diskussion är frågan om flickor med utländsk bakgrund. Här florerar uppfattningar om att de inte får delta: att föräldrar, traditioner och könsmonster hindrar dem. Men vilka talar vi om då? Hur många talar vi om? Och stämmer det? Forskningen visar inga entydiga resultat. Några kvantitativa undersökningar visar att flickorna är de som deltar i lägre grad än andra, medan andra undersökningar visar att det knappt finns några skillnader. Studier visar ett mycket varierande resultat kring hur en person uppfattar och erfar sitt idrottande. Den enda studien om elitidrott visar att kön spelar stor roll, men också att variationerna mellan olika idrotter är påtagliga och svårförklarade. Sammantaget saknas dock flickornas egna röster i denna forskning och i den debatt som pågår.

De senaste åren tycks det postkoloniala perspektivet, att sätta normen i centrum, och fokusera på svenskheten i svensk idrott haft stort inflytande. Vilka självklarheter finns det inom idrottsrörelsen – och hur utmanas de av ett mångkulturellt samhälle? Den forskning som hittills genomförts visar väl snarast att de etniska tacklingar som utdelats har satt få spår eller liten prägel på organiseringen och förståelsen av idrotten i stort i Sverige. För att fortsätta sportmetaforen så finns det anledning att fundera över vad en etnisk tackling gör mot ett kompakt försvar av idrotten i Sverige: dess organisation, värderingar och utgångspunkter?

---

4 Efter Handslaget kom en ny satsning från staten på idrottsrörelsen, kallad Idrottslyftet, i syfte att behålla unga inom rörelsen.

Nordiska frågor

Vilken forskning bedrivs kring etnisk mångfald och idrott i Norden? Till en början kan vi konstatera att det främst är i Norge, Danmark och Sverige som etnisk mångfald tycks vara av intresse för idrottsforskningen. I Norge disputerade Åse Strandbu (2006) på en avhandling om flickor med utländsk bakgrund och deras erfarenheter av idrott, främst basket. Strandbu problematiserar den diskurs som finns i Norge och som känns igen i Sverige:

Det eksisterer en forestilling om at ungdom med invandrerbakgrunn holdes borte fra idretten av foreldrerne. Når jenter med innvandrarbakgrunn ikke gjør som jentene i majoritetsbefolkningen er det fordi foreldrerne begrenser dem.

Strandbu resonerar om huruvida klass, rasism, religion eller traditioner kan förklara skillnader i idrottsdeltagande, men menar att det är vanskligt att peka ut någon av dessa faktorer. Däremot bör rekryteringsvägarna in till idrotten undersökas närmare. En annan intressant aspekt i hennes studie är hur idrottsforskningen och debatten stirrat sig blind på just föreningsidrottande. Hon visar att i aktiviteter som dans, aerobics, kampsport och gym kan deltagande bland flickor med utländsk bakgrund i flera fall vara högre än för andra grupper av unga.

Andra norska forskare som ägnat intresse åt etnicitet är Mette Andersson (2008) som har skrivit om ungas erfarenheter och om svarta elitidrottare. Hon fokuserar på tre idrotter: basketboll, friidrott och fotboll. Andersson finner ett intressant spänningsfält mellan nationell tillhörighet eller representation, hudfärg och globalisering. Undersökningen tar utgångspunkt i den forskning som genomförts i USA kring ras, sport och nationalitet och den debatt som förts där om förklaringsmodeller kring afroamerikanska idrottares framgångar och motgångar. Här finns en debatt om att det finns genetiska skillnader (Entine 2000), att idrott är en av få möjligheter att nå framgång i ett rasistiskt samhälle samt att afroamerikaner satsar så hårt på idrottsframgångar att de samtidigt väljer bort utbildningsvägar som ett sätt att nå framgång i samhället (Hoberman 1997). Andersson resonerar vidare om att idrott och musik har varit de områden där minoriteters framgång har uppmärksamats i västvärlden (Gilroy 2000). Överfört till den norska kontexten, menar Andersson, att allt fler forskare uppmärksammat hur idrott är en del av den norska identiteten och att svartas framgångar i norsk idrott har skapat en debatt kring den nationella identiteten.

Kristin Walseth (2006) har undersökt idrotten som möjlig integrationsarena och resonerar om de hinder och barriärer för integration som finns innanför och utanför idrotten. Hon pekar till exempel på hur norsk idrottsorganisering, diskriminering och kulturella skillnader kan sätta käppar i hjulet. I likhet med mig själv uppmärksammar Walseth att de norska idrottsförbunden sällan reflekterar över hur deras organisation ser ut i ett etniskt perspektiv och att få personer med utländsk bakgrund har någon maktposition inom norsk idrott.

Hvorfor har vi ingen Zlatan i dansk fodbold? heter en undersökning av Martin Gregersen som berör dansk herrelitfotboll i ett etniskt perspektiv. Intervjuerna med spelare och tränare visar att det finns en föreställning om att spelare med utländsk bakgrund har en annan spelstil och sätt att uppträda (som män) på som gör att de inte platsar i laget. Undersökningen visar att uppfattningen om idealbilden av en dansk herrelitfotbollsspelare är att han: tål kritik, gör vad tränarna säger, är en förebild, är allround på planen, har ett dämpat temperament, har rätt karaktär och attityd, är disciplinerad, vill lära nytt, har tålmod, är viljestark, kan komma igen, är sammanbiten, är säker på plan och prioriterar kollektivet. Tränare menar att utländska spelare inte uppfyller dessa krav, utan snarare karakteriseras av motsatserna till dessa ideal. Mönstret känns igen från andra undersökningar, där vi kan se hur självbilden görs i kontrast till den andre – och hur den andre reduceras till ett kollektiv med bestämda egenskaper och beteenden (jfr Fundberg 2000, 2007b). Sine Agergaard och Jan Kahr Sørensen har också genomfört studier om elitfotboll bland män i Danmark och undersökt hur minoriteter lyckas ta sig fram. Här jämförs vägen genom (och uppåt i) idrottssystemet med andra stratifierings-system för att nå ekonomisk och social status (2009).

Gregersen (2011) har också genomfört en komparativ studie mellan fotbollsklubbar på breddnivå i Sverige och Danmark om synen på etnisk mångfald. Här framkommer en annorlunda bild. På breddnivå tycker sig ingen se någon skillnad på barn och unga utifrån etnicitet. Tvärtom, mot elitstudien, betonas likhet och att de eventuella skillnader som kan synas har att göra med andra faktorer, till exempel klassmässiga.

I de danska studierna finns några genomgående teman. Det ena är att den hittills genomförda forskningen fokuserat tydligt på fotboll. Det är säkert ingen slump. I Sverige finns också en tendens att ha fotboll i fokus. I både Danmark och Sverige har fotboll en viktig positiv roll inom idrottsrörelsen. Undersökningar av etnisk mångfald gör man vanligtvis i de sporter som har ett stort socialt och symboliskt värde för majoritetsbefolkningen. Åter är det alltså viktigt att ha i åtanke att ma-

majoriteten har tolkningsföreträdet: i Danmark och Sverige väljs fotboll ut som den referenspunkt som etnisk mångfald ska mätas, synas och problematiseras utifrån. Flera norska studier och projekt lyfter fram till exempel friluftsliv. Majoritetens intresse och vanor får alltså stå som utgångspunkt när minoriteters deltagande och integration ska undersökas.

Ett annat tema i Danmark, som skiljer sig från Sverige och Norge, är fokuset på pojkar och män. Den debatt och forskning som finns i Sverige om flickors idrottande tycks hittills inte ha rönt lika stort intresse i Danmark. Frågan är varför? I Norge röner flickors och kvinnors idrottande utifrån etnisk mångfald ett stort intresse. Ska svaret på varför fokus är så olika i de nordiska länderna sökas i mer generella nationella diskussioner om kön och genus? För att få reda på det krävs en vidare undersökning.

Idrotten i samhället

En övergripande fråga, och den allra vanligaste, som ställs när etnisk mångfald och idrott diskuteras är idrottsrörelsens integrerande förmåga. Är idrotten en bra integrationsarena? Och vad avses då?

Idrottsrörelsen i Sverige har höga ambitioner vad gäller integration av etniska minoriteter. Rörelsen vill ofta vara en förebild. Samtidigt reser sig en del frågetecken kring idrotten som den goda integrationsarenan. I slutet av 1970-talet inrättades en tjänst som invandrarkonsulent på Riksidrottsförbundets kansli. Tjänsten var till för att utveckla och underlätta frågor som rörde etnisk mångfald inom den svenska idrottsrörelsen. Det är också under 1970-talet som debatten om den ”problematiska mångfalden” tar fart på allvar. Visserligen går det att hitta notiser i tidningar om hur italienska arbetsimmigranter som startat fotbollslag hamnat i konflikt med andra lag redan på 1950-talet, men det dröjer till 1970-talet innan frågorna får större utrymme i offentlig debatt. År 1973 startade det till exempel en särskild invandrarserie i fotboll i Stockholm och 1993–1995 drevs projektet *Fotboll för invandrare* av Stockholms fotbollsforbund och Stockholms idrottsforbund (Andersson 2009). De handslagsprojekt som drevs åren 2003–2005 kom också att i fler fall handla om hur föreningar skulle locka till sig fler unga med utländsk bakgrund. Det har under år 2009 och 2010 anordnats konferenser om idrott och mångfald. Det finns många fler exempel. Ett gemensamt tema har varit att etnisk mångfald uppfattas som berikande för idrotten och samtidigt problematisk. Det tycks med andra ord vara svårt att inte förhålla sig icke-normativt till frågan om idrott och integration utifrån etnisk mångfald. Åse Strandbu har gjort en sammanställning över den europeiska forskning som finns kring etnisk mångfald, integration och idrott. Hon konstaterar att det finns mycket tyckande och många förhoppningar, men lite forskning som kan styrka idrottens förmåga eller effekter. En stor del av problematiken handlar om problemen med att definiera integration och vad det skulle innebära just när det gäller idrott. Många artiklar, menar hon vidare, har intressanta teoretiska resonemang om integration, men tyvärr saknas material i form av empiri som kan prövas mot teorierna. En generell definition av integration som återkommer är att ”människor ska kunna påverka sitt eget liv” eller ”vara med och bestämma över viktiga aspekter över det egna livet” (Nussbaum 1995). På det viset handlar integration om makt och inflytande. Fundberg och Lagergren (2009) resonerar också om hur integration kan mätas när de diskuterar föreningsliv och integration, och de vänder sig mot uppfattningen att integration är ett tillstånd: snarare är den en ständig process, menar de.

I Sverige har Tomas Peterson (2000) skrivit artikeln *Idrotten som integrationsarena*. Han pekar ut ett antal dimensioner för att pröva integrationskraften i idrott. För det första menar han att idrotten kan vara en mötesplats för barn och unga. För det andra kan idrotten också fungera som en förberedelse för att mötas och umgås på andra platser i samhället. Och, för det tredje, pekar han på att för en liten grupp kan idrotten fungera som karriärväg för unga med utländsk bakgrund, vilket också är ett sätt att integrera människor i ett samhälle.

I min rapport *Etnisk mångfald och integration – visar idrotten vägen?* (Fundberg 2003b) intervjuas unga fotbollsspelare män och unga basketspelare kvinnor. Där utgår resonemangen om integration från att idrotten är vad den är, att den inte kan användas för något syfte, men att den går att använda som mätare på sakernas tillstånd. Utgångspunkten är att det som händer på idrottsarenan händer därför att samhället ser ut som det gör. De unga intervjuade anser att många med utländsk bakgrund har sämre villkor i det svenska samhället och att de därför söker sig till idrotten för att de tror eller erfar att de har större möjlighet att bli bemötta på ett positivt sätt där – eller till och med att lyckas. Samtidigt menar samma unga att de erfar att de blir hårdare bedömda än andra unga även i idrotten – och därmed tvingas satsa ännu hårdare. Om man ser idrotten som mätare blir den till en begränsad och tillfällig, men bitvis lyckad, arena för integration. Vad idrottsrörelsen bör göra, sett utifrån det perspektivet, är att hålla rent framför sin egen dörr. Men man kan inte ta ansvar för, och förmågan sträcker sig inte till, det som sker utanför idrottsarenan.

Ett annat perspektiv är att se idrotten som medel, det vill säga en aktivitet som i sig själv åstadkommer något – bra eller dåligt. På det sättet blir idrotten en katalysator – som en väg till något. Perspektivet liknar Petersons syn på idrotten som möjlig karriärväg eller alternativ livsstil. Idrotten lockar med att vara en ekonomisk och social språngbräda som ger erkännande och status inför både den enskilde aktive och omgivningen. Det finns dock inga studier som empiriskt visar om idrotten faktiskt fungerar så. Mot bakgrund av vad vi vet om etnisk mångfald bland ledare på elit- och styrelsenivå, tycks inte ens idrotten själv fungera som en karriärväg för dem med utländsk bakgrund. Därför bör tanken om idrotten som språngbräda ses som önsketänkande snarare än som faktiskt utfall.

En annan berättelse om idrott och integration är den om den berikande mångfalden. Här handlar det om tanken att den så kallade invandraren kan berika idrott, specifikt svensk idrott, på olika vis. Annan forskning visar hur denna tanke är just en tanke och inte mer. Det är för det första svårt att mäta värdet av mångfald i effektivitet, kreativitet eller ekonomisk vinst, och för det andra visar forskningen att frå-

gan är komplex (Schölin 2007). I idrottssammanhang återkommer den exotiserade bilden av den andre, den som ska berika och tillföra både det ena och det andra: teknik, känslor, spontanitet, spelglädje och kreativitet. I min och Lagergrens studie av etnisk mångfald i elitidrotten (Fundberg & Lagergren 2010) kallas detta för etnisk folklore, det vill säga hur man skapar bilder av den andre som är stereotypa (på gott eller ont). Att någon berikar bygger ju på uppfattningen att människor ska värderas utifrån nytta eller belastning. I artikeln *Invandrare och idrott* (Fundberg 2000) finns exemplet med badmintonspelaren Lim Xiao Qing, som föddes i Kina men som blev Europamästare under 1990-talet. Hon vann också det prestigefyllda All-England Championship 1995. I tv-programmet *Efter karriären* beskriver hon hur hon betraktades och benämndes som "svenska Lim" när hon vann titlar, men hur hon efter karriären fick börja på språkkurs i svenska och kallades för "invandrare". Ett annat exempel är hur häcklöperskan Ludmila Engquist blev folkkär under sin framgångsrika karriär, med OS-guld år 1996, men när hon åkte fast för doping påtalades hennes sovjetiska ursprung åter. Invandrarskapet tydliggörs i båda fallen: det handlar inte om antal år, utan om hur man bedöms, mäts och värderas utifrån (idrottslig) prestation. Man kan tala om en villkorlig integration. Det är majoritetssamhället som avgör och bedömer. Integration bör alltså förstås utifrån något slags maktförståelse. Vad betyder makt för etnisk mångfald inom idrotten?

Makt, integration och idrott

Allra först kan vi konstatera att den forskning som bedrivits om etnisk mångfald och idrott å ena sidan saknar eller har en otydlig definition av makt och å andra sidan är inspirerad av postkolonial maktteori. Det senare utmärks av den kritiska blicken på vem eller vilka som har tolkningsföreträde (subjekt och objekt), kritik av hur etniska kategorier uppstår och används, kritik av berättelser om hur grupper *är* och så vidare. I flera texter är filosofen Foucaults maktresonemang verktyget för analysen (se t.ex. Fundberg 2003a, 2009; Lundvall 2007). Foucaults maktteorier och postkoloniala teori är sammanflätade i varandra. En utgångspunkt är att makt är relationellt och finns i alla de relationer som människor skapar och upprätthåller. Därmed betraktas inte makt som en egenskap hos något, inte heller att makt är något som någon har eller att makt självklart utgår från en viss individ eller grupp. Vidare är det inte i första hand intentioner som är i fokus, utan snarare effekterna av många människors handlingar som är det intressanta. Hur kan då detta användas för studier av idrott?

En användning är att undersöka idrottens diskurs: hur man talar om idrott, förstår idrott och hur detta får effekter för hur människor inom idrotten agerar utifrån förståelse av vad idrott är eller bör vara. På det viset kan idrottens självförståelse undersökas. Var skapas det normala inom idrott? Vad uppfattas som avvikande inom idrott? Och hur ser relationer mellan det normala och avvikande ut? Ett exempel på en sådan undersökning är hur rekrytering till idrottens styrelser går till (Fundberg 2009). I undersökningen berättar valberedningsordföranden om rekryteringsprocessen. Undersökningen visar hur nätverk är centrala för rekryteringen och hur mönster utifrån kön och etnicitet blir tydliga. Män tycks välja män (homosocialt begär) och svenskar väljer svenskar (etnosocialitet). I intervjuerna framträder en bild av hur kvinnor ses som representanter för sitt kön, medan män representerar erfarenheter, kompetens, nätverk, kunskap och så vidare. Det tycks dock som om de etnosociala banden är ännu starkare än de homosociala. Det kan förstås i ljuset av hur nätverk och maktelit är tätt sammankopplade. Ju starkare informella nätverk, desto lägre grad av jämställdhet och jämlikhet, och vice versa; ju starkare grad av formella nätverk, desto mer jämställd och jämlik verkar en organisation vara (Pripp m.fl.2005). Undersökningen visar hur de informella nätverken spelar en viktig roll i rekryteringen, vilket knyter banden starka mellan såväl män som mellan svenskar och därmed skapar strukturer som individen sällan överblickar, men som blir tydliga sett utifrån. Poängen är att uppmärksamma de samlade effekterna av många människors handlingar, utan att förlora sig i resone-mang om avsikter och intentioner – en av grundtankarna i Foucaults maktanalys (Foucault 1987).

Ett annat exempel på hur maktteori kan användas är i artiklarna *Invandrare och idrott* (Fundberg 2000) och *En etnisk tackling?* (Fundberg 1996c) som visar hur olika gruppers agerande tolkas på vitt skilda sätt. Artiklarna refererar till olika sammanhang och diskussioner om våld och aggressivt beteende på fotbollsplaner kopplat till idrott och mångfald. När unga män med "svenskt" ursprung utmanar regler och domare, används ord och tolkningar som rör psykologi ("taggad inför match", "visa vem som bestämmer", "frustration"), men när unga män med utländsk bakgrund hamnar i liknande situationer tenderar man att ge kulturella förklaringar ("annorlunda traditioner", "andra manliga ideal bland muslimer", "deras kultur"). Den poängen som artiklarna för fram är att det inte behöver vara irrelevanta tolkningar, men att de är alltför ensidiga, förenklade och uppdelade. Vad som också uppmärksammas är hur makten över tolkningen är ojämnt fördelad i samhället – ju närmare en individ eller grupp är det som uppfattas som normalitet utifrån till exempel kön, klass, etnicitet, sexualitet, ju större genomslagskraft har ens tolkning och beskrivning. Om vi betraktar vilka som kommer till

tals om idrott och etnisk mångfald så känns mönstret igen i såväl offentlig debatt som i forskning: majoritetens berättelse har betydligt större genomslagskraft än minoritetens.

Ett tredje exempel kring hur integration kan beskrivas och förstås är min och Lars Lagergrens studie av elitidrott och etnisk mångfald (Fundberg & Lagergren 2010). Vi skriver bland annat om hur vi fascineras av mängden förklaringar kring varför den etniska mångfalden ser ut som den gör i olika idrotter. Vi sammanfattar dessa förklaringar under fyra teman: *att veta*, *att vilja*, *att kunna* och *att göra*.

Det första temat, *att veta*, handlar om ledarnas tolkning om den andres bristande vetande; bristen på kulturell igenkänning och att vissa sporter är ”typiskt svenska” och därför ointressanta för många med utländsk bakgrund. Det som underkommuniceras i dessa fall är ju hur de allra flesta elitidrottare, oavsett hur de kategoriseras av forskare, SCB eller idrottstränare, är födda och uppvuxna i Sverige och som tävlingsidrottare knappast isolerade från det svenska samhället i allmänhet. Det andra temat, *att vilja*, rör föreställningar om vad man vill med sitt elitidrottande. Här lyfts tanken fram att de med utländsk bakgrund idrottar för investeringsvärdet, det vill säga tjäna pengar, för att få hög status och så vidare. Under detta tema samlas också tankar om det särskilda värde som förebilder har för dem med utländsk bakgrund. Även här finns flera luckor i logiken och författarna konstaterar att uttalanden tycks bilda en egen genre, ett slags etnisk folklore. I det tredje temat, *att kunna*, framkommer en stereotyp bild av den fattige, lågutbildade, traditionsbundne invandraren. Den rymmer också föreställningar om vikten av föräldraengagemang, och att engagemanget är lägre bland dem med utländsk bakgrund, vilket förklarar en mindre grad av etnisk mångfald inom eliten. Det fjärde temat, *att göra*, skiljer sig markant från de övriga och fokuserar på majoriteten och de undersökta idrottsorganisationerna. Här finns få exempel på ett slags självvranssakan hos de inblandade sporterna – med ett undantag, nämligen basket. Inom basketsporten har förbund och föreningar gjort medvetna omprioriteringar av resurser vilket har främjat ökad etnisk mångfald. Sammanfattningsvis konstaterar vi i rapporten, att det finns tre teman med fokus på ”den andre” och uppfattningar bland idrottsrörelsens ledare om den andres brister i (1) vetande, (2) vilja och (3) kunnande, som ingår i berättelser och förklaringar till varför den etniska mångfalden ser ut som den gör i elitidrotten. Men vi finner också ett tema som fokuserar på den egna organisationen och dess förmåga att göra – och det intressanta är, tycker författarna, att det visar sig ge resultat.

Från tro och hopp till kunskap – ett postkolonialt bidrag

Vad vet vi då från forskningen om idrott och etnisk mångfald? I idrottsrörelsens självförståelse finns mycket tro och hopp vad gäller förmågan att bidra till integration av etniska minoriteter. Denna tro och detta hopp sammanfattas väl i betänkandet av idrottsutredningen *Föreningsfostran och tävlingsfostran* (SOU 2008:58):

Idrott är ett globalt samhällsfenomen. Det är en aktivitet som berör och engagerar människor i alla kulturer. Idrottens utformning och regelverk är dessutom universella och ofta välkända var man än befinner sig i världen. Mot denna bakgrund är idrottens potential som integrationsarena i det närmaste självklar. I idrotten kan människor finna en mötesplats där kultur- och språkbarriärer annars utgör ett hinder. I idrotten kan invandrare och etniska minoriteter integreras i sina nya samhällen utan att förlora den egna identiteten. Idrotten kan således utgöra en kulturöverbryggande sfär där människor av olika ursprung men med ett gemensamt idrottsintresse får möjligheter att lära känna varandra och därigenom även förstå och respektera skilda värderingar och ideal.

Tankarna ovan bygger på en rad utgångspunkter som det går att sätta frågetecken efter. Vad avses med kultur? Är det svensk kultur att tycka om ishockey, skidåkning eller idrott över huvud taget? Det finns en mängd svenskar som inte gör det – och det finns många människor som flyttat till Sverige och som hyser en passion för just ishockey, skidåkning och annan idrott. Kultur bör inte sammanblandas med etnisk gemenskap, även om dessa begrepp brukar användas parallellt i offentliga diskussioner (se ord som kulturbarriär och kulturöverbryggande). Vidare kan idrottens universella förståelse ifrågasättas. Samma företrädare för svensk idrott kan lika ofta framföra förklaringar till varför vissa grupper är svåra att locka till idrotten med att just den ena eller andra idrotten är okänd i andra länder, eller att man har ett helt annat system för idrott i andra länder eller att svensk idrott är unik och därför svår att komma in i för dem med utländsk bakgrund. Så, hur är det? Är idrotten en potential för integration? Vad avses då? I detta kapitel har jag redovisat hur svårtolkat integrationsbegreppet är och därmed hur svårt det är att mäta integration. Därför måste även denna utsaga om idrottens potential för integration förpassas till tro och hopp. Resonemanget om att invandrare kan delta i idrotten utan att förlora sin egen identitet bygger på en uppfattning om att identitet är något människor *har*, och kan därmed förloras, tappas eller hittas igen. En stor del av den moderna identitetsforskning visar hur begreppet snarare bör defi-

nieras som en process som ständigt förändras. Samtidigt ser forskningen hur det har skapats en diskurs kring att människor bör eller måste ha en identitet. Detta kan jämföras med hur kulturbegreppet kan förstås och undersökas: Å ena sidan ses kultur som något som ständigt förändras och utvecklas. Å andra sidan kan kultur uppfattas som något stabilt och oföränderligt. Det senare leder till idén om kulturkrockar, eftersom kultur är något grupper "har" med sig när de till exempel migrerar. Att kliva in i föreningsidrotten i Sverige är kanske att utveckla kultur och att omforma identitet oavsett etnisk bakgrund och ursprung. En av forskningens stora utmaningar är således att med kritisk blick undersöka vilka antaganden som finns kring idrott och etnisk mångfald. Inte sällan tycks dessa antaganden bygga på föråldrade föreställningar om kultur, integration och identitet.

En av de viktigaste teoretiska inspirationerna för att granska idrotten ur etniskt perspektiv kommer från det som kallas *postkolonial teori* (jfr Fundberg 2009; King 2004). Det största inflytandet på svensk idrottsforskning med det här perspektivet kommer från amerikansk och brittisk forskning. En bärande tanke med den postkoloniala teorin är att granska majoriteten. Mycket av forskningen om etnisk mångfald har ofta haft det omvända perspektivet – att minoriteter hamnar i fokus. Den postkoloniala kritiken ger möjlighet att ställa frågor om det samhälle och den struktur som individer och grupper möter, hanterar och påverkar och påverkas av. I ett idrottssammanhang betyder det till exempel att Riksidrottsförbundet, Riksidrottsstyrelsen och förbundsstyrelser granskas ur ett etniskt perspektiv. En stor del av de satsningar som gjorts för ökad etnisk mångfald och integration har snarare haft barn och ungdomars deltagande som medel och mål. Det finns liknande perspektivförskjutning på andra områden. Två exempel är dels att genusforskningen alltmer har intresserat sig för maskulinitetsfrågor, dels hur sexualitetsforskningen undersöker heterosexualitet. Poängen med ett sådant perspektivskifte är att se dimensioner som tidigare varit osynliga, självklara och tyst normalitet. En annan dimension av den postkoloniala kritiken är att vända på perspektivet och lyssna till hur minoriteter uppfattar just majoriteten.

Bland brittiska forskare är Colin King (2004) en av dem som använt postkolonial teori för att undersöka den brittiska fotbollens struktur. King skriver i boken *Offside Racism. Playing the white man* hur exkluderande mönster – gentemot svarta och asiatiska spelare – skapas i upprepade vardagsmöten mellan spelare, tränare, ledare och andra. Skämt och ironi med rasistiska undertoner uppfattas ofta som oförargliga enskildheter hos dem som uttalar dem. De som utsätts märker däremot hur de enskilda anekdoterna utgör förgreningar av väl förankrade föreställningar och hierarkier i hela det brittiska samhället. King pekar också på

hur just floran av skämt med etniska och rasistiska undertoner kan fungera bara om uppfattningarna är väl spridda och förankrade i ett samhälle och om de berör centrala maktrelationer. Sammanfattningsvis har satir och skämt en lång historia av att just handla om centrala maktförhållanden (jfr Pripp & Öhlander 2008).

Christian Catomeris bok *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna* (2004) uppmärksammar hur vanligt det är i idrottens värld med etniska klichéer och stereotyper. Catomeris skriver om hur svarta afrikaner tycks vara den kategorin som får utstå särskilt mycket av dessa klichéer i form av nedlåtande uttryck och med paternalistiskt tonfall. När europeiska idrottares framgångar bedöms, är träningsmetoder och vetenskapliga innovationer i fokus. När motsvarande afrikanska ska bedömas, blir kropp och biologi det som förklarar deras framgångar. Det används alltså skilda tolkningsmodeller för olika idrottare, beroende på deras etnicitet och ras. Mönstret återkommer hos amerikanska forskare som menar att de afro-amerikanska idrottarnas framgångar reduceras till kroppsstyrka snarare än mental styrka, vilket i betydligt högre grad knyts till vita amerikaners idrottsprestationer (Hoberman 1997; jfr Andersson 2008). I ett större perspektiv tycks de etniska hierarkier som återfinns i det globala återspeglas väl inom idrotten. Forskning om kolonialism visar att idrott var en del av den kulturella disciplineringen av icke-västliga kulturer (Bale & Cronin 2003; Dyck 2000). Guilianotti (2004) hävdar att kulturella folkmord uppstod när icke-västliga kroppskulturer ersattes av imperialistiska västliga kroppskulturer. Den norska sociologen Mette Andersson menar att den postkoloniala kritiken bör nyanseras för att även inbegripa aspekter av frigörelse och internationell solidaritet. Det finns ju exempel på hur etniska minoriteter använt idrott för frigörelse, internationellt erkännande och som symbolisk kamp för gemenskap. Det kanske mest kända exemplet var när Tommie Smith och John Carlos höjde var sin handskbeklädd och knuten näve på prispallen i Mexiko-OS 1968, som symbol för afro-amerikanernas kamp mot rasism (Edwards 1972).

Representation, delaktighet och integration

Vad vill och kan idrotten göra?

Vad har då genomförts inom idrottsrörelsen när det gäller etnisk mångfald? Har det funnits särskilda satsningar och projekt? Hur har rörelsen hanterat etnisk mångfald? Jag vill först påminna om utgångspunkterna i denna rapport:

- undersöka den etniska mångfalden när det gäller representationen bland beslutande positioner inom svensk idrottsrörelse

- undersöka idrottens arbete med att öka delaktigheten bland invandrare i idrotten
- undersöka hur idrotten arbetar för att främja integration.

Dessa olika riktningar vittnar om att det finns många och olika perspektiv på frågor om etnisk mångfald och idrott. Men de kan även ses som uttryck för en otydlighet om den statliga idrottspolitikens mål. Hur går egentligen de politiska beslutsfattarnas resonemang i frågor om etnisk mångfald i relation till representation, delaktighet och integration? Vilka förväntningar finns på idrotten? Och vad vill idrotten själv åstadkomma?

Vad gäller den etniska mångfalden, med avseende på representationen bland beslutande positioner inom svensk idrottsrörelse, ger två undersökningar (Fundberg 2007a, 2009) likartade svar. Det är mycket få av de beslutande på förbunds nivå, färre än en halv procent, som har utländsk bakgrund. Det finns flera förbund som helt saknar människor med utländsk bakgrund i styrelsen, och de ordförande som har rötter i ett annat land hör till undantagen. Till detta tillkommer att etnicitet är en icke-fråga, det vill säga en problematik som få i valbredningarna reflekterat över och än mindre har en strategi för att få till en förändring kring. Det är nätverk som spelar den största rollen för rekrytering, visar undersökningarna. Män väljer män, och svenskar väljer svenskar.

Det finns däremot ingen forskning som visar hur det ser ut på föreningsnivå vad gäller styrelsesammansättning ur ett etniskt perspektiv. Men ett projekt om föreningsstyrelser visar hur problematiken kan se ut och vilka frågor som är viktiga att ställa. Under åren 2010–2011 arbetade SISU Idrottsutbildarna med ett projekt för att få till förändringsprocesser av styrelsesammansättning utifrån etnisk mångfald. Projektet fick namnet FLORA och leddes av Tommy Nordmark. Tanken från början var att sex olika idrotter med sammanlagt 24 klubbar i olika delar av Sverige skulle delta. Processen med att engagera föreningar drog emellertid ut på tiden, och till slut fick man nöja sig med fem föreningar. Dessa träffades under två olika utbildningstillfällen och arbetade med planer för hur man kunde förändra sin klubb. Projektet avslutades med att en förening visade intresse för att arbeta vidare på egen hand. Process- och utbildningsledare uppfattade att intentionerna hade varit goda hos alla inblandade parter under hela resan, men att andra frågor i vardagen hade tagit över. Ytterligare en problematik var hur man skulle finna motiv till att förändra sin föreningsstyrelse. Frågan om *varför* en förändring skulle vara bra eller nödvändig visade sig vara ett av de stora hindren i processen. Frågan om varför bör alltså lyftas för hela idrottsrörelsen.

Vilket arbete görs inom idrottsrörelsen för att öka delaktigheten bland invandrare? Analysen i detta kapitel visar att delaktighet kan förstås på flera olika sätt. Ett sätt att tolka delaktighet är att mäta deltagande. En aktiv idrottare är en deltagare av idrott. Likaså kan föräldrar till idrottande barn ses som deltagare i vissa sammanhang (sälja lotter, ordna fika vid matcher etcetera). De kvantitativa mätningar som genomförts har tittat på hur många med utländsk bakgrund som deltar som aktiva inom barn- och ungdomsidrotten. Här visar undersökningar att unga med utländsk bakgrund är väl representerade inom breddidrotten: pojkar till och med något överrepresenterade och flickor något underrepresenterade. Dock finns en del brister i undersökningarnas metodologiska tillförlitlighet. Men är deltagande och delaktighet samma sak? Nej, delaktighet har andra dimensioner.

Skillnaden mellan att delta och vara delaktig är inte entydig. Men jag väljer att se på delaktighet som ett begrepp som innehåller dimensioner av ansvar och inflytande. Därmed förflyttas fokus från den aktive inom breddidrotten till andra nivåer och aspekter av idrotten: elitidrotten, ledare och styrelser. Dessa kategorier har ett betydligt större inflytande (som förebilder och ansvariga för verksamhetens inriktning och utformning) än de som deltar i breddidrotten.

På elitnivå tycks skillnader mellan idrotter variera mycket, liksom att kön tycks påverka graden av deltagande. Män och pojkar deltar mer än kvinnor och flickor med utländsk bakgrund i elitidrotten. Undantag finns dock – ett exempel är basket. Vi vet påfallande lite om delaktighet på ledar- och funktionärsnivå. Där emot vet vi att på beslutande nivå finns en kraftig underrepresentation av dem med utländsk bakgrund. Sammantaget kan man säga att delaktigheten minskar kraftigt med avståndet till den praktiska idrotten. Det går också att konstatera att den etniska mångfalden är väl representerad inom svensk idrott när det gäller deltagande, men att den etniska mångfalden minskar dramatiskt med graden av inflytande och ansvar över idrotten, det vill säga att delaktigheten är låg bland dem med utländsk bakgrund. Men hur ska man då förstå delaktighet i relation till integration? Är det samma sak?

Integration bör förbehållas ett större perspektiv: hur människor kan påverka sitt eget liv och känna tillhörighet med ett samhälle. Delaktighet inom idrotten kan då ses som ett tecken på integration. Tolkningen bygger på att idrotten ses som en del av samhället. Men deltagande och delaktighet i idrott kan internt vara begränsade. I några undersökningar är det just så unga människor med utländsk bakgrund uppfattar idrott: att så länge man är inom idrotten, får man bekräftelse och känner gemenskap – men att idrotten inte självklart leder till integration på andra områ-

den. En annan problematik med integration är att den inte kan mätas, åtminstone inte såsom man mäter deltagande. Integration är en process, en ständig rörelse (Fundberg & Lagergren 2009) som inte alltid låter sig fångas i siffror och tabeller.

Ett annat sätt att tolka integration är att se till hur majoritetssamhället har gjort aktiva val och agerat, eller hur det på olika vis har låtit sig påverkas, och kanske förändrats, av den etniska mångfalden. I forskningen finns en mycket tydlig bild av en svensk idrottsrörelse som ser allt fler idrottsaktiva i sina led på grund av att samhället förändrats, inte minst i effekter av migrationsströmmar. Idrotten tycks vara öppen för deltagande. Denna förändring av ökad etnisk mångfald i samhället tycks också påverka såväl bredd- som elitidrotten, även om den varierar kraftigt – men förmodligen inte ledarstab och inte styrelsesammansättning. Varför har det blivit så? Ett fåtal projekt för att bredda rekryteringen till idrotten, till exempel Handslaget, har visat sig få varierande framgång. I övrigt tycks inte idrotten ha några särskilda strategier för att öka (eller för den delen minska) den etniska mångfalden inom sin verksamhet på någon nivå. Detta är ju inte särskilt anmärkningsvärt – det ligger inte som första prioritet när man bedriver verksamhet. Samtidigt utövar idrotten en stor dragningskraft på barn och unga med utländsk bakgrund. Kanske är det just för att fokus är riktat på idrotten i sig själv som verksamheten framstår som attraktiv. Några erfarenheter från studier pekar på det. Men varför blir det annorlunda inom eliten, på ledarsidan och i styrelser? Idrotten framstår med all tydlighet som komplex när man ser den utifrån med hela idrottsrörelsen i blickfånget. Stor etnisk mångfald inom bredden, varierande men klart sämre inom eliten, troligtvis ännu sämre på ledarnivå och näst intill obefintlig etnisk mångfald på styrelsenivå. Om vi använder begreppen deltagande, delaktighet och integration, framträder ett särskilt mönster. Den etniska mångfalden inom idrotten handlar till stor del om att delta: att spela fotboll, simma, rida och springa. Den innebär också att delta i elitidrotten, även om det sker i lägre grad. Men när vi kommer till delaktighet, och med det menar att ge och ta ansvar, bestämma, ha inflytande och påverka, minskar den etniska mångfalden drastiskt.

Fram träder i stället en traditionell organisation som inte förändras. Utifrån maktteori, som till exempel Foucault, tycks det sällan vara medvetna val att stänga ute etniska minoriteter. Tvärtom: idrottsrörelsens diskurs är att vara öppen och tillgänglig. Men den egna självbilden och hur det ser ut i praktiken är i detta fall två skilda saker. Informella nätverk tycks påverka hur organisationen ser ut, och därmed speglar de mönster av segregation som finns i samhället runt omkring. Men detta tar inte bort ansvaret för förändring. Effekten av att göra som man alltid har gjort är tydlig: etnisk mångfald inom idrotten i Sverige betyder att barn och unga

med utländsk bakgrund är med och tränar och tävlar, men att unga och vuxna med utländsk bakgrund inte är särskilt delaktiga och har lite ansvar och inflytande över beslut rörande idrottens riktning och framtid.

Hur arbetar då idrotten för att främja integration? Jag har tidigare visat hur komplex frågan är. Är integration goda möten mellan människor inom idrotten där man känner sig bekräftad och delaktig och som leder till att kunna påverka det egna livet även utanför idrotten? Om svaret är ja, så kan lösningarna bara delvis sökas inom idrotten själv. På en breddnivå tycks aspekter av detta vara infriat. Men idrotten tycks ha interna problem med att låta människor bli delaktiga i eliten, i ledarfunktioner och i styrelsesammanhang. Huruvida idrotten är en bra grund för integration på andra områden går varken att belägga eller dementera utifrån den forskning som bedrivits. Det krävs förmodligen långsiktiga projekt för att kunna mäta det. Men vi kan fundera på huruvida idrotten skulle ha en större förmåga till integration utanför sin egen verksamhet. Det finns trots allt uppenbara problem med att låta människor bli delaktiga inom rörelsen. Ett annat sätt att resonera är att fundera över det stora ansvar som idrotten tagit på sig och blivit ålagt av samhället. Bör ambitionsnivå sänkas? Eller är det tvärtom så att idrotten behöver ta krafttag för att visa att den kan göra det som den stolt talar om – att främja integration?

Referenser

Tryckta källor och litteratur

- Agergaard Sine & Jan Kahr Sørensen (2009). The Dream of Social Mobility: Ethnic Minority Players in Danish Football Leagues. *Soccer & Society*, Vol. 10(6): 766–780.
- Anderson, Benedict (1981). *Den föreställda gemenskapen*. Göteborg: Daidalos.
- Andersson, Mette (2008). *Flerfarget idrett. Nasjonalitet, migrasjon og minoritet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Andersson, Torbjörn (2009). Assyriska och Syrianska – fotbollen som integrerande faktor? I Lars Elenius (Red.), *Är vi inte alla minoriteter i världen? Rättigheter för urfolk, nationella minoriteter och invandrare*. Stockholm: Ordfront.
- Arnstberg, Karl-Olov & Billy Ehn (1983). *Etniska minoriteter i Sverige förr och nu*. Stockholm: Liber.
- Bale J. & Cronin, M. (Red.) (2003). *Sport and Postcolonialism*. Oxford: Berg.
- Barth, Fredrik (1969). Introduction. I Barth (Red.), *Ethnic Groups and Boundaries*. Bergen & Oslo: Universitetsförlaget.
- Bengtsson, Bo (Red.) (2004). *Föreningsliv, makt och integration: rapport från integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram. Ds 2004:49*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Björklund, Ulf (1983). *Etnicitet. En antropologisk översikt*. Stockholm: Socialantropologiska institutionen.
- Blomdahl, Ulf (2006). *Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom? En studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö*, sid 103-106. Stockholm: Idrottsförvaltningen Forskningsenheten.
- Book Karin (2007) Arenors lokalisering, betydelse och användning. En studie av Handslagets finansierade arenor i Malmö. Stockholm: Riksidrottsförbundet FoU 2007:2.
- Budgetproposition för 2011*. Prop.2010/11:1 <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/153307>
- Carlsson, Rolf (2001). *Etnicitet och social mångfald – belastning eller tillgång inom barn- och ungdomsidrotten?* Stockholm: Idrottshögskolan.
- Carlsson, Rolf (2007). *Etnicitet och kulturell mångfald inom föreningsidrotten – en analys av hanteringsprocesser och projekt under Handslagets första år*. Stockholm: Riksidrottsförbundet Handslaget 2007:3
- Catomeris, Christian (2004). *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*. Stockholm: Ordfront.
- Centrum för idrottsforskning (2011). *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning 2011:1.
- Dyck, N. (Red.) (2000). *Games, Sports and Cultures*. Oxford: Berg.
- Dyer, Richard (1997). *White. Essays on race and culture*. London: Routledge.
- Edwards, H. (1972). Preface to the revolt of the black athlete. I M.M. Hart (Red.), *Sport in the Socio-Cultural Process* (s. 304–307) Dubuque: WBC.

- Ehn, B. (1997). "Nationell inlevelse". I: B. Ehn, J. Frykman & O. Löfgren. *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Engström, Lars-Magnus (2008). *Forskning om Handslagets genomförande och resultat – en utvärderande sammanfattning*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Entine, J. (2000). *Taboo. Why black athletes dominate sports and why we are afraid to talk about it*. New York: Public Affairs.
- Foucault, Michael (1980). *Sexualitetens historia. 1, Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds.
- Foucault Michael (1987) *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv
- Fundberg, Jesper (1996 a). *Möten på fotbollsplan. Om den mångkulturella idrotten*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Fundberg, Jesper (1996 b). *Möten med föreningar. En studie av invandrades föreningsliv i Botkyrka kommun*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Fundberg, Jesper (1996c). En etnisk tackling? I Arnstberg, Karl-Olov (red.) *Boja eller befrielse? Etnicitetsforskningens inriktning och konsekvenser*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Fundberg, Jesper (2000). Invandrare och idrott. Om att skapa kategorier och normalitet. I Bo G. Nilsson (Red.) *Idrottens själ*. Stockholm: Nordiska museet, Fataburen 2000.
- Fundberg, Jesper (2003a). *Kom igen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Stockholm: Carlssons.
- Fundberg, Jesper (2003b). *Etnisk mångfald och integration – visar idrotten vägen?* Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, Jesper (2004). Idrott och integration – pojkar och flickor berättas om sina erfarenheter inom fotboll och basket. I Bo Bengtsson (Red.), *Föreningsliv, makt och integration: rapport från integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram. Ds 2004:49*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Fundberg, Jesper (2007a). *Är de ideella ledarna de ideala? Om representation och etnisk mångfald inom idrottsrörelsen i Sverige*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, Jesper (2007b) Idrott som orientalistisk dans – sexualisering i ett postkolonialt perspektiv. I *Sexualiseringen av idrottens offentliga rum*. FoU-rapport 2007:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, Jesper (2009). *Vilka är idrottens valda makthavare? Om rekrytering till styrelser inom svensk idrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet FoU-rapport 2009:6.
- Fundberg Jesper & Lars Lagergren (2009). Integration i förening – kritiska reflektioner kring ett projekt. I *Educare 1: 2009*. Malmö högskola.
- Fundberg, Jesper & Lars Lagergren (2010). *Etnisk mångfald inom svensk elitidrott – om förändringar över tid och en nulägesanalys*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, Jesper & Oscar Pripp (2007). *Idrottens mittcirkel. Om mångfald och normalitet inom några Hanslagsprojekt*. Stockholm: Riksidrottsförbundet Handslaget 2007:7.
- Gilroy, Paul (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London: Verso.
- Gilroy (2000). *Between Camps. Nations, Cultures and the Allure of Race*. London: Penguin Books.
- Gregersen, Martin Traumer (2011). *Hvorfor har vi ingen Zlatan i dansk fodbold?* Fredriksberg: Frydenlund.

- Guilianotti, R. (2004). Human Rights, globalization and sentimental education: the case of sport. I *Sport in Society*, 7(3):355–369.
- Göransson, Anita (Red.) (2006). *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*. Nora: Nya Doxa.
- Hoberman, Eric (1997). *Darwin's Athletes: How Sport has Damaged Black America and Preserved the Myth of Race*. Boston: Houghton Mifflin.
- Hylland Eriksen, Thomas (1999). *Kulturterrorismen. En uppgörelse med tanken om kulturell renhet*. Nora: Nya Doxa.
- Idrott och integration – en statistisk undersökning* (2002). Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Idrott och integration – en statistisk undersökning* (2010). Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Idrotten vill. Verksamhetsidé och riktlinjer för idrottsrörelsen in i 2000-talet* (2009). Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Jonasson, Kalle (2010). *Klungan och bardomens sociala rum. Social gränsarbete och figurationer i rastfotbollen*. Malmö: Malmö Studies in Educational Sciences 2010:10.
- King, Colin (2004). *Offside Racism. Playing the White Man*. Oxford/New York: Berge.
- Kolfjord, Ingela (2007). *Från projekt till modell. Hela Malmö – motion, integration och brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Riksidrottsförbundet Handslaget 2007:11.
- Likestilling og manifold i norsk idrett: bedre med flere på banen!* Oslo: Likestilling- og diskrimineringsombudet.
- Lundvall, Suzanne (2005). "På vems villkor? – en pilotstudie om ungdomar från etniska minoritetsgrupper och deras syn på idrott, fysisk aktivitet och skolämnet idrott & hälsa". I Redelius, K. & Larsson, H. (Red.), *Leve idrottspedagogiken! : en vänbok tillägnad Lars-Magnus Engström*. Stockholm: HLS.
- Lundvall, Suzanne (2007). *Handslagets Speciella insatser med inriktning mot mångfald och integration – en kvalitativ utvärdering*. Stockholm: Riksidrottsförbundet Handslaget 2007: 13.
- Lundvall Suzanne (2011). *Möte mellan tillgänglighet och hinder. En explorativ studie om lokala idrottsföreningars arbete med mångfald och muslimska flickors tankar om sitt idrottsdeltagande*. SVEBI:s årsbok 2011, sid. 49-70.
- Mernissi, Fatima (2002). *Shahrazad reser västerut. Olika kulturer, olika harem*. Stockholm: Norstedts.
- Nilsson, Per (1994). *Den allvarsamma fritiden. En litteraturstudie av undersökningar av barn och ungdomars fritids- och kulturvanor*. Stockholm: Statens ungdomsråd.
- Nilsson, Per (1998). *Fritid i skilda världar. En undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Norberg, Johan (2002). *Idrott och integration – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Nussbaum, Martha (1995). *Känslans skärpa, tankens inlevelse. Essäer om etik och politik*. Stockholm: Symposion.
- Peterson, Tomas (2000). *Idrotten som integrationsarena*. I Rydstad & Lundberg (red.), *Att möta främlingar*. Lund: Arkiv.
- Pripp, Oscar & Magnus Öhlander (2008). *Fallet Nogger Black. Antirasismens gränser*. Stockholm: Agora.

- Pripp, Oscar m.fl. (2005). *Tid för mångfald. En studie av de statligt finansierade kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald, genomförd av Mångkulturellt centrum, Botkyrka, på uppdrag av Kulturdepartementet*. Botkyrka. Mångkulturellt centrum.
- Ronström, Owe (1993). Det mångkulturella Sverige – finns det? I *Nordnytt* 52.
- Schölin, Tobias (2007). *Etnisk mångfald som organisationsidé. Chefs- och personalpraktiker inom äldreomsorgen*. Malmö: IMER/Hälsa och Samhälle.
- Seippel, Örnulf, Bjarne Ibsen & Johan R. Norberg (2010). Introduction: sport in Scandinavian societies. I *Sport in Society. Special Issue: Sport in Scandinavian Societies*. Vol. 13, nr 4. London: Routledge.
- SOU 1974:69. *Invandrarna och minoriteterna. Slutbetänkande av invandrarutredningen*. Stockholm: Liber.
- SOU 2008:58. *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten. Betänkande av idrottsstödsutredningen*.
- Statens stöd till idrotten. Proposition 2008/09:126. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/121378>.
- Strandbu, Åse (2006). *Idrett, kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjenters møte med norsk idrett*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA-rapport 10/06.
- Svanberg, Ingvar & Harald Runblom (Red.) (1990). *Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter*. Stockholm: Gidlunds.
- Tolvhed, Helena (2008). *Nationen på spel. Kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948–1972*. Umeå: h:ström.
- Trondman, Mats (2005). *Unga och föreningsidrotten. En studie om föreningsidrottens plats, betydelse och konsekvenser i ungas liv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Utvärdering av idrotten under 2011. <http://www.regeringen.se/sb/d/12628/a/157462>.
- Walseth, Kristin (2006). *Sport and integration. The experience of young Muslim women*. Oslo: Norges Idrettshøgskole.

Artiklar i dagspress:

- 12 november 2010. *RF:s projekt totalt fiasko* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.
- 13 november 2010. *Forskaren: Etnicitet är en icke-fråga* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.
- 14 november 2010. *Unga stjärnor i skilda världar* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.
- 15 november 2010. *Mångfald – men inte i ledningen* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.
- 17 november 2010. *”Här är alla välkomna”* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.
- 18 november 2010. *Regeringen synar idrottens dilemma* (Jonas Arnesen), Svenska Dagbladet.

Charlotte Hyltén-Cavallius

Kulturens mångfald

Lärdomar från en annan arena

Inledning

Under våren 2011 blev jag, som är verksam som forskare och forskningsledare vid Mångkulturellt centrum, kontaktad av CIF för att inom ramen för deras uppdrag bidra med kunskap rörande arbete med etnisk och kulturell mångfald från någon annan sektor i samhället. Frågan var om det finns några goda exempel på integrationsprojekt – verksamheter, tänkesätt eller metoder – som någon annan sektor har prövat och som skulle kunna tjäna som inspiration eller vägledning för den svenska idrottsrörelsens fortsatta verksamhet? Mångkulturellt centrum är en kommunal stiftelse, instiftad av Botkyrka kommun 1987. Bakom beslutet låg ett kulturhistoriskt engagemang och en övertygelse att samtida invandring är lika angeläget som historisk utvandring, att följa i form av forskning, dokumentation och utställningar och arkiv. Man ville genom stiftelsen aktivt verka för ett gott samhällsklimat, och man ville öka kunskapen om de nya förutsättningar för svenska institutioner som följer i spåren av migration och globalisering. I dag bedriver Mångkulturellt centrum forskning kring frågor relaterade till internationell migration, etniska och transnationella relationer. Forskningsprofilen är mångvetenskaplig med tonvikt på ett etnografiskt arbetsätt. På Mångkulturellt centrum har jag och flera andra forskare bland annat följt kultur- och kulturarvssektorns arbete med frågor rörande etnisk och kulturell mångfald sedan 1990-talets slut, varför jag föreslog att mitt bidrag skulle kunna beröra verksamheter i denna sfär i samhällskroppen.

Det är lätt att argumentera för att en sådan spegling av ett annat fält kan göras. Här kommer jag kort att ange några skäl till detta, varefter diskussionen kommer att fördjupas mot slutet av kapitlet. Idrottsfältet och kultursektorn delar flera strukturella drag vilket gör det möjligt att lyfta så kallade "goda exempel" från kultursektorn att tjäna som inspiration för ett fortsatt arbete med integration i idrottens värld. Båda sektorerna har ett homogent styrelseskikt som domineras av infödda svenskar, driver en verksamhet som kräver ett visst mått av frivillighet och sysslar med ett utövande som bygger på att det finns talanger som kan bedömas utifrån kvalitetskriterier. Sektorerna är dessutom delvis transnationella till sin karaktär. Och kanske viktigast av allt: båda sektorerna omfattas av samma jämlikhets- och demokratipolitik. I det närmast följande kommer syfte och disposition för kapitlet presenteras. Därefter vill jag sätta in texten i ett historiskt, demografiskt och politiskt sammanhang som ska tjäna till att förstå bakgrunden till de resonemang som kommer att föras i kapitlet. Den här delen är relativt omfattande, men den behövs som bakgrund för alla som vill arbeta med mångfaldsfrågor.

Syfte, sammanhang och disposition

Syftet med det här kapitlet är att lyfta fram några goda exempel på mångfaldsarbete från kultursektorns område som kan tjäna som inspirationskälla för idrottsrörelsens fortsatta arbete med att göra människor med annan etnisk och kulturell bakgrund mer delaktiga i idrotten. Ur dessa goda exempel framkommer några möjliga områden som den svenska idrottsrörelsen kan utveckla. För att kunna identifiera vilka utvecklingsområden som är relevanta har jag skaffat mig en överblick över vilka frågor och problem som har diskuterats i vetenskapliga studier och av de utvärderingar som finns av svensk idrottsrörelse. Vid genomläsningen har jag försökt få ett grepp om vilka svårigheter svensk idrottsrörelse möter i sitt arbete med ökad delaktighet. Vad är det för frågor idrotten brottas med? Och vad beror dessa svårigheter på? Det empiriska underlaget till resonemanget i kapitlet hämtas från en rad olika studier med inriktning på arbetet med etnisk och kulturell mångfald i kultur- och kulturarvssektorn och det fria kulturlivet (Edström, Karlsson & Motsioloa 2002; Edström 2007; Edström & Hyllén-Cavallius 2011; Feiler 2010; Hyllén-Cavallius 2001, 2007; Pripp, Plisch & Printz Werner 2005).

Kapitlet är upplagt på följande sätt. Närmast följer en presentation av det historiska, demografiska och politiska sammanhang utgör bakgrund till den här texten. Därefter kommer en kort presentation av de vetenskapliga begrepp som kommer att användas i texten. Efter det följer en presentation av de olika exemplen från kultursektorn. Jag diskuterar sedan de empiriska exemplen i relation till idrottsrörelsen. Slutligen lyfter jag fram de huvudsakliga poängerna och formulerar några råd inför idrottsrörelsens fortsatta arbete med att öka delaktigheten och representationen av personer med utländsk bakgrund.

Historiska, demografiska och politiska villkor

I Sverige har det alltid levt ett flertal inhemska minoriteter. Sverige har alltid varit både ett invandrarland och ett mångkulturellt land (Hyllén-Cavallius 2007; Hübinette & Hyllén-Cavallius 2011). Det var dock först under efterkrigstiden som landet demografiskt gick från att vara ett utvandrarland till att bli ett invandrarland. Flyktingen identifierades som kategori och gavs en formell definition vid 1900-talets början då Nationernas förbund bildades. Efter andra världskriget och under 1950-talet fick flyktingar en ny roll i Europa som eftertraktad arbetskraft (Sassen 2001:143–145). En omfattande arbetskraftsmigration till Sverige pågick under de så kallade rekordåren: den startade omkring år 1950 och upphörde 1972

(Svanberg & Tydén 1992). Den utomnordiska invandringen reglerades redan år 1967, bland annat efter påtryckningar

från fackföreningsrörelsen (Franck 2005:13; SOU 1974:69:47). Därefter har de människor som kommit till Sverige nästan uteslutande varit flyktingar och anhöriga till personer som redan är bosatta i landet, så kallade anhöriginvandrare. Det är en utveckling som befästes under 1980- och 1990-talen, och som under 1990- och 2000-talen i första hand har handlat om en utomvästerländsk invandring. I dag sker alltså migrationerna över större områden, och immigranter kommer till Sverige från mer avlägsna platser än förr. Samtidigt som de tidiga arbetskraftsinvandrarna och flyktinginvandrare från tidigare decennier har rotat sig i Sverige och fått barn födda inom landet har nya immigranter anlänt. I dag har närmare 25 procent eller 2,3 miljoner svenskar någon form av utländsk bakgrund, räknat en generation bakåt på den ena eller båda föräldrarnas sida. Kring åtta procent eller 700 000 personer kommer från den postkoloniala så kallade tredje världen (Ghose 2008). Det här förändrade samhället har lett till att politiken har formulerats på olika sätt i olika skeden i Sverige. Det är det här Sverige som är utgångspunkten för följande kapitel.

Den svenska självbilden är präglad av det nationsbygge som nådde sin kulmen under mellankrigstiden och som underströk kulturell homogenitet (Hagerman 2006; Schoug 2008). Denna svenska nationalism tar sig bland annat uttryck i att minoriteters och invandrades historiska närvaro i landet har suddats ut och att Sverige i utlandet fortfarande blir beskrivet som ett land med en relativt homogen befolkning. Med få undantag har den officiella svenska historieskrivningen inte inkluderat invandrarna som en integrerad del av svenskheten. I stället har invandrarna antingen blivit osynliggjorda eller framställda som ett problem, något avvikande och som varandes något annat än svenskar. Det är talande att författaren till den allra senaste historiken om Sverige som invandrarland konstaterar: ”Jag har under senare år granskat i stort sett alla läroböcker i historia och samhällskunskap för högstadiet och gymnasiet och funnit en närmast systematisk utrensning av invandrarna i svensk historia” (Johnson 2010:10). Det här ger en ganska komplex och lite svårförståelig bild att förhålla sig till. Samtidigt som Sverige alltid har varit ett mångkulturellt samhälle, där den etniska mångfalden har ökat från efterkrigstiden och framåt, har den svenska självbilden – själva idén om nationen – varit präglad av idéer om kulturell homogenitet och enhet.

Politikområden

Kultur och idrott är båda verksamhetsområden där politiken styr handlingsutrymmet. Integration är i sin tur ett eget politikområde, samtidigt som det skär in i de andra två, eftersom integrationsfrågan är en aspekt i tolkningen av hur villkoren för statsbidraget ska se ut. Integrationspolitiken finns på så vis i både kultur- och idrottspolitik. I propositionen *En idrottspolitik för 2000-talet – folkhälsa, folkrörelse och underhållning* (prop. 1998/99:107:19) under rubriken ”Integration” lyfter man fram idrotten som en mötesplats för olika generationer och idrottens möjligheter att öka förståelsen mellan olika individer och grupper av människor, och därmed också dess möjlighet att motverka främlingsfientlighet och rasism. Det här förhållningssättet kommer också till uttryck i Riksidrottsförbundets idéprogram *Idrotten vill* (antaget 1995):

Människor med olika etniskt ursprung, nationalitet och religion kan med idrottsgemenskapen som utgångspunkt lära känna varandra, respektera och förstå varandras olika värderingar, vilket motverkar främlingsfientlighet och rasism samtidigt som mångfalden bidrar till att utveckla idrottsrörelsen.

(*Idrotten vill*, 2009)

I propositionen *En idrottspolitik för 2000-talet* står också att det är inom folkrörelserna, idrotten och kulturområdet som olika människor och kulturer, med utgångspunkt i det lokala, har möjlighet att mötas. Idrotten lyfts fram som internationell och gränslös med ett universellt språk som därför skulle kunna göra det möjligt för människor att delta som nyligen invandrat och ännu inte tillägnat sig det svenska språket. I propositionen *Statens stöd till idrotten* (prop. 2008/09:126) har dylika resonemang om idrottens möjligheter försvunnit. En andra grundsten för statens idrottspolitik formuleras så här:

Staten ska aktivt stödja en fri och självständig idrottsrörelse byggd på ideellt engagemang, som bedriver en bred verksamhet, som värnar om god etik, som ger lika förutsättningar för flickor och pojkar, kvinnor och män, som arbetar aktivt för integration samt värnar om demokratisk utveckling och delaktighet.

(*Statens stöd till idrotten*, prop. 2008/09:126:17)

Samma år som idrottspropositionen fick vi en ny kulturpolitik.⁵ I propositionen *Tid för kultur* föreslår regeringen nya nationella kulturpolitiska mål:

⁵ Avsnittet om kulturpolitik bygger på Hyltén-Cavallius (2007) och Edström & Hyltén-Cavallius (2011).

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

(*Tid för kultur*, prop. 2009/10:3)

I den gamla kulturpolitiken från år 1996 fanns målet att ”främja kulturell mångfald”. Nu har det utvecklats till att vara en specifikation av hur de statliga myndigheterna och institutionerna, utifrån arten av sina uppgifter och sina skilda ansvarsområden, ska arbeta för att ”främja mångfald, kulturell pluralism och internationellt samspel” (prop. 2009/10:3:26). I stället för att betona främjandet av möten mellan olika kulturer inom landet, som i de kulturpolitiska målen från år 1996, vill regeringen gynna interkulturellt utbyte och samverkan. Det var först i samband med 1996 års kulturpolitiska mål som man förde in formuleringar om kulturell mångfald i målen. I 1974 års kulturpolitiska mål talades det inte rakt ut om mångfald, även om det var underförstått i vissa mål och i formuleringar som: ”eftersatta gruppers erfarenheter och behov” (Hyltén-Cavallius 2007:30; Pripp, Plisch & Printz Werner 2005: 9 f).

I ett flertal riktade satsningar till kultursektorn är politikområdena kultur och integration tätt förbundna (se nedan not 3). Det förhållandet kan vi också se i de uppdrag som idrottsrörelsen får. Redan i 1974 års kulturpolitik gjordes sådana sammanlänknings- och korsreferenser mellan utredningar. I Invandrarutredningens slutbetänkande *Invandrarna och minoriteterna* från samma år formuleras en rad mål i samklang med den då nya kulturpolitiken. Där hävdar författarna att kulturpolitiken ska gälla hela befolkningen, både den inhemska och den invandrade (SOU 1974:69:188–227). Trots det finns en rad förslag för en invandrar- och minoritetspolitik som motiveras med att kulturutbudet är språkbundet, det vill säga avhängigt av att man har tillägnat sig det svenska språket (Hyltén-Cavallius 2007:52).

Det var under andra halvan av 1990-talet som regeringen för första gången formulerade en integrationspolitik (SOU 1996:55).⁶ En politik för det vi i dag kallar integration har dock funnits som eget politikområde sedan slutet av 1960-talet i form av invandrings- och invandrarpolitik. Före 1960-talet anser många att det fanns en invandrarpolitisk assimilationsmodell med yttersta mål att försvenska de invandrade (Hansen 2001:112–114). Assimilationsmodellen mötte en kraftfull kritik, vilket bland annat banade vägen för ett nytt jämlikhetsbegrepp som också

---

6 Avsnittet om integrationspolitik bygger på Hyltén-Cavallius (2007) och Edström & Hyltén-Cavallius (2011).

innehöll etnisk jämlikhet, det vill säga ”respekt för alla människors ursprungliga identitet” (Hansen 2001:114). Invandrings-, invandrar- och integrationspolitikens departementshemvist har däremot skiftat över tid. Till en början var immigranterna framför allt en angelägenhet för arbetsmarknadspolitiken, men har även varit en fråga för av Justitie- och Kulturdepartementen. Det senaste decenniet har frågor om immigranternas introduktion till – och liv i – Sverige till största delen legat på departement som samtidigt förvaltat en mängd andra frågor såsom: demokrati, jämställdhet, konsumentfrågor, medborgarskap, mänskliga rättigheter, minoritetspolitik, politik för det civila samhället, ungdomspolitik och urban utveckling. Under den senaste mandatperioden (år 2006–2010), låg frågan på Integrations- och jämställdhetsdepartementet, och nu har den återfått sin hemvist på Arbetsmarknadsdepartementet. Det innebär att integrationspolitiken i dag i huvudsak handlar om etablering och diskriminering på arbetsmarknaden samt insatser i utbildningspolitiken.

Från 1960-talets slut, då regeringen tog de första stegen mot att reglera arbetskraftsinvandringen, handlade politiken främst om invandringen i sig. Men från och med 1975 års invandrarpolitik ändrade man inriktning till att betona jämlikhet, valfrihet och samverkan. Från denna tid fram till 1990-talets integrationspolitik kom åtgärder som inriktade sig på invandrare som grupp. Invandrare skulle ses som jämlika med andra svenskar och ha möjlighet att välja grad eller typ av anpassning till det svenska samhället. Politiken ville främja bevarandet av språk och kultur; invandrarernas särart skulle alltså inte bara erkännas utan också stödjas. Integrationsbegreppet användes inte i den invandrarpolitiska propositionen. Skälet till det var att utredningskommittén hade fått uttryckliga anvisningar om att formulera politiken utan de vid tidpunkten omdebatterade begreppen integrering och assimilering. Enligt den dåvarande invandrarpolitiken skulle åtgärder för invandrarna endast vara specifika inom vissa områden, och invandrarernas behov skulle precis som alla andras tillgodoseas genom den generella välfärdspolitiken. Trots det uppstod en mängd diskussioner om det så kallade valfrihetsmålet. Valfrihetsmålet är det som i mångt och mycket kom att bidra till att invandringsspolitiken fått sitt eftermäle som särartspolitik, eller till och med mångkulturalism (i betydelsen normativ; ideologi snarare än en beskrivning av ett samhällstillstånd).

Integrationspolitiken lanserades i och med propositionen *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik* (prop. 1997/98:16). Den skilde sig från den tidigare politiken genom att den betonade att det krävs en ömsesidig anpassning mellan majoritet och immigranter. I stället för att tala om anpassning tog politiken ”utgångspunkt i samhällets mångfald”. Här introduce-

rades mångfaldsbegreppet, med vilket man ville ta avstånd från det nu övergivna bristperspektivet på immigranterna. I stället uppmanades vi att se de invandrade som resurser.

Integrationspolitiken (i sin vidare betydelse) har som tidigare nämndes berört kulturpolitiken på flera olika sätt. År 1995 slog kulturkommittén i sitt betänkande fast att det alltid funnits utbyte över nationsgränserna och att konstnärligt skapande kan bygga broar mellan människor av olika nationalitet och etnisk tillhörighet (SOU 1995:84). Kulturen skulle främja ”möten mellan olika kulturer inom landet”, skriver man. När integrationspolitiken och den tidigare kulturpolitiken talar om immigranternas kultur, är det en sådan kultur som man har till att mötas med eller som kan visas upp för att *vi* ska få mer förståelse för *dem*. För närvarande verkar dock integrations- och kulturpolitiken glida allt längre ifrån varandra. Under den borgerliga alliansens regeringstid åren 2006–2010 har det saknats integrationspolitiska strategier för kulturen. Integrationssträvanden i kulturen finns i stället inom kulturpolitiken själv och slår igenom i de nya kulturpolitiska målen och heter numera interkultur. Den från 1990-talet så viktiga integrationspolitiska *mainstreamingen* har slagit igenom, åtminstone i retorisk mening.

Begrepp

Som jag ser det är integrationsbegreppet framför allt ett politiskt, bitvis normativt begrepp, som genererar olika former av handlingar. Det är således inte ett analytiskt, vetenskapligt begrepp. Det hjälper oss inte att se eller förstå några fenomen i vårt samhälle, vilket är själva poängen med vetenskapliga begrepp. Integrationsbegreppet är i stället en del av den empiri som den här studien tolkar och analyserar. Jag kommer framför allt att använda begrepp som *representation*, *delaktighet* och *diskriminering*, och vill därigenom i första hand rikta uppmärksamhet mot frågor om demokratiska rättigheter.

Mångfaldsarbete i kultursektorn

I följande avsnitt kommer jag att presentera några exempel på mångfaldsarbete i kultursektorn. Först tar jag upp nya sätt att arbeta socialt inkluderande i museisektorn och nya sätt att söka upp nya publikgrupper. Därefter följer en beskrivning av bakgrunden till diskussionerna kring frågor om rekryteringsprocesser och representation, samt en fallbeskrivning av Riksteaterns arbete med rekrytering. Slutligen tar jag upp Statens konstråds arbete med så kallade portfoliovisningar som ett exempel på nya modeller för granskning och bedömningar av konstnärlig kvalitet.

Hur når vi en ny publik?

Att ständigt reflektera över hur publiken är sammansatt och vilka grupper som är ens besökare tillhör vardagen för en kulturinstitution.⁷ För att en institution ska kunna utveckla sitt publikarbete måste den ha klart för sig hur den ser på sin publik. Mark O'Neill, chef för Glasgows konst- och museiverksamheter, beskriver två modeller för hur vi föreställer oss vår publik (2006). Resonemanget bygger på en analys av museers verksamhet, men kan utan problem appliceras på en vidare kultursektor. Den första modellen kallar han för välfärdsmodellen. Den bygger på att kulturinstitutionerna vill ge publiken något. Exempel på sådant givande är projekt som drivs på plats i ett lokalsamhälle (*community projects*) eller ett aktivt uppsökande arbete för att nå ny publik (*outreach work*). Den andra modellen kallar han för en social rättvisemodell (*social justice model*). Den syftar till att riva ner de barriärer som gör att vi definierar institutionens aktörer och kunskaper som *kärnan*, och de som inte finns inne på institutionerna som *marginalen*. För att göra det måste institutionerna inse att alla samhällsmedborgare har rätt att både besöka och delta i museet. Det här perspektivet är ett resultat av den sociala inkluderingsrörelse som museivärlden upplevde för mer än ett decennium sedan (se t.ex. Dodd & Sandell 2001; Sandell [red.] 2002; Silverman 2010). Den största skillnaden mellan de två modellerna ligger i hur du som publik blir bemött eller inbjuden till en institution. Medan välfärdsmodellen upprätthåller dikotomin mellan en kärna och en marginal, vill den sociala rättvisemodellen lösa upp den.

Ett försök att utveckla ett socialt rättvist publikarbete hittar vi på Världskulturmuseet i Göteborg. Museet anlidade Wama, ett evenemangs- och kommunikationsföretag, som driver frågor om tillgänglighet, aktivt deltagande och nya former för utbud och publikarbete (www.wama.se) för att utveckla Världskulturmuseets så

⁷ Avsnittet bygger på Edström & Hyltén-Cavallius (2011).

kallade utåtriktade arbete (*outreach*) till att bli mer inkluderande. Utvecklingsarbetet skedde i projektform under 18 månader med ekonomiskt stöd från stiftelsen Framtidens kultur. I sin slutrapport *Out-reach – In-reach* skriver Muhammad och Khan (2011) att syftet var att undersöka hur Världskulturmuseet kunde utveckla och behålla långsiktiga relationer med externa grupper utanför museet. Målsättningen var att undersöka befintliga relationer med externa grupper, att förtydliga hur dessa grupper kan definieras och vilken roll och relation man kan utveckla mellan grupperna och museet, liksom att undersöka och utveckla processer för samverkan och delaktighet utifrån konkreta exempel. Slutligen var målet att ta fram en modell för publikutveckling som kan användas både av museet och av andra institutioner (Muhammad & Khan 2011:3).

Rapportförfattarna beskriver ett arbete där de inledningsvis har förankrat projektet på museet genom enskilda samtal med personal, för att sedan söka upp alla de externa grupper som museet tidigare har haft kontakt med, grupper som man kom att kalla för intressegrupper. De gör en poäng av att ringa in *intresset* som den gemensamma nämnaren, i stället för att låta kön, ålder, utbildning, etnicitet eller liknande definiera en grupp. Projektet kom sedan att präglas av att Wama i Världskulturmuseets namn bjöd in intressegrupperna att tillsammans med museet planera och genomföra några aktiviteter och en utställning. Under processen kom projektnamnet Outreach att bli uppmärksammat och utdömt som felaktigt. ”Målet med ett publikarbete är lika mycket Inreach – det vill säga att få in de behov, intressen och den kunskap som bärs av externa. Därför kom projektet att handla om båda perspektiven och benämnas Outreach/inreach” (Muhammad & Khan 2011:6). Den arbetsmodell de kom fram till under processen består av fyra komponenter. För det första menar författarna att fokus ska ligga på arbete med intressegrupper för långsiktiga relationer för att komma bort från användning av kategorier som kön och etnicitet. För det andra bör institutionerna fokusera mer på inreach (inåtriktad) än på outreach (utåtriktad) för att på så sätt kunna vaska fram kunskap och intressen som ger nytt blod till museet, samtidigt som nya ambassadörer skapas, något som stimulerar publikutvecklingen. För det tredje bör arbetet bestå av att ta fram olika format som lämpar sig för samarbeten så att institutionen inte ständigt måste uppfinna nya former för varje nytt projekt. Till sist menar författarna att publikarbetet tydligt måste prioriteras från ledningshåll, exempelvis genom att forma en tjänst eller funktion som ser till att publikarbetet blir strategiskt (Muhammad & Khan 2011:13).

Världskulturmuseet har stor erfarenhet av att arbeta med grupper som inte är anställda av museet, men som bidragit till deras utställningar och programverk-

samhet. För den institution som inte redan haft många sådana externa kontakter ger inte rapporten någon egentlig vägledning om hur man kan gå till väga för att få sådana. Världskulturmuseets satsning handlar snarare om att lära sig att förvalta de resurser man en gång knutit till sig genom ett långsiktigt inåtriktat arbete.

Outreach-begreppet har samtidigt kritiserats för att det finns ett tolkningsföreträde inbyggt i själva begreppet. De intervjuade på Världskulturmuseet menar att ett uppsökande arbete mot underprivilegierade eller underrepresenterade grupper ofta egentligen handlar om att nå ut till ”några andra” med ”vår kultur” med våra definitioner, koder, språk och metoder. I motsats till ett sådant uppsökande arbete handlar ett inåtriktat arbete om att se sin publik som en aktiv samarbetspart som har kunskaper och färdigheter som kan vara relevanta för institutionens produktion. Museet såg att det hade ett skriande behov av att utveckla nya metoder för att fånga in och använda dessa färdigheter och kunskaper. Det här innebär inte att museets kvalificerade personal ska bytas ut mot amatörer. Det betyder att det ger museet möjlighet att fånga upp fler perspektiv på samlingar och frågeställningar. Världskulturmuseet har till uppgift att ”knyta samman de historiska och etnografiska museisamlingarna med samtidens utveckling av globalisering och internationalisering, med en stadigt växande migration och världsomspännande kulturell mångfald”. Andra museer har inte samma tydliga hänvisning till global migration i sina uppdrag, trots att också deras samlingar har en historia som förstås inte uppkommit i ett historiskt vakuum, utan är fyllda av spår från exempelvis migration och kolonialism (jfr Monié Nordin 2010). Utmaningen för äldre kultur-
arvsinstitutioner som Nationalmuseum, Historiska museet eller Nordiska museet har förstås varit att omvärdera vilka *vi* är – vi som är publiken – och att göra produktioner som är relevanta för oss i dag.

Många är de kulturinstitutioner som på olika sätt försöker pröva sätt att nå nya publikgrupper, intressegrupper och vad de identifierar som underrepresenterade grupper i sin publik. Röhsska museet i Göteborg har till exempel förlagt en utställning i förorten Bergsjön. De har också bussat besökare från Hammarkullen till museet inne i stadens centrum. För att locka barnfamiljer gör museerna utställningar med särskilda ”barnspår” som barnen kan följa, de erbjuder visningar i ”barnvagnstakt” eller skapar barnvänliga kafeterior. Hallwylska museet i Stockholm har från år 2002 och framåt utvecklat ett koncept med dramatiserade visningar som använder autentiska personer ur grevinnan von Hallwyls hushåll. De presenterar på ett medryckande sätt exempelvis dåtidens innovationer kring hygien, grevinnan von Hallwyl som skapare av en museisamling och visningar om klassrelationer i personalstyrkan. Denna visningsform har bland annat som mål

att locka museiovana besökare och barnfamiljer. Livrustkammaren har i sin tur producerat särskilda queervisningar av samlingarna. Stockholms stadsmuseum skapar ständigt nya stadsvandringar om populärkulturella ikoner som Abba och författaren Stieg Larsson. De erbjuder också vandringar som har en gaypublik som målgrupp genom att fokusera och visa upp delar av Stockholm som präglats av *gay communities* eller gayrörelsen. Armémuseum valde att bjuda in besökarna i sin interna beslutsprocess. De ville locka barnfamiljerna till utställningen, varför personalen gav sig ut i lokaltrafiken under rusningstid för att be folk välja den utställning av fem alternativ de helst skulle vilja se.

Så vad kan man dra för sammanfattande slutsatser om ett inkluderande eller socialt rättvist publikarbete? Det finns som sagt kritik mot outreach-begreppet inom delar av kulturlivet. Kritiken bygger på, som nämndes ovan, att det finns ett tolkningsföreträde inbyggt i begreppet och att ett uppsökande arbete mot underprivilegierade eller underrepresenterade grupper ofta handlar om att nå ut till ”några andra” med ”vår kultur”, med våra definitioner, koder, språk och metoder. Den här kritiken har samma grund som kritiken av integrationsbegreppet. Båda perspektiven bygger på att någon lider brist på något och behöver inlemmas, inbjudas till ett sammanhang för att bli upplyst eller få något som är bra för en som människa. Ett traditionellt utåtriktat arbete motsvarar alltså det som museimannen Mark O’Neill kallar välfärdsmodell, det vill säga det bygger på att några i kärnan vet vad några andra, i marginalen, behöver få sig till livs i form av exempelvis kulturella upplevelser.

Men – och det här är viktigt att vara medveten om – innan man kommer fram till den punkt då ett inåtriktat arbete blir aktuellt, måste man påbörja processen med ett utåtriktat arbete och se det som ett första steg på en relativt resurskrävande resa mot en mer inkluderande institutionell praktik. Att arbeta med ett inåtriktat arbete handlar i sin tur om att se sin publik som en aktiv samarbetspart som har kunskaper och färdigheter som kan vara relevanta för institutionens produktion. Målet är därför att få in de behov, intressen och den kunskap som bärs av externa. Ett framgångsrikt inåtriktat arbete skulle då med O’Neills modeller för ögonen motsvara en social rättvisemodell, som bygger på att alla samhällsmedborgare har rätt att både besöka och vara en del av en kulturinstitution.

En väg att gå, som också motverkar stereotypisering, är att i stället för att låta kön, etnicitet, sexualitet eller religion vara den förenande länken: att låta identifiera intressegrupper och se intresset som den gemensamma nämnaren, såsom museernas arbete med att erbjuda visningar som vänder sig till barnfamiljer, Stieg

Larsson-läsare eller Abba-fans. Då en kontakt är etablerad kan museet också erbjuda kunskap om sammanhang som publiken inte visste att de ville ha. För att nå underrepresenterade grupper kan ett ytterst konkret förfaringssätt vara att byta plats för verksamheten: flytta ut museet eller att skjutsa in besökarna, söka upp besökarna där de är och bjuda in till en beslutsprocess.

Rekrytering och personalsammansättning

Det är lätt att se att det förekommer segregering och uteslutning på en rad olika områden i samhället (jfr t.ex. Kamali 2009). Det är inte rimligt att varken hävda eller tro att någon sektor skulle vara immun eller skyddad mot sådana strukturer. En nyligen genomförd undersökning visar att de statliga kulturinstitutionerna i Sverige lider en stor brist när det kommer till etnisk och kulturell mångfald i personalstyrkan (Edström & Hyltén-Cavallius 2011). Undersökningen bygger på uppskattningar av den egna personalstyrkans sammansättning som en tredjedel av de statligt finansierade kulturinstitutionerna och några länsfunktioner har genomfört. Tillsammans med en jämförelse med årsredovisningarna ger det ett svårtolkat resultat. På 18 statliga institutioner och tre länsfunktioner fanns totalt cirka 3 350 personer anställda under ett år. De flesta institutionerna i undersökningen finns i kulturarvssektorn, men några scenkonstinstitutioner finns också med. När företrädare inom kultursektorn ombads att beskriva sina organisationer var ett vanligt svar: Vi är en till stora delar ”vit” organisation. Svaret tycks ha varit helt okomplicerat att ge. Hur kommer det sig att det med lätthet går att beskriva sig som vit, när det är så svårt för organisationerna att genomföra en genomlysning av hur personalen är sammansatt etniskt?

Personalens sammansättning är nämligen en fråga som de intervjuade helst inte vill tala om: de vill inte ”peka ut” eller ”räkna”. Ursprung är ingenting som de tar med i sin statistik på det sätt som man gör när det gäller kön och ålder. Därför är det inte möjligt att visa upp några korrekta siffror. Vi har i stället fått ta del av uppskattningar av hur personalsammansättningen ser ut. Eftersom det inte finns någon statistik är det heller inte möjligt att uttala sig om huruvida personer med utländsk bakgrund är rimligt välrepresenterade vid institutionerna. I materialet verkar det dock inte förhålla sig så, särskilt inte eftersom de flesta institutioner beskriver sig som vita. Av över 3 000 anställda har endast ett fyrtiotal räknats som personer som man uppfattar har utländsk bakgrund. Ibland finns personer med nordisk bakgrund med, och ibland räknar man inte med Nordenfödda till immigrantgruppen.

Det är förmodligen inte så att det bland dessa 3 000 bara finns 40 personer med utländsk bakgrund. De är bara sådana som de intervjuade har räknat upp och kopplat till olika nationaliteter. Det har ofta skett under mer reflekterande partier av intervjuerna, som exempelvis när de resonerat kring vilka som har vilka positioner på arbetsplatsen. Dessa 40 personer finns på arbetsplatser där det inte finns ett motstånd mot att räkna, även om man där inte publicerar någon officiell statistik. I de fall där de har uppgivit en procentsats har vi tittat på institutionernas webbplatser, granskat personalstyrkan utifrån namnmetoden och kunnat konstatera att de inte i något fall underskattar antalet med annan bakgrund än etnisk svensk. Tvärtom ser vi en tendens till att överskatta den etniska mångfalden i organisationerna. Att använda namnmetoden är inte helt säkert, men i brist på bättre metoder så ger den ändå en fingervisning om hur läget ser ut på arbetsplatserna. En orsak till motståndet att kategorisera och räkna är givetvis att det både i allmän debatt och i forskarsamhället har diskuterats och givits så många skäl *mot* att särskilja och peka ut individer (se t.ex. Edström 2001; Edström & Printz Werner 2004). Det är lätt att förstå och sympatisera med den motvilja som finns, ty genom att peka ut någon löper man ju en risk att stigmatisera. Effekten blir också att man själv riskerar att kategorisera, och därmed också homogenisera och essentialisera. Det är alltså en rimlig rädsla och förmodligen delvis en effekt av den intensiva diskussion och debatt om kulturbegreppet och den efterföljande kritiken av detsamma som pågått så länge inom forskar- och kulturvärlden. Ett ytterligare skäl som brukar anföras är att historiska och samtida övergrepp mot grupper i samhället inte hade varit eller är möjliga, om inte registrering av etnisk tillhörighet förekommit.

Men om det ska ske någon förändring i de svenska kulturinstitutionernas definitioner, arbetssätt och rekryteringsprocesser måste man nog ändå lyfta ut frågan och belysa den. Det viktiga här är frågan om demokrati och allas rätt att delta i kulturlivet. Därför är detta icke-räknande kontraproduktivt, även om det i de flesta fall sker i all välmening. För – som en jämförelse – om vi inte hade räknat män och kvinnor och deras positioner på arbetsplatserna hade vi inte kunnat säga något om utvecklingen av jämställdheten mellan könen. År 2004 ombads 50-talet statliga kulturinstitutioner att uppge hur stor andel bland sina anställda som hade annan bakgrund än svensk. De delades också upp efter vilken del av världen de kom från (Pripp, Plisch & Printz Werner 2005). Enligt de självskattningar som lämnades till forskarna var 8 procent av de anställda födda på Balkan, i Östeuropa, i Afrika, Asien eller Latinamerika. Materialet i den undersökning som Mångkulturellt centrum genomförde är mindre, och vi krävde inte heller in siffror över vilka sociala

kategorier som utgör organisationerna (Edström & Hyltén-Cavallius 2011). Ändå pekar resultatet mot att utvecklingen tycks ha varit närmast obefintlig.

En viktig anmärkning är viktig att göra redan här. En annan bakgrund än svensk behöver inte betyda att man som individ skulle tillföra något specifikt till institutionen då det kommer till sätt att tänka eller att vara. Det är inte därför som institutioner ska se över sitt mångfaldsarbete, utan det viktiga är att se till att inte diskriminera. I den senaste undersökningen av kulturlivet som nämndes ovan går det att se att etnisk mångfald i personalens sammansättning får konsekvenser för verksamheten på praktisk nivå (Edström & Hyltén-Cavallius 2011). Det talas fler språk i organisationen och nya nätverk blir tillgängliga, vilket öppnar nya möjligheter för organisationen i form av både publik, men också potentiella medarbetare. Bland de medverkande institutionerna stod Riksteatern ut genom att de hade genomfört ett genomgripande förändringsarbete av sin organisation. Längre fram i texten kommer en fallbeskrivning av hur Riksteatern har arbetat med att förändra personalens sammansättning och nya metoder för publikarbete. Innan dess ska resonemanget om mångfaldsarbete sättas in i ett historiskt och strukturellt sammanhang.

Mångfald i organisationer – historiskt sammanhang

För många är det i samband med att arbetsplatsen ska utforma en mångfaldsplan som de för första gången på allvar möter och diskuterar frågor om kategorier, representation och diskriminering. Skälet till att ta fram en mångfaldsplan för en arbetsplats är att motverka diskriminering. Den kan omfatta verksamhetens alla delar, men bör framför allt innefatta personalsammansättningen (Edström 2001). Vad är då mångfald i en organisation? Jo, det kan handla om att personalen är sammansatt av personer som har olika ursprung eller religiös tillhörighet, har olika sexuell läggning eller lever med något funktionshinder. Det handlar alltså om en representation av olika sociala kategorier. För att motverka att en arbetsplats diskriminerar är det viktigt att granska hur den rekryterar då det kommer till underrepresenterade eller överrepresenterade samhällskategorier i organisationen.

Vi har en ny diskrimineringslagstiftning i Sverige sedan år 2009 (diskrimineringslag [2008:567]). Den är en sammanslagning av tidigare separata lagar utifrån de olika diskrimineringsgrunderna. Diskrimineringsgrunderna kan beskrivas som de samlade avvikelserna från normen, det vill säga diskriminering i samhället hänger samman med hur vi definierar det som ses som normalt respektive onormalt. I lagen får inte alla jämlikhetsfrågor samma uppmärksamhet. Lagen ställer skarpare krav på kartläggning, redovisning och planer med tre års intervall för

exempelvis kvinnors och mäns lönesättning. För etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning finns det inga krav på kartläggning eller planer. Men under lagens tredje kapitel, första paragrafen, står: "Arbetsgivare och arbetstagare ska samverka om aktiva åtgärder för att uppnå lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, och särskilt motverka diskriminering i arbetet på sådana grunder" (diskrimineringslagen). Under tredje paragrafen i samma kapitel står det att arbetsgivaren inom ramen för sin verksamhet ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Under sjunde paragrafen framhåller man att "[a]rbetsgivaren ska verka för att personer oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning ges möjlighet att söka lediga anställningar". De här skrivningarna visar att lagen kräver viss proaktivitet från arbetsgivarens sida, även i de frågor som rör etnisk mångfald. Därför blir det svårt för organisationer som inte vill diskriminera, och som ser kvalitativa vinster med att rekrytera ur alla befolkningsgrupper, att inte kategorisera och räkna. Ett sätt för arbetsgivaren är att se över vilka grupper som finns representerade i organisationen och anstränga sig extra mycket för att nå ut med information om lediga tjänster till underrepresenterade grupper i samhället. Är det exempelvis så att personer med utomeuropeisk bakgrund sällan söker tjänsterna eller att få personer med funktionshinder hör av sig?

Att genomföra en kartläggning av vilka sociala kategorier det finns på en arbetsplats, i vilken omfattning och på vilken nivå i organisationen de finns, handlar inte om att registrera specifika individer som till exempel tillhörande en eller annan etnisk grupp. Det handlar snarare om att klargöra vilka etniska grupper som finns representerade och på vilka nivåer de tjänstgör eller vilka typer av befattningar de har. Det är alltså den strukturella, snarare än den individuella, nivån som vi vill komma åt. En kartläggning av personalen utifrån diskrimineringsgrunderna måste bygga på frivillighet, självskattning och självidentifikation (DO:2009:35, elektronisk källa). Den ska vara anonym och lämnas efter uppgiftslämnarens eget uttryckliga medgivande. Arbetsgivaren måste handskas noggrant med uppgifterna så att man inte strider mot personuppgiftslagen (1998:204; PUL).

Ett skäl till att förändringen av personalsammansättningen i organisationer och att rekryteringen till maktpositioner som en styrelse går så långsamt är förstås att det *til syvende og sidst* handlar om att upplåta och överlåta makt och handlingsutrymme. Ett annat skäl är att organisationerna inte har klart för sig vad de behöver och varför de skulle behöva förändras. Därför kan en utredning av möjliga motiv

till en breddad rekrytering vara till hjälp. En sådan genomgång kräver självreflektion av hela organisationen: Vad finns det för skäl till att arbeta med mångfald, och vad kan vi göra för att bli en mer inkluderande organisation? Hur kan man tänka?

Rättviseperspektiv

Här kan man tänka utifrån ett rättviseperspektiv. Rättvisa i det här sammanhanget kan tolkas på två olika vis. Ett sätt, som vi mött mycket i kultursektorn, är att alla ska behandlas rättvist oavsett bakgrund. Den ståndpunkten bottenar i den färgblindhetstanke som är så utbredd i Sverige och har varit så under lång tid. Den tar sig uttryck i uttalanden som: "Vi gör inte skillnad på någon!" "Alla är lika och här är alla välkomna!" "Jag ser inte en svart eller en asiat eller europé, utan bara en människa!" Den som rekryterar vinnlägger sig om att inte göra någon skillnad på de sökande förutom på deras kompetens eller meriter. Men det har visat sig att det inte räcker till. Nina Edströms studier (2001; Edström & Prinz Werner 2004) visar att meriter och kompetens ofta är tójbara begrepp, och att det i själva verket ofta är magkänslan som får fälla avgörandet. Här finns en fälla att falla i eftersom lika tenderar att söka efter lika. Eve Kosofsky Sedgwick har beskrivit denna process med begreppet homosocialitet. Det betyder att män identifierar sig med andra män, ser och väljer andra män, söker sig till andra män och bekräftar och stödjer andra män (Sedgwick 1985). Det här resonemanget går mycket väl att föra över även till diskussioner om ras och klass. Det har visat sig att så kallad nätverksrekrytering – då man i ett ansökningsförfarande aktiverar sina egna och kollegors nätverk – är den vanligaste metoden att få fatt i personal inom kultursektorn (Pripp, Plisch & Printz Werner 2005). Det är en metod som verkligen går stick i stäv med ambitioner om breddad rekrytering.

Ett annat sätt att förhålla sig till rättvisa i det här sammanhanget är att fokusera på individernas bakgrund. Här kommer vi in på begreppet representation. Det är här som förändringsarbetet ofta brukar stanna upp eftersom många upplever det som obehagligt – obehagligt att räkna och obehagligt att kategorisera. Rättvisa med fokus på bakgrund handlar om att arbetsgivaren eller organisationen ser ett värde i att den avspeglar samhället i stort. Om det finns svenskar med utländsk bakgrund i samhället så bör det också avspegla sig i organisationen. Och om det inte gör det, kan skälet vara att dessa svenskar inte söker jobben, men det kan också vara så att det finns hinder för olika grupper att ta sig in i och uppåt i organisationerna. Att leta efter personer ur dessa grupper är alltså rättvisare än att bara säga att alla är välkomna, eftersom forskningen visar att "arbetsmarknaden producerar ett utfall för personer med utländsk bakgrund som kan beskrivas som i högre grad exklu-

derande och underordnande jämfört med personer med svensk bakgrund” (SOU 2006:60:15–16).

En mångfaldsambition vid rekrytering eller befordran som utgår från ett rättviseperspektiv har inte som utgångspunkt att etnicitet, religion eller kultur skulle tillföra något särskilt nyttigt till organisationen, vilket redan har nämnts ovan. Motivet är inte heller att individen genom sin bakgrund ska tillföra något extra. I en rekryteringsprocess kanske det i stället i första hand handlar om att vaska fram oväntade kandidater och att formellt pröva alla lika. Det här sättet att bedriva ett mångfaldsarbete ger fortfarande utrymme för diskriminering och beslut utifrån oinformerade uppfattningar, men en rättvis rekrytering handlar om att ge fler kompetenta chansen att söka jobbet. Därefter är det organisationen som själv måste hitta nya vägar och kanaler för att finna så många kandidater som möjligt.

Nyttoperspektiv

Ett vanligt sätt att motivera varför en organisation ska arbeta med mångfald är med den nytta mångfald kunde göra för organisation. Det här sättet att tänka har sina rötter i ett anglosaxiskt mångfaldsbegrepp som med referens till naturvetenskapen menade att mångfald är en förutsättning för samhällets utveckling (Edström 2001; Kandola & Fullerton 1998:1–2). I Sverige omsattes diversitydiskursen under 1990-talet i mångfaldskonsulters arbete. De förde fram budskap som ”mångfald framför enfald”. Mångfaldsretoriken bygger på idén att många personer med olika etnisk bakgrund i en organisation skapar en dynamik i organisationen som beror på olikheterna. Dynamiken kommer att bidra till att organisationen utvecklas på ett positivt sätt. Resonemangets utgångspunkt är att det är etnicitet som avgör hur du agerar och tänker. Ett uttryck för nyttotänkandet finner vi exempelvis i Riksidrottsförbundets idéprogram *Idrotten vill*:

Människor med olika etniskt ursprung, nationalitet och religion kan med idrottsgemenskapen som utgångspunkt lära känna varandra, respektera och förstå varandras olika värderingar, vilket motverkar främlingsfientlighet och rasism samtidigt som mångfalden bidrar till att utveckla idrottsrörelsen.

(Idrotten vill, 2009)

Olikheter är bra för en organisation. Men vi kan inte utgå från att olikheter bottnar i etniskt ursprung. Det kan vara själva migrationserfarenheten eller erfarenheten av att leva som minoritet som är värdefull. Kompetens på andra språk och andra nätverk som tas in i organisationen är också något att värdera.

Om det ska gå att förändra något, måste alla delar av verksamheten vara involverade. Den självreflekterande utredningen bör ha lett till att alla anställda håller med om att organisationen inte är optimal som den ser ut i dag. Ledningen måste ha samma linje och fatta beslut om mål för förändring och ge sig själva redskap för att uppnå förändring.

Riksteatern – en kulturinstitution som förändrats

Riksteatern är en folkrörelsedriven kulturinstitution med 230 medlemsföreningar som tillsammans utgör 42 000 medlemmar. Den har arbetat mycket och framgångsrikt med mångfald i organisationen under många år. I lokalerna i Hallunda arbetar cirka 200 personer, och man brukar räkna cirka 300 årsarbetskrafter i teatern. Så här beskriver Riksteatern sig själv på sin hemsida:

Riksteatern är en folkrörelse som arrangerar och främjar scenkonst och som äger en framgångsrik teater, en turnerande nationalscen för alla. Riksteatern ska ge alla möjlighet att uppleva varierad och kvalitativ scenkonst, oavsett var man bor i landet, oavsett kön, ålder, utbildning, social eller etnisk tillhörighet.

Vår vision är att skapa mentala krocker på många språk för att sätta tanken och känslan i rörelse. Riksteatern ska genom sin verksamhet bidra till att varje medborgare deltar, har inflytande och känner delaktighet i samhället. Riksteatern ska vara en föregångare i att utöva och utveckla nya former för deltagande, delaktighet och inflytande, för att skapa morgondagens demokrati.

(Riksteaterns hemsida den 13 maj 2011)

Riksteatern har alltså höga ambitioner, men hur gör den? Vad måste en organisation förändra för att uppnå det den vill?

I samband med att Riksteatern år 2005 fick en ny chef, Birgitta Englin, påbörjades ett omfattande förändringsarbete gentemot föreningarna och inom den egna organisationen. Den första hösten reste Englin runt och besökte teaterföreningarna för att bilda sig en uppfattning. Hon förstod relativt snart att föreningarna gärna ville vara medlemmar, men att de inte hade klart för sig vad de skulle få ut av medlemskapet. Det fanns en frustration som också kom till uttryck på kongresserna. Då inledde Riksteatern ett arbete med att stärka föreningarnas ägarskap över teatern. Det innebär att man har gav föreningarna möjlighet att ha inflytande på hela, vad de kallar, affärsprocessen. Det skedde via fokusgrupper och dialogmöten i samband med produktionsbeslut och verksamhetsplanering. Den utbildar

också föreningsmedlemmar i processledning så att de kan vara med och leda en verksamhetsplanering genom en process underifrån. Genom det här arbetet har det efter hand skett ett skifte i hur Riksteatern blir betraktad: från att ha setts som en teater som äger föreningar till att nu vara föreningarnas teater.

I samband med chefsbytet och kongressen år 2007 lade Riksteaterns styrelse fram en proposition för att förändra teatern och öppna för en större mångfald. Som ett svar på propositionen genomförde de en förändring av organisationens struktur. Den omvandlades från en organisation med avdelningar med namn som Riks gästspel, Riks drama och Unga Riks till en matrisorganisation, inordnad efter teman. I den nya organisationen fick ett så kallat internationellt uppdrag mycket stort utrymme och resurser. Det är ett brett mångfaldsuppdrag som innefattar arbetet med inhemsk mångfald, såväl som internationell verksamhet. I förändringsarbetet var Riksteaterns styrelse pådrivande gentemot ledningen, och ledningen var själva med på kursändringen. För att kunna uppnå förändringen krävdes en stor omfördelning av resurserna. Det krävdes också ”en modig styrelse och en modig vd som har haft en tydlig mångfaldsprioritering”, påpekar en av de medarbetare på Riksteatern som vi har intervjuat. Men det räcker inte med att ledningen och styrelsen visar att det här arbetet är prioriterat, om det inte samtidigt finns människor i organisationen som kan genomföra det.

Riksteatern började med att rekrytera personer ur de stora invandrargrupperna i Sverige till tjänster som producent, säljare och marknadsförare. Dessa grupper saknades både som medlemmar och som publik. Den intervjuade framhåller vikten av att känna till kulturella koder, om vad som fungerar och inte (exempelvis på vilka tider man kan lägga föreställningar) och tillgång till kontakter. ”När vi gör internationella samarbeten så skulle vi inte klara oss utan de nätverk i länderna som dessa personer har”, berättar medarbetaren.

Riksteaterns ägare är alltså alla de teaterföreningar som finns runt om i Sverige. De har tidigare haft svårt att locka svenskar med utländsk bakgrund. En stor utmaning har därför varit att identifiera vilka dessa föreningar och medlemmar ska vara. Riksteatern har identifierat vilka de stora invandrargrupperna i Sverige är och har försökt erbjuda ett utbud som varvar gästspel som ”minner om hemlandet”, berättar medarbetaren på teatern, och mer utmanande utbud. De har arbetat uppsökande för att öka mångfalden i sin publik genom att träffa den tänkta publiken innan föreställningen. De åkte till exempel till en ort där en av pjäserna om hedersrelaterat våld (*Elektras döttrar*) skulle spelas. På plats diskuterade man pjäsens frågeställning tillsammans med ungdomar och deras föräldrar. De insåg att det inte var möjligt att locka publiken till en föreställning som börjar kl. 19.30.

De såg därför till att de kunde spela sina föreställningar i skolor (i aulor och matsalar) i samband med till exempel föräldramöten, och fick på så vis en ny publik.

För att etablera ett verktyg som gör det möjligt att analysera produktionsplaneringen har Riksteatern sammanställt vad de kallar en behovskarta. Kartan hjälper dem att ställa frågor under planeringsarbetet. Det kan vara frågor som rör vilka grupper man vill nå, hur föreningarnas behov ser ut, vilka frågor som de ska lyfta fram, vilka de ska genomföra arbetet med och hur man för in parametrarna mångfald och jämställdhet i produktionerna. För Riksteatern blir behovskartan ett sätt att konkretisera omvärldsanalysen och ett sätt att granska hur man som organisation motsvarar sina mål.

Att tänka på att arbeta *med* och inte producera *om* är framgångsrikt i den här typen av arbete. På Riksteatern, menar den intervjuade, att hela deras folkrörelsearbete blir lyckat när de arbetar på det sättet. Det viktiga är att involvera människor i processer. Verksamhetsplaneringen kan till exempel göras underifrån, från den lokala föreningen och upp till verksamhetsledningen. På det sättet arbetade man fram Riksteaterns remissvar på kulturutredningen under våren 2009. Effekten av den bredare rekryteringen har blivit att teatern har skaffat sig nya nätverk som i sin tur har lett till nya teaterföreningar. I dag finns det flera etniskt definierade riksteaterföreningar, en utveckling som kanske inte var målet från början, men som blivit en väg för att bredda publiken.

För att summera de bästa tipsen för organisationers utveckling lyfter den intervjuade medarbetaren fram några viktiga erfarenheter. De förändringar man vill uppnå måste synas i verksamhetsplanen och i budgetprocessen för att ha möjlighet att bli ordinarie verksamhet. Följden blir att man rekryterar och fördelar resurser efter hur man prioriterar. Den intervjuade framhåller också att man måste "träna för att bli duktig" och att alla måste börja med "sin arbetsuppgift". "Alla måste göras delaktiga". Därför får det "inte vara för långt mellan tanke och handling" eftersom det just är kring det konkreta som delaktigheten kan öka.

Sök inspiration utomlands och i andra verksamheter

Riksteatern ligger i framkant då det handlar om förhållningssätt till rekrytering och hur den arbetar med att nå en ny publik. Hur gör då en sådan organisation för att själv få inspiration till att förändra sitt arbete? Jo, den hämtar inspiration från andra länder, i synnerhet Storbritannien som har arbetat med mångfaldsarbete under en längre tid. Riksteatern har bland annat fått inspiration och kunskap från Arts Council och andra teatrar, grupper och projekt i England. Även organisa-

tionen Attana i Holland som arbetar för förändring av valberedningsarbete och med styrelseutveckling och mångfald har varit förebilder. Riksteatern har bjudit in dem för att få redskap till att förändra sitt eget arbete med föreningarna. Europeiska nätverksmöten, på EU-nivå, har också gett kontakter och inspiration. I Sverige har Riksteatern haft utbyte och dialog med Världskulturmuseet och mindre organisationer som Wama. En viktig lärdom är att man kan ha hjälp av att hitta andra grupper och prata med som kanske inte har sett kulturinstitutionerna som sin arena. Riksteatern har haft kontakt med Integrations- och jämställdhetsdepartementet och arbetat med ett uppdrag kring ökad mångfald i och jämställdhet i föreningslivet. En annan organisation, Vi Unga, har systematiserat mångfaldsarbetet på ett bra sätt. I sitt arbete med att utveckla föreningarna har Riksteatern samarbetat med dem. Vi Unga driver bland annat projektet *Mod att mäta* som beskrivs så här på hemsidan:

Mod att Mäta bygger på en strävan om att ingen medlem eller anställd ska bli diskriminerad i civilsamhället. Det civila samhället ska vara öppet för alla människor, oavsett funktionalitet, ålder, kön, könsidentitet eller könsuttryck, sexuell läggning, etnicitet, religiös tillhörighet, privatliv eller socioekonomisk status. I det civila samhället ska alla människor ha lika möjligheter till makt och inflytande. Mod att Mäta vill att civilsamhället blir en tydlig kraft för att förändra orättvisa normer och maktstrukturer.

(Vi Ungas hemsida 25 maj 2011)

Mod att mäta består av två delar: dels en mätmetod för att mäta makt under beslutsfattande möten, som till exempel årsmöten, dels processhandledningen *Ageraguiden*, som ger verktyg för förändring inom en organisation.

För att sammanfatta de bästa tipsen från Riksteatern så är det att man bör arbeta *med* människor. Men hur gör man det på bästa sätt? Det viktiga är att ledningen gör tydliga prioriteringar som syns på alla nivåer – i verksamhetsplanering och budgetprocess. Frågan måste alltså in i kärnverksamheten och inte betraktas som en sidoverksamhet. En mångfaldsplan och andra dokument kan vara ett stöd i detta arbete. Med hjälp av en mångfaldsplan kan man till exempel få syn på vilka man måste rekrytera för att uppnå uppställda mål och hur mångfaldsfrågan kommer in i kärnverksamheten. Det innebär att man måste fördela resurser. Man måste också träna för att bli duktig. Det måste vara tillåtet att inte hamna rätt på en gång. Alla måste börja där de är och utifrån sin arbetsuppgift. Det får inte vara för långt mellan tanke och handling. Och det är viktigt att vara konkret då man bjuder in till delaktighet.

Att bedöma rättvist – redskap för kvalitet

Att gå på sin magkänsla kan vara en fälla vid rekrytering. Magkänslan kan göra att du omedvetet diskriminerar. Även då det gäller bedömningar av en kulturell produkts kvalitet är magkänslan eller fingertoppskänslan (som det ofta formuleras inom kultursektorn) en vanlig metod. Sättet att bedöma kvalitet och att bedöma talanger är något som förenar kultursektorn med idrottssektorn. Kanske är det också så att det är här som särskilt kritiska moment uppstår? Konstnärer eller slöjdare med utländsk bakgrund har svårt att bli insläppta i den trånga kultursektorn. Och ofta uppstår det diskussioner som rör just kvalitetsfrågor. Kvalitet är ett instrument som både sorterar och hierarkiserar kulturella uttryck. Effekten blir att man skapar och generar ojämlika villkor (jfr Hyltén-Cavallius 2007: 75–101).

Som ett sätt att få syn på och motverka omedvetna sätt att skapa ojämlika villkor har Statens konstråd utvecklat en modell, med portfoliovisningar, för att med hjälp av dem försöka att aktivt öppna upp och bredda den krets av konstnärer som får möjlighet att visa upp sin konst. De som styr den offentliga finansieringen av de konstnärliga institutionerna har för länge sedan lovat att hålla sig på armlängds avstånd och att därmed inte lägga sig i de konstnärliga valen och processerna. Men mot bakgrund av vad vi vet om hur kvalitet bedöms (subjektivt och normstyrt) ingår den här typen av bedömningar i samma genre som när man bedömer formella meriter vid en rekrytering. Det är här som arbetsgivaren har mest spelrum för att kunna välja den som verkar passa bäst, och där magkänslan får bestämma tillsammans med kunskaperna om den formella kompetensen. Men det är också här som det finns utrymme att diskriminera, ett utrymme som inte kan regleras. Därmed blir det tydligt att även om vi tycker att vi har genomskinliga och öppna rekryteringar och bedömer efter formella meriter i första hand, finns det utrymme för godtycke. Studier visar att vid en rekrytering är nästan alla punkter kritiska och ger möjlighet till mer eller mindre avsiktlig direkt eller indirekt positiv särbehandling för etniska svenskar (se Edström [2001] för utförliga fallbeskrivningar).

Statens konstråd är en myndighet som sorterar under Kulturdepartementet och grundades år 1937. Det övergripande målet är att konsten ska vara ett naturligt och framträdande inslag i samhällsmiljön. År 2009 hade kansliet tio anställda. Dessutom arbetar projektanställda, projektledare och konstkonsulter med tidsbegränsad anställning på Statens konstråd.

I anslutning till Mångkulturåret 2006 tog Statens konstråd initiativ till att aktivt bredda sin rekryteringsbas i form av så kallade portfoliovisningar, som beskrevs ovan. Målgruppen för visningarna har varit konstnärer med utbildning i annat

land eller som är födda i ett annat land och som därför befinner sig utanför de existerande nationella nätverken. Statens konstråd anser att det krävs en utvecklad kunskap om hur nätverken i konstvärlden är uppbyggda, och att arbetet med att upptäcka dem måste inledas redan på konstskolorna. Har man sin utbildning i ett annat land finns det risk att man inte lär sig strukturen och inte kommer in i nätverken. Sammanlagt har portfoliovisningar genomförts vid fem tillfällen på flera orter samtidigt i Sverige under åren 2006 till 2010. Målet med portfoliovisningarna har varit att bredda rekryteringen av konstnärer och att få större kännedom om konstnärer verksamma i olika delar av landet.

Processen har fyra steg. Först får sökande konstnärer fylla i och sända in ett anmälningsformulär till Statens konstråd. I nästa steg görs ett urval bland de intresserade konstnärerna. Vid urvalet inför visningen år 2006 vägledde kriterier som: *erfarenheter i andra kulturer* (gärna utländska rötter), *professionell konstnärsutbildning eller motsvarande arbetslivserfarenhet* (gärna utbildning i annat land än Sverige) och *hemvist i det område visningen arrangeras i* (Rapport/utvärdering Statens konstråds portfoliovisning 2006). Då urvalsprocessen var avklarad kallades konstnärerna till själva portfoliovisningen. Varje konstnär fick tillfälle att ha ett tjugominuter långt enskilt samtal med en representant från Konstrådet. Konstnärerna skulle ha med sig en cv samt tio bilder på sin konst. Projektledarna fick tillgång till materialet i förväg, så att de kunde förbereda sig för samtalet.

Har då modellen gynnat konstnärer med utländsk bakgrund eller utbildning i ett annat land? Efter varje visning har tre till fyra konstnärer fått uppdrag. Den siffran ska mätas mot att Statens konstråd genomför cirka 30 uppdrag per år. Verksamheten med portfoliovisningarna har bara pågått under en kort tid, så det är för tidigt att uttala sig om effekterna. Ändå finns det en stor potential i metoden, i synnerhet då den gör det möjligt att gå utanför redan existerande nätverk, eftersom Konstrådet i god tid förbereder inbjudningarna och annonseringen i det område där nästa visning ska äga rum. Ansökningsförfarandet, då konstnärerna inledningsvis inte skickar med något bildmaterial, öppnar också för en process där man i urvalsprocessen inte kan sortera bort konst som inte omedelbart talar till ens erfarenhet, ramar eller kvalitetsbegrepp. Kanske bidrar detta förfarande till en breddning av de konstnärliga uttryck som kallas till visningen och i förlängningen vilken konst som syns i vårt offentliga rum. I en rapport om portfoliovisningen år 2006 betonar dock projektledaren vikten av att de anställda projektledarna på Statens konstråd har ”en öppen diskussion om perspektivförskjutningar och attitydförändringar” (2006:5).

Idrottens problembilder

Alla ska vara med

Allas rätt att vara med är en av de viktigaste byggstenarna i den värdegrund som omfattas av svensk idrottsrörelse (*Idrotten vill* 1995). Det betyder att alla – oavsett etniskt ursprung, nationalitet, religiös inriktning, sexuell läggning, ålder eller kön – ska känna sig välkomna att delta. Men om inte alla känner sig välkomna – Vad kan det då bero på, och vilka eventuella hinder finns det för att delta?

Den statistiska undersökningen *Idrott och integration* (2010) lyfter fram några områden där den svenska idrottsrörelsen kan bli bättre på att inkludera barn och ungdomar med utländsk bakgrund i sina verksamheter. Undersökningen konstaterar att det är många ungdomar med utländsk bakgrund som totalt sett är aktiva, men att det fortfarande finns mycket att göra för att antalet aktiva ska bli fler inom många idrotter (2010:4).

Idrotten behöver bland annat arbeta ännu intensivare med värderingsfrågor och attityder i sin ledarutbildning, med att sänka kostnader och göra anläggningar mer tillgängliga och även lära av de idrotter som idag har en stor etnisk mångfald

(Idrott och integration 2010:4)

I citatet är det framför allt värderingsfrågor och attityder i ledarutbildningarna samt ekonomiska frågor, såsom avgifter och tillgänglighetsfrågor, som lyfts fram som särskilt prioriterade områden. Det betonas också att man kan lära av andra.

Sammantaget ger studien en positiv bild av deltagandet i svensk ungdomsidrott sett ur ett integrationsperspektiv. Ungdomar med utländsk bakgrund deltar i hög utsträckning i föreningsidrotten, men deltagandet är koncentrerat till några idrotter. Tjejer med utländsk bakgrund är i mindre utsträckning med i en idrottsförening men de motionerar på sin fritid i lika hög grad som övriga ungdomar

(Idrott och integration 2010:24)

Att inte *alla* blev behandlade *lika* är ett skäl som något fler ungdomar med utländsk bakgrund uppger som orsak till att de har lämnat en idrottsförening (Norberg 2010:24). Efter att ha läst rapporten, och andra studier (exempelvis Fundberg 2003, 2009, Fundberg & Lagergren 2010; Lundvall 2007) förstår jag det som att svensk idrottsrörelse brottas med problem av lite olika art. De vill att fler personer med utländsk bakgrund ska känna sig välkomna och lockade av att delta i

de verksamheter som idrotten kan erbjuda. Här handlar det om att få syn på vad det är för aspekter som hindrar dessa personer att ta sig till rörelsen och bli delaktiga – en process som rörelsen själv, och flera andra utredningar och rapporter, beskriver i termer av integration. Idrottsrörelsen är också tvungen att se över vad som sker i verksamheterna. Ett skäl till det är att fler ungdomar med utländsk än med svensk bakgrund anger att inte alla blir behandlade lika som skäl till att de lämnat en idrottsförening. Det andra är att deltagandet i idrottsrörelsen är ojämnt fördelat då vi ser till vilken bakgrund personerna har. Ett tredje skäl är att idrottens styrelsesammansättning ser ut som den gör, det vill säga att den domineras av män med svensk bakgrund (jfr Fundberg 2009).

Läsningen av texter kring idrott och integration lämnar hos mig ett kvardröjande intryck av att det bitvis finns ett ganska ensidigt sätt att tänka kring integrationsbegreppet inom idrottsrörelsen. Utgångspunkten är i huvudsak ett bristperspektiv på personer med utländsk bakgrund. Det är alltså ett perspektiv på integration som i mångt och mycket föregår den nya integrationspolitiken från år 1997, som ju ville överge bristperspektivet och i stället se personer med utländsk bakgrund som resurser. I Suzanne Lundvalls (2007:13) textanalys av projektbeskrivningarna till deltagande i satsningen Handslaget framträder till exempel en relativt homogen bild av hur föreningar, distriktsförbund och sammanslutningar av förbund önskar bjuda in till aktiviteter inom en existerande arena. Här erbjuds en gemensam värdegrund, socialt utbyte och i förlängningen även ingångar till det svenska samhället. Idrotten framställs som en bro eller brygga för att etablera sociala nätverk. Innebörden av det integrationsbegrepp som således praktiseras i många av beskrivningarna är att *någon ska integreras in i något redan existerande*, snarare än att bjudas in till en gemensam arena för att bidra till att utveckla verksamheten. Personernas kompetens eller möjlighet att bidra till skapandet är alltså förbisedd.

Det ska dock framhållas att cirka en fjärdedel av ansökningarna till projekt inom Handslaget avviker från den här beskrivningen av hur man ser på mottagarna, på sin egen roll och på hur mångfald och integration ska kunna uppnås. Målsättningen med dessa projekt är i stället att ”hitta, bjuda in och möjliggöra ett inflöde av ny kompetens, nya idéer, en mångfald i ledarskap, ytterst i syfte att berika idrotten i sitt nya mångkulturella sammanhang” (2007:15). I ansökningarna lyfter man fram att synsättet behöver bli annorlunda och att svensk idrottsrörelse måste agera för förändring i sig själv genom att arbeta med till exempel förändrade attityder. Utgångspunkten här är att idrottssektorn behöver nya deltagare och en bredare mångfald för att själv kunna utvecklas. Det innebär att man i beskrivningarna utgår från att de som ska bjudas in *har något att bidra med*, som man upplever saknas inom den svenska idrottsrörelsen.

I en rapport om rekrytering till styrelser inom svensk idrott skriver Jesper Fundberg att det råder en stor tystnad kring frågan om avsaknaden av människor med utländsk bakgrund i styrelserna (Fundberg 2009:5). Få av de intervjuade har över huvud taget reflekterat över frågan. Det är intressant att diskussionerna om vilka det är som innehar ledande positioner saknas, när frågan om vilka det är som idrottar har diskuterats så pass mycket inom idrotten. Ett skäl till det är givetvis att det handlar om att släppa ifrån sig makt och handlingsutrymme. När frågan om representation i styrelserna aktualiseras i Fundbergs intervjuer uppkommer ett tillfälle att reflektera över sakens tillstånd. Då formulerar de intervjuade stereotypa bilder av både män och kvinnor och av personer med utländsk bakgrund. Dessa bilder präglas av en särartsideologi, det vill säga att män och kvinnor, svenskfödda och utlandsfödda har olika egenskaper som får förklara de vita männens dominans i styrelserna. Att representationen ser ut som den gör är en effekt av att det finns en inbyggd tröghet i systemet, menar Fundberg. Denna tröghet beror på att många av styrelseledamöterna själva har utövat den idrott de nu företräder (Fundberg 2009:19). Det innebär att det sker en reproduktion i sätt att vara och sätt att diskutera som man lärt sig inom respektive idrott. Det blir på så vis självklart och inte något som ifrågasätts. Den manliga vita dominansen kan, menar Fundberg, förstås med begrepp som *homosocialitet*, det vill säga att män identifierar sig med andra män, ser och väljer andra män, söker sig till andra män och bekräftar och stödjer andra män (Sedgwick 1985). Det här resonemanget om homosocialitet – att lika söker lika – går mycket väl att föra över även till diskussioner som fokuserar kategorier som ras och klass. Det vill säga att identifikation är en komplex process som innefattar intersektionen mellan ras, klass och kön.

Varför jämföra kultur och idrott?

En rimlig fråga är om det över huvud taget är möjligt att jämföra kulturfältet och idrottsfältet med varandra. Det är väl ändå som att jämföra äpplen och päron? Ja visst, fast både äpplen och päron är kärnfrukter, med viktiga likheter. Idrottens värld och kultursektorn har flera strukturella likheter. Som vi redan sett ovan har båda sektorerna ett homogent styrelseskikt som domineras av infödda svenskar. De driver en verksamhet som kräver ett visst, och ibland till och med stort, mått av frivillighet. Båda sektorerna sysslar med ett utövande som bygger på att det finns talanger som kan bedömas utifrån kvalitetskriterier. Verksamheterna är också delvis transnationella till sin karaktär (jfr Fundberg & Lagergren 2010:16–17). Idrott och kultur som samhällsområden sorterar under samma departement och omfattas därför också av samma jämlikhets- och demokratipolitik, det vill säga att alla medborgare oavsett bakgrund ska ha samma möjligheter att delta. En ytterligare strukturell likhet är att båda områdena under lång tid fått specifika statliga medel och att satsningar har startat i syfte att möjliggöra en högre grad av deltagande och medskapande för personer med utländsk bakgrund.⁸ Om vi ser i ett historiskt perspektiv så har också idrottsrörelsen, kultur- och kulturarvssektorn tidigare svarat på Sveriges demografiska förändringar med liknande åtgärder (Norberg 2002; Hylén-Cavallius 2007).

Likartade svar på migrationsprocesser

Riksidrottsförbundets (RF) stämma år 2009 slog återigen fast att ”Allas rätt att vara med” var en av de viktigaste byggstenarna i svensk idrotts värdegrund. Men frågan om migrationens effekter på idrottsrörelsen, dess verksamhet och organisation har givetvis en betydligt längre historia än så. Under de senaste decennierna har

8 Exempelvis *Kulturarv för alla* – ett regeringsuppdrag (1997–2000) till museerna med syfte att bemöta van-
tolkningar och missbruk av kulturarvet; utredningen *Tid för mångfald* en studie av de statligt finansierade
kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald, genomförd av Mångkulturellt centrum, Bot-
kyrka, på uppdrag av Kulturdepartementet 2005; *Mångkulturåret* 2006, vars syfte var att öka alla invånarens
möjligheter att delta i kulturlivet, och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner (SOU 2005:91),
de riktade uppdragen i regleringsbrevet till kulturinstitutioner från och med år 1995, satsningen *Interkultu-
rella initiativ* 2008–2010 med syfte att främja etnisk och kulturell mångfald. Kulturrådet tillsammans med
sex andra institutioner fick uppdrag från departementet. Mångkulturellt centrum uppdrag var att genom
beprövade metoder samordna utbildningsinsatser kring etnisk och kulturell mångfald, med särskild inrikt-
ning mot offentligt finansierade kulturverksamhet. *Handslaget*, en fyraårig satsning med syfte att bredda
barn- och ungdomsidrotten. Medlen har använts för att ”öppna dörrarna för fler”. Specifikt har man satsat
på samverkan med skolan, satsat på flickidrotten, deltagit i kampen mot droger och att hålla tillbaka avgif-
terna (Lundvall 2007:13). *Idrottslyftet* 2007–2011 hade till syfte att få barn och ungdomar att börja idrotta
och få fler att idrotta längre upp i åldrarna. Avsikten var att arbetet skulle utgå från ett jämställd- och jämlik-
hetsperspektiv, och att den fortsatta satsningen under 2011 skulle ha en ännu närmare koppling till skolans
arbete, stödja andra typer av motionsaktiviteter än idrott i syfte att nå fler barn och ungdomar (särskilt
flickor och barn med invandrarbakgrund) (Regeringens hemsida, verifierad den 28 juni 2011).

”integrationsperspektivet uppmärksammats allt mer”, skriver Johan R. Norberg (2002:7) i en kunskapsöversikt om idrott och integration. RF inrättade till exempel en invandrarkonsulent år 1981. Det var också då som RF utarbetade ett handlingsprogram kallat *Idrott för invandrare*, vilket fastslog, precis som ovan nämnda devis, att ”alla invandrare – oavsett ålder och förmåga ska känna sig välkomna inom den svenska idrotten” (efter Norberg 2002:7). I idrottens handlingsprogram *Idrotten vill* från år 1995 skriver RF att idrotten till sin karaktär är internationell och gränslös, och att den genom att vara det kan öka vår förståelse för andra kulturer, stärka samverkan mellan människor över nationsgränser och bidra till att integrera ”nykomlingar” i det svenska samhället. ”Människor av olika nationalitet, ras och religion kan med idrottsgemenskapen som utgångspunkt lära känna varandra, respektera och förstå varandras olika värderingar, vilket motverkar främlingsfientlighet och rasism.” (*Idrotten vill* 1995, efter Norberg 2002). Likartade handlingar – att inrätta specifika tjänster med inriktning på de invandrade som ett svar på effekterna av globala migrationsprocesser – kan vi se i den svenska kultur- och kulturarvssektorn. Det var så tidigt som år 1973 som intendenten vid Nordiska museet Gunnel Hazelius-Berg, ordförande i Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR), författade en skrivelse ställd till Inrikesdepartementet och påtalade att det var viktigt att Hemslöjden också uppmärksammade den så kallade invandrarslöjden. SHR ansökte därför om medel för att under fem år finansiera en hemslöjds-konsulent för invandrarkvinnor (Hyltén-Cavallius 2007:51). Hon lät förstå att det krävdes särskilda insatser ”för att ta tillvara och utveckla olika invandrargrupper slöjdtraditioner” (SOU1979:77:122). Den här skrivelsen markerar en brytpunkt i den svenska hemslöjdsrörelsens historia och utgör ett första steg till formandet av en ny kategori inom ramen för hemslöjdsverksamheten kallad invandrarslöjd. Det här var bara första steget på en lång process som krävde hårt lobbyarbete i drygt ett decennium på många olika nivåer i samhället och politiken. Samtidigt som SHR tog det här initiativet fördes en livlig diskussion om invandring och begreppen invandrare och minoritet, och Sveriges hållning i relation till minoriteter och invandrare kritiserades hårt i offentligheten. Debattören David Schwartz initierade år 1964 en debatt i Dagens Nyheter som i huvudsak kritiserade majoriteten för en bristande förståelse för minoriteternas villkor och för den inte uttalade, men som många ansåg reella, assimilationspolitiken (Hansen 2001:112–114). Svenska politiker gjorde det lätt för sig genom att bara engagera sig för minoriteter i andra delar av världen, och skulle få större förtroende hos de egna minoriteterna om de engagerade sig i deras problem, menade Schwartz. Det var också då, vid 1970-talets början, som en invandrapolitik och en ny kulturpolitik formulerades, varför det är nödvändigt att förstå dessa processer i relation till varandra.

I ett offentligt samtal så brukar slöjdande och idrottande som praktik karakteriseras på ett mycket likartat sätt. Idrott och slöjd hålls fram som områden som är *särskilt lämpade* för ”integration/anpassning/införlivning” i det svenska samhället genom att utövandet i första hand inte bygger på en verbal kommunikation, utan på tysta överenskommelser (Se t.ex. Hyltén-Cavallius 2007: 51–72; prop. 1998/99:107:19; motion 1975/76:1828; Nämnden för hemslöjdsfrågor, Anslagsframställningar budgetåret 1987/88). Det är alltså en kommunikation som i första hand grundar sig i ordlöshet och i att själva praktiken bygger på att kroppen används som redskap. Utöver detta känner inte reglerna för utövande heller några nationella gränser, vilket ses som en positiv aspekt ur ett integrationsperspektiv.

Vi har också sett att kultursektorn liksom idrottens värld brottas med samma problem när det handlar om frågor om delaktighet och representation på arbetsplatser och i de beslutande organen.

Avslutande kommentarer

Ett vanligt sätt att tänka kring etnisk mångfald, etnicitet och integration inom idrottsrörelsen speglar ett förhållande – eller en tankefigur – där någon eller något ska integreras i, bli en del av, något annat. Personer med utländsk bakgrund ska integreras eller inkorporeras i en svensk idrottsrörelse för att de ska kunna få något där som de inte får annars. Det förhållningssättet uttrycker ett bristperspektiv på personer med utländsk bakgrund och är ett tänkesätt som mer reflekterar det integrationsbegrepp som rådde före den nya integrationspolitiken från år 1997. Det betyder att kravet på integration ligger på den som blir identifierad som *den andra*, medan krav på tolerans och öppenhet ligger på idrottsrörelsen (SOU 1996:55; prop. 1997/98:16). Det är nu tid för ett nytt sätt att betrakta integration som förstår integration som en komplex process som involverar många olika positioner och parter. Genom att göra det är jag övertygad om att svensk idrottsrörelse kommer att nå ännu längre än den redan har gjort i sina ambitioner att välkomna alla till sin verksamhet och att inkludera fler i verksamhetens beslutande processer och instanser. Den andra sidan av myntet – att se de invandrade som en tillgång som har något särskilt att bidra med som kan berika svensk idrottsrörelse – kommer också till uttryck i de texter om integration och idrott som jag har tagit del av. Det här kallas att ha ett nyttoperspektiv på mångfald. Man tänker sig att de som ska bjudas in *har något att bidra med* som man upplever saknas inom den svenska idrottsrörelsen. Resonemanget är grundat i en vilja att göra gott och åstadkomma ett bra resultat, men det är viktigt att alla får medverka på sina egna villkor och att det inte finns förväntningar på att människor ska bidra med något särskilt på grund av deras bakgrund. Det är ett rättviseperspektiv på mångfald som behövs. Ett rättviseperspektiv motsvarar också den jämlikhets- och demokrati politik som både idrotten och kulturen omfattas av.

Här finns det skäl att återknyta till resonemanget om publikarbete ovan. Museimannen Mark O’Neills två sätt att föreställa sig sin publik – en välfärdsmodell och en social rättvisemodell. Välfärdsmodellen bygger på att kulturinstitutionerna vill ge publiken något och motsvaras av det tänkesätt som varit rådande inom idrotten. En social rättvisemodell i sin tur syftar till att riva ner de barriärer som gör att vi definierar institutionens aktörer och kunskaper som *kärnan*, och de som inte finns inne på institutionerna som *marginalen*. För att göra detta måste institutionerna inse att alla samhällsmedborgare har rätt att både besöka och delta i museet. Det handlar alltså om att ställa om sättet att betrakta varandra till ett mer reflekterande förhållningssätt till målgruppen. Kanske behöver idrotten också börja fundera över vilka målgruppen är och hur och vilka som bjuds in. Inspiration till denna process

kan hämta näring i både kulturinstitutionernas utåtriktade och inåtriktade arbete. Begreppen inåtriktad och utåtriktad kan också vara bra redskap för att sätta ord på processer och förhållningssätt och hjälpa till att analysera sin egen verksamhet. För det är i självanalysen som hela processen till förändring börjar.

Slutsatser och råd

- **Se på er själva**

För att uppnå förändring är första steget är att se på sin egen organisation, inte på de andra. Det vill säga prioritera introspektion i stället för att blicka utåt. Det kan vara att granska den egna organisationen ur ett mångfaldsperspektiv. Ställ frågor som: Vilka är vi? Vilka vill vi bli? Och hur ska vi nå dit?

- **Analysera**

Ingenting kan förändras innan det finns en analys av läget. Det behövs en konsekvensbeskrivning som paras med en vilja att förändra.

- **Prioritera**

Mångfaldsfrågan måste prioriteras, det vill säga den måste förankras i ledningen och komma från ledningen. Annars sker det ingenting. Det är viktigt att komma ihåg att man måste träna för att bli duktig – alla måste göras delaktiga och alla måste börja med sin arbetsuppgift.

- **Avsätt resurser**

Att prioritera mångfaldsfrågan innebär att man måste sätta in den i både verksamhetsplan och budget. Det får inte vara för långt mellan tanke och handling.

- **Skapa verktyg**

Etablera verktyg som möjliggör en analys av verksamhetsplaneringen. Riksteatern har till exempel arbetat med så kallade behovskartor som hjälper organisationen att ställa frågor under planeringsarbetet, som exempelvis vilka frågor som ska lyftas, med vilka arbetet ska genomföras, hur föreningarnas behov ser ut och hur parametrarna jämställdhet och mångfald tillfredsställs i produktionserna. För dem blir behovskartan ett sätt att omvärldsanalysera och att granska hur man själv som organisation motsvarar sina mål.

- **Överge bristperspektivet**

Se över hur ni använder integrationsbegreppet och överge bristperspektivet på personer med utländsk bakgrund. En inspirationskälla kan vara arbetet med social inkludering inom museivärlden. Ta konkret hjälp av begreppen: välfärdsmodell och social rättvisemodell, inåtriktat arbete och utåtriktat arbete.

- **Genomför strukturella förändringar**

Försök att sträva mot strukturella snarare än ytliga förändringar. Prioritera arbetet med intressegrupper snarare än att lägga arbete på insatser för någon

eller några. Satsa på att arbeta för inåtriktade processer i kombination med utåtriktade.

- **Utgå från ett rättviseperspektiv**

Sträva bort från nyttoperspektivet och ta avstamp i ett rättviseperspektiv. En mångfaldsambition vid rekrytering eller befordran med ett sådant perspektiv utgår inte från att etnicitet, religion eller kultur skulle tillföra något särskilt nyttigt till organisationen. Det motiveras inte heller av att individen genom sin bakgrund ska tillföra något extra. I en rekryteringsprocess kanske det i första hand handlar om att ta fram oväntade kandidater och att formellt pröva alla lika.

- **Låt er inspireras**

Hämta inspiration från andra länder eller andra verksamheter.

Referenser

Arkiv

Arkivet vid Nämnden för hemslöjdsfrågor, Stockholm. Anslagsframställningar:
Budgetåren 1985/86, 1986/87, 1987/88.

Elektroniska källor

Diskrimineringsombudsmannen, Aktiva åtgärder i arbetslivet – handledning, elektronisk källa: <http://do.se>. Den 11 november 2010.

Vi Unga, elektronisk källa: <http://viunga.se>. Den 25 maj 2011.

Riksteatern, elektronisk källa: www.riksteatern.se. Den 13 maj 2011.

Regeringen, kulturdepartementet, elektronisk källa: www.regeringen.se. Den 28 juni 2011.

Tryckta källor och litteratur

Bydén, Y. (1998). *Arbetet mot främlingsfientlighet och rasism vid landets kulturarvsinstitutioner: en rapport*. Kulturarv för alla: Statens historiska museum.

Diskrimineringslag (2008:567).

Dodd, J. & Sandell, R. (2001). *Including museums: perspectives on museums, galleries and social inclusion*. Leicester: Research Centre for Museums and Galleries: Univ. of Leicester.

Edström, N. (2001). *Gott och blandat. Om rekrytering och exkludering. En studie av förhållandena i Botkyrka kommun inför ett kommande mångfaldsarbete*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Edström, N., Karlsson, E. & Motsieloa, V. (2002). *Kultur i storstad. En kartläggning och analys av kulturens roll i storstadsarbetet*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Edström, N. & Printz-Werner, S. (2004). *Mylla för mångfald*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Edström, N. (2007). *Framtidens kultur och etnisk mångfald i kulturlivet. En kartläggning*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Edström, N. & Hyltén-Cavallius, C. (2011). *Osmos – inkluderingsprocesser i kulturlivet*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Feiler, Y. (2010). *Transnationell kultur i marginalen: Ett vitalt fenomen i motvind*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Franck, D. (2005). *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen – en studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960–1972*. Växjö: Växjö University Press

En idrottspolitik för 2000-talet – folkhälsa, folkrörelse och underhållning. Proposition 1999/98:107.

Fundberg, J. (2003). *Etnisk mångfald och integration – visar idrotten vägen?* Riksidrottsförbundet.

Fundberg, J. & Pripp, O. (2007). *Öppnas dörren för fler? Och av vem? Svensk idrottsforskning*. 2007(19)3/4, 43–46.

- Fundberg, J. (2009). *Vilka är idrottens valda makthavare? – Om rekrytering till styrelser inom svensk idrott*. FoU-rapport nr 6. Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, J. & Lagergren, L. (2010). *Etnisk mångfald inom svensk elitidrott – om förändring över tid och en nulägesanalys*. FoU-rapport 2010:4. Riksidrottsförbundet.
- Ghose, S. (2008). "Postcolonial Sweden". I Poddar, P, Patke, R. S. & Jensen, L. (Red.), *A historical companion to postcolonial literatures – Continental Europe and its empires*, s. 417-423. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hagerman, M. (2006). *Det rena landet. Om konsten att uppfinna sina förfäder*. Stockholm: Prisma.
- Hansen, L.-E. (2001). *Jämlikhet och valfrihet. En studie av den svenska invandrapolitikens framväxt*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm: Stockholm Studies in History 62. (Diss.)
- Hylén-Cavallius, C. (2001) – *Centrum och periferi i museers verksamhet. En studie av framtidstroutställningarna*. Stockholm: Kulturarv för alla: Statens historiska museum.
- Hylén-Cavallius, C. (2007). *Traditionens estetik – spelet mellan inhemsk och internationell hemslöjd*. Stockholm: Carlssons. (Diss.)
- Hübinette, T. & Hylén-Cavallius, C. (2011). *Inskrivning. Svenska migrationsberättelser, Sverige som invandrarland och nya konstruktioner av svenskhet*. Projektansökan Vetenskapsrådet.
- Idrotten vill* (1995). Riksidrottsförbundets idéprogram, Riksidrottsförbundet.
- Idrotten vill* (2009). Riksidrottsförbundets idéprogram, Riksidrottsförbundet.
- Integration och idrott – en statistik undersökning. Riksidrottsförbundet. (2010). Johnson, A. (2010). *Garpar, gipskatter och svartskallar. Invandrarna som byggde Sverige*. Stockholm: SNS förlag.
- Kandola, R. & Fullerton, J. (1998). *Diversity in Action – Managing the Mosaic*. London: Institute of Personnel and Development.
- Kamali, M. (2009). *Racial discrimination: institutional patterns and politics*. London: Routledge.
- Lundvall, S. (2007:13). *Handslagets Speciella insatser med inriktning mot mångfald och integration – en kvalitativ utvärdering*. Riksidrottsförbundet.
- Om inrättande av en tjänst som hemslöjdskonsulent för kvinnliga invandrare. Motion 1975/76:1828. Riksdagen.
- Muhammad, Z. & Khan, A. (2011). *Out-reach – In-reach*. Wama Evenemang & Kommunikation.
- O'Neill, M. (2006). "Essentialism, Adaptation and Justice: Towards a New Epistemology of Museums." *Museum Management and Curatorship*. Vol 21: 95–116.
- Norberg, J. R. (2002). *Idrott och integration – en kunskapsöversikt*. Riksidrottsförbundet.
- Nordin, J. M. (2010). "Det emblematiske silvret: Sverige i den atlantiska världen vid 1600-talets mitt". I Lihammer, A. & Nordin, J. M. (Red.), *Modernitetens materialitet: arkeologiska perspektiv på det moderna samhällets framväxt*. Stockholm: Statens historiska museum.
- Nämnden för hemslöjdsfrågor*, Anslagsframställan 1987/88:4.
- Pripp, O, Plisch, E. & Printz Werner, S. (2005). *Tid för mångfald*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

- Sandell, R. (Red.) (2002). *Museums, society, inequality*. London: Routledge. [Elektronisk resurs]
- Sedgwick, E. K. (1985). *Between Men. English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University.
- Sassen, S. (2001 [1996]). *Gäster och främlingar*. Göteborg: Daidalos.
- Schough, K. (2008). *Hyperboré*. Stockholm: Carlsson.
- Silverman, L. H. (2010). *The Social Work of Museums*. London and New York: Routledge.
- SOU 1974:69, Invandrarutredningen. 3, Invandrarna och minoriteterna: huvudbetänkande. Stockholm: Liber/Allmänna förl.
- SOU 1979:77, Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning. Betänkande av 1977 års hemslöjdsutredning. Industridepartementet. Stockholm: Liber/Allmänna förl.
- SOU 1995:84 Kulturpolitikens inriktning: slutbetänkande/av Kulturutredningen. Stockholm: Fritze.
- SOU 1996:55, Sverige, framtiden och mångfalden. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:91, Agenda för mångkultur – programförklaring och kalendarium för Mångkulturåret 2006, delbetänkande av Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Stockholm: Fritzes.
- SOU (2006:60), På tröskeln till lönearbete. Stockholm: Fritzes.
- Svanberg, I. & Tydén, M. (1992). *Tusen år av invandring*. Stockholm: Gidlunds.
- Statens stöd till idrotten*. Proposition 2008/09:126.
- Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*. Proposition 1997/98:16.
- Tid för kultur*. Proposition 2009/10:3.

Lars Lagergren & Jesper Thiborg

Ett liv i förening

Om integrationsarbete i Skåne

Inledning

Det här kapitlet handlar om två integrationsprojekt i Skåne under perioden 2008–2012. Båda tar sin utgångspunkt i föreningslivet. Det första, *Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten*, var ett regionalt projekt som inkluderade många kommuner, föreningar och aktörer. Det övergripande målet med projektet var att främja nyanländas integrering i Skåne. Det andra, *Framtidsprojektet*, pågår fortfarande och är ett lokalt projekt drivet av fotbollsklubben FC Rosengård. Projektet riktar sig till ungdomar i det egna närområdet. Syftet är att skapa framtidstro och aktivera ungdomar i en socialt utsatt stadsdel, som gång efter annan stigmatiseras i medierna och i den offentliga debatten.

Det här kapitlet är en redogörelse för dessa projekt. Målet är att ge verksamma inom idrottsrörelsen inspiration, idéer och råd om hur man inom föreningslivet kan jobba med mångfaldsfrågor.

Vi som har författat det här kapitlet har båda varit aktivt involverade i de två projekten. I projektet *Föreningslivet* var Lars Lagergren processutvärderare under hela projektperioden och Jesper Thiborg biträdande projektledare under det sista halvåret. I *Framtidsprojektet* var vi båda processutvärderare. Vi har således kunnat följa projekten på nära håll. Dessutom har vi genomfört intervjuer med involverade (både individuella och i grupp), gjort enkätundersökningar, dokumentanalyser och arrangerat workshoppar samt seminarier. Förutom att presentera projektet och dess verksamhet har vi valt att även lyfta fram de involverades åsikter och erfarenheter.⁹

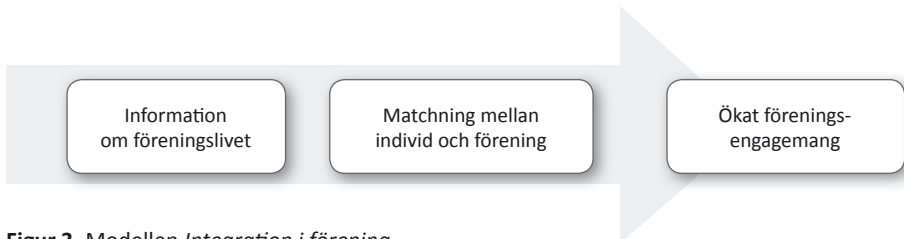
9 Utförliga utvärderingar av projekten finns att ladda ned från Malmö högskolas hemsida <http://dspace.mah.se/search>.

Projektet Föreningslivet

En aktiv part i introduktionsverksamheten

År 2007 startade projektet *Integration i förening* på initiativ av Malmö Ideella föreningars Paraplyorganisation (MIP) och Malmö Idrottsföreningars Samorganisation (MISO) och med ekonomiskt stöd från Malmö stad. I projektet utvecklades en modell för hur föreningslivet kan bli en aktiv part i etableringen av nyanlända. Inom ramen för Partnerskap Skåne¹⁰ kom modellen därefter att användas och anpassas efter lokala kommunala förutsättningar i regionen. Projektet fick då namnet *Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten*, och pågick därefter under perioden 2008–2011. Det genomfördes av Nätverk Social Ekonomi Skåne¹¹ i samverkan med kommuner, regionala myndigheter och den idéburna sektorn, med stöd från Europeiska flyktingfonden.

Utgångspunkterna för projektet var att: 1) föreningslivet är en integrerande kraft i samhället där människor med olika bakgrund kan mötas kring ett gemensamt intresse, 2) deltagande i föreningsaktiviteter kan förbättra förutsättningarna för nyanlända att lära sig samhällets koder, att prata svenska i vardagen och att skapa ett kontaktnät, 3) föreningslivet har en stor potential och kan utvecklas till att bli en än mer betydande och aktiv part i samhällets strategier för integration. Utifrån ovanstående punkter skapades en processmodell bestående av tre steg (figur 3).

Figur 3. Modellen *Integration i förening*.

Modellen går ut på att först informera nyanlända personer (deltagare i Svenska för invandrare, SFI) om det svenska föreningslivet och därefter främja kontakter mellan nyanlända personer och föreningar genom så kallad matchning. Målet är att det i sin tur ska leda till ett ökat föreningsengagemang. Trots att modellen är enkel att genomföra krävdes det vissa förberedande insatser, såsom en kartläggning av

¹⁰ Partnerskap Skåne är en regional plattform. Syftet är att utveckla och samordna metoder för att skapa bättre förutsättningar för nyanländas etablering i Skåne i samverkan med kommuner, regionala myndigheter och organisationer samt den idéburna sektorn. För mer information, se www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/manniska-och-samhalle/integration/partnerskap-skane.

¹¹ För mer information om Nätverk Social Ekonomi Skåne och projektet, se <http://www.socialekonomiskane.se/verksamhet>.

föreningslivet i de medverkande kommunerna samt rekrytering och utbildning av föreningsinformatörer.

Projektets verksamhet i siffror

Under perioden 2008–2011 utbildades sammanlagt åtta personer till föreningsinformatörer. De har därefter informerat om det svenska föreningslivet för 1 943 nyanlända personer (1 260 kvinnor och 683 män) vid 137 tillfällen. Dessutom har 395 matchningar genomförts för både vuxna och deras barn. Sammantaget har projektet *Föreningslivet* haft verksamhet i elva kommuner (tabell 3).

Tabell 3. *Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten i siffror uppdelat på medverkande kommuner.*

Kommun	Föreningsinformation	Antal deltagare			Matchning				
		Kvinnor	Män	Summa	Kvinnor	Män	Flickor	Pojkar	Summa
Bjuv	2	18	1	19	1				1
Båstad	1	7	3	10					
Eslöv	24	190	94	284	58	22	17	16	113
Helsingborg	39	452	234	686	52	21	15	19	107
Kävlinge	11	165	54	219	14	2	4	5	25
Landskrona	21	176	96	272	18	8	8	9	43
Lund	13	57	81	138	8	16	3	3	30
Sjöbo	6	57	21	78	5	1	1	1	8
Svalöv	8	46	46	92	12	14	7	6	39
Trelleborg	2	15	11	26	1				1
Ängelholm	10	77	42	119	11	6	7	4	28
TOTALT	137	1 260	683	1 943	180	90	62	63	395

Varje kommun har haft frihet att bedöma kommunens behov av projektets insatser. Insatserna har därmed varierat över tid och mellan kommuner. Ovanstående siffror speglar således snarare hur kommuntjänstemän, SFI-lärare och introduktionsansvariga har upplevt behovet av projektet än det reella behovet av integrationsinsatser i de medverkande kommunerna.

Röster om och i projektet

De SFI-lärare som var involverade i projektet fick möjlighet att bedöma både föreningsinformationen och matchningen. Nästan samtliga tillfrågade (14 av 15) ansåg att den information som de nyanlända fått var bra eller mycket bra. Lika många ansåg att kvalitén i föreningsinformatörernas insatser var bra eller mycket bra. Vidare menade sex lärare att matchningen fungerat bra. Lika många sade sig inte veta. Tre ansåg att det hade fungerat dåligt eller mycket dåligt.

Utifrån ovanstående kan man konstatera att föreningsinformationen hade fungerat bra beträffande både innehåll och utförande. Däremot är SFI-lärarnas kännedom om matchningen begränsad, och det finns vissa problem i uppföljningen av deltagarna. Följande citat är talande för vad tjänstemän, SFI-lärare och introduktionsansvariga ansåg om projektet:

Informationen har varit bra och eleverna intresserade, men vad som sedan händer vet vi tyvärr väldigt lite om eftersom våra elever går ganska kort tid hos oss och elever börjar eller slutar kontinuerligt varannan vecka.

Projektet har gjort mycket för att engagera och entusiasmera eleverna att ta steget ut i föreningslivet. Vi är en liten kommun och ibland har det varit svårt med matchning och hinder som transport och ekonomi har kommit emellan.

Vad har då projektets verksamhet betytt för deltagarna? Fritidsvetaren Ebba Sofiadotter Lepic intervjuade 17 deltagare. Hon beskriver att de upplever att informationen har berikat dem och gett värdefull kunskap om hur de kan underlätta sina egna integrationsprocesser. För elva av intervjupersonerna var kontakten med projektet avgörande för att de skulle börja engagera sig i en förening. Andra sade sig redan ha prövat föreningsaktiviteter tidigare eller åtminstone haft tankar på att söka sig till en förening. I några få fall hänvisade de i stället till bristande språkkunskaper eller andra orsaker till att de inte kontaktat en förening. Samtliga menade dock att informationen om föreningsverksamheten i Skåne hade utgjort ett stöd och en hjälp. Därmed vågar vi hävda att projektets insatser behövs och att dessa upplevs som värdefulla av de nyanlända personerna.

För de nyanlända som engagerat sig i föreningar har det medfört ytterligare positiva effekter. Så här beskrev en 28-årig man sina upplevelser:

Ja jag har fått nya vänner, det finns en man som har kommit från Småland, han är inte från min stad... han är min bästa kompis och han ring-er alltid till mig om vi ska spela. Och ibland om jag inte kan spela han ringer och frågar om vi ska kolla på matchen. Det finns många som är trevliga faktiskt.

En 44-årig kvinna beskrev i sin tur sina erfarenheter från sina föreningsengage-mang på följande vis:

En gång på [min förening] man berättade om Sverige, om olika system och hur det fungerar här [...]. Om det politiska systemet, vilka partiet och vi ställde många frågor om Sverige [...]. Vi hade ett tema om reli-gion också, vi berättade om olika religioner, om svenskt system, svens-ka människor, aktiviteter och föreningar.

Sofiadotter Lepic undersökte bland annat vad deltagarna hade för uppfattningar om vad en förening är. Två typer av svar framkom: En förening är en arena där människor med samma intressen möts. En förening samlar människor och skapar en social gemenskap. En 30-årig man svarade till exempel:

Att skapa lite sällskap, sen alltså förening, det är där man kan fixa, man kan göra allt. Till exempel träffa folk, spela eller ordna. Man kan göra genom föreningen allting.

Ett fåtal av de intervjuade deltagarna upplevde att mötet med föreningen inte in-friade deras förväntningar och att bemötandet av dem kunde ha varit bättre. Del-tagarnas negativa upplevelser hade kunnat lösas genom att föreningen var bättre förberedd på att ta emot nyanlända. Åttio procent av de föreningar som besvarat den enkät som utvärderaren lämnade ut upplever att föreningslivet är en bra inte-grationsarena men att den kan bli bättre. Nedan följer tre citat som beskriver vilka problem eller hinder som föreningarna ser:

Föreningar har ofta inte så mycket resurser och då finns ofta heller inte utrymme för att fokusera på integrering om det inte redan ingår i or-dinarie arbete.

Vi har inte kunskaperna för att driva speciella integrationsprojekt. Det finns både språkliga och kulturella hinder som vi måste få hjälp att komma över. Detta är inget vi orkar med att driva i egen regi. I en del kulturer och länder finns inte begreppet förening, och man förstår inte

vad detta är för något och att det är öppet för alla att delta i föreningsverksamheten.

Att vi måste bli bättre på att utbilda våra ledare så de kan möta till exempel barn från andra länder samt våga integrera genom att beskriva att samma regler gäller för alla och att stå fast vid det. Gör man det, blir man snabbt en del av laget. Kräver mod och kunskap.

Citaten visar att problemen och hindren är kopplade till föreningarnas resurser i form av pengar, stöd och utbildning. Det är därför nödvändigt att samtliga involverade aktörer är villiga att investera de resurser som krävs för att projektet ska bli lyckosamt.

Vad tyckte då föreningarna om föreningslivet som en integrationsarena? Ovan nämnda enkät skickades ut till föreningar som inte hade varit med i projektet, men som var verksamma i de kommuner där modellen *Integration i förening* hade använts. Fyrtiosex föreningar besvarade enkäten. Resultaten visar bland annat följande:

- 80 procent ansåg att deras förening fungerar som en bra integrationsarena, men att den kan bli bättre.
- 79 procent har valt att hålla en låg medlemsavgift så att alla, oberoende av ekonomiska förutsättningar, kan delta.
- 60 procent driver eller har drivit projekt för att främja integration.
- 77 procent arbetar aktivt med att prata med medlemmar om vikten av att visa respekt för och hänsyn mot alla, oberoende av bakgrund.
- 70 procent har intresse av att arbeta mer med integration.
- 72 procent hade arbetat mer med integration om de hade fått mer resurser (utbildning, ledare, pengar).

Vad tycker då föreningarna om vilka möjligheter och styrkor föreningslivet har som integrationsarena? Här kommer ett axplock av skilda röster som förmedlar flera olika synsätt och erfarenheter:

Föreningslivet och den idéburna sektorn har en unik möjlighet att samla människor oavsett bakgrund i gemenskap och aktivitet. Det främjar engagemang och drivkrafter och kan, om det bedrivs av inspirerande förebilder och ledare, vara en arena där unga får träna i sitt ledarskap, får lära genom att göra och får utvecklas i en kreativ och inkluderande miljö.

Alla inom idrotten lär sig att respektera och umgås med andra människor över generationsgränser samt kulturella och etniska gränser.

Stora möjligheter! Vårt lag med killar 16–17 år (cirka 35 killar) är en blandning med medlemmar från Löddeköpinge i norr till Svedala i öster och Tygelsjö i söder plus från alla stadsdelar i Malmö. Den förståelse för andra kulturer, bakgrunder och förutsättningar som vi har där är helt unik. En sammanhållning som helst skall upplevas!

Att man samlas kring intresset för idrotten! Genom att fostras in i en lagsport som fotboll där man måste acceptera varandra för att ha någon möjlighet att vinna matcherna.

Tre lärdomar av projektet Föreningslivet

1. Det finns många nyanlända vuxna som är intresserade av att bli delaktiga i föreningslivet som utövare, tränare, ledare eller funktionärer. Här finns således en potential och resurs som i stor utsträckning är outnyttjad.
2. Många nyanlända vuxna är intresserade av att veta mer om föreningslivet för sina barns skull. Att informera föräldrar om föreningslivet underlättar därmed även barns och ungdomars delaktighet i föreningsverksamhet.
3. Det finns ett engagemang och intresse hos idrottsföreningar att arbeta mer med integration. Dessa föreningar behöver stöd och incitament i form av utbildning och ekonomiska resurser.

Framtidsprojektet

Ungdomsverksamhet i Rosengård

Den första januari 2010 startade *Framtidsprojektet* i Malmöstadsdelen Rosengård. Allmänna arvsfonden finansierar projektet och fotbollsföreningen FC Rosengård har projektansvar. Det övergripande syftet är att statsdelens högstadiel elever ska bli bättre förberedda inför gymnasie- och yrkesval samt att inspirera eleverna till en meningsfull fritid. Mer specifikt är syftet med projektet att:

- inspirera eleverna till ett ökat intresse för olika arbetsplatser och olika utbildningslinjer på gymnasieskolan
- öka elevernas insikt om vad arbetsmarknaden förväntar sig av dem
- skapa ett nytt forum utifrån företagens engagemang och samverka direkt med skolan
- inspirera ungdomar att delta i olika idrottsaktiviteter, lära känna det ideella föreningslivet och att öka deras kunskaper om sambandet mellan idrott och hälsa.

Syftet ska uppnås genom att främst utbilda och medvetandegöra högstadiel eleverna på Rosengårdsskolan. Det ska ske i ett samarbete mellan skolan, gymnasieskolor, företag och FC Rosengård. Eleverna ska stå i centrum, men förhoppningen är att även samarbetsparterna ska bli inspirerade och utvecklas. De ska också känna att de gör en viktig samhällsinsats. Följande projektmål är uppsatta:

- Lärarna ska få nya kontakter utanför skolan och bredare kunskap om vilka mål eleverna har när de lämnar skolan.
- Idrottsföreningen ska få nya medlemmar, engagera fler ungdomar, få mer fokus på idrott och hälsa. Föreningens ledare ska få ett bredare engagemang och mer fokus på hälsoaspekter i verksamheten.
- Genom att företag och elever samverkar ska ungdomarna få en ökad insikt om vilka valmöjligheter som finns för dem under de kommande åren, och framför allt vad möjligheterna innebär. Det stärker dem i deras val av studier och senare i deras yrkesval.
- Att ha en meningsfull och aktiv sysselsättning på fritiden bidrar till att skapa en mer harmonisk stadsdel.

Cirka 50 elever ingår i projektet i tre år, det vill säga från att de började sjunde klass till och med första terminen på gymnasiet. I projektets början blev samtliga elever medlemmar i föreningen FC Rosengård och fick också träningskläder. Med-

lemskapet i föreningen har dock inte inneburit att samtliga elever har blivit aktiva medlemmar. Projektet önskade att eleverna skulle få en bra ingång till föreningslivet och att eleverna därifrån lättare skulle kunna gå vidare till andra föreningar om de ville. Inledningsvis anordnades dessutom en namntävling som ett led i att involvera eleverna. Det vinnande bidraget var *Framtidsprojektet*. I dagsläget går eleverna i årskurs 9, och projektet avslutas hösten 2012.

Projektets verksamhet

Verksamheten kan indelas i fyra faser. Varje fas inrymmer de metoder som använts för att nå syftet med projektet (figur 4). De fyra faserna följer till största del en tidslinje, men överlappar varandra till viss del.

Figur 4. Beskrivning av *Framtidsprojektets* verksamhet utifrån fyra faser.

Skolledningen vid Rosengårdsskolan var med redan vid ansökan om projektmedel och har hela tiden varit väl införstådd med projektet och dess syfte. Detta till trots, har det varit viktigt för FC Rosengård som en extern aktör, men även för projektet i sig, att inledningsvis skapa en arbetsplattform (fas 1). Det handlade först och främst om att skapa en förståelse för skolans verksamhet, informera om projektet och dess syfte samt skapa goda relationer till skolpersonalen och eleverna. För att kunna gå vidare på ett bra sätt lade FC Rosengård ned mycket tid och engagemang ner under den första fasen. Övriga faser är mer direkt inriktade mot projektets mål.

Sammantaget har *Framtidsprojektet* under de första två åren arbetat med flera olika sorters insatser. Som synes är projektet mångfacetterat och har ett helhetsperspektiv. Först efter projektets slut hösten 2012 går det att utvärdera huruvida det har uppnått sitt syfte.

Röster om och i projektet

Hösten 2011, halvvägs in i projektet, genomfördes en workshop med eleverna för att samla in deras upplevelser och tankar om projektet. Det framkom att de överlag tycker att *Framtidsprojektet* är bra och att de är tacksamma för den hjälp de fått genom projektets verksamhet. Följande citat är talande för vad eleverna tycker:

Jag tycker framtidsprojektet är bra för vår framtid. De hjälper oss att hitta och välja en bra linje till gymnasium. De hjälper oss att hitta bra praktikplats. Det var mycket bra när vi besökte olika gymnasium. Jag tackar de väldigt mycket för vad de gjorde för oss och hjälpte oss. Det är bra och roligt att jobba med dem. Tack!

Orden "hjälper oss" är vanligt förekommande hos eleverna. Orden är då koppade till frågor om studier eller framtid. Formuleringar av det slaget kan vara en indikation på att eleverna ser sig själva som passiva aktörer som ska bli hjälpta av externa aktörer, i detta fall av *Framtidsprojektet*. Det är mycket viktigt att projektet medvetandegör eleverna, så att de ser sig själva som aktiva aktörer. Samtidigt är det ett gott tecken att gruppen upplever att de har nytta av projektet och blir hjälpta av det.

Besöken på gymnasieskolor har uppskattats av eleverna. De har fått en bättre insyn i vad som sker där och vad som krävs för att studera på gymnasiet. En del av eleverna uppgav att de ville besöka gymnasieskolorna oftare och under en längre

tid. Över lag tycker de att det är givande att besöka andra platser utanför Rosengård. Det bidrog till möten med nya människor och vänner. En elev berättade:

Jag tycker verkligen om framtidsprojektet för de hjälpte mig med jättemycket saker. Det viktigaste var att jag fick mer kontakter med hjälp av dem. Med kontakter menar jag att till exempel när vi gjorde studiebesök på Malmö Borgargymnasiet så har jag verkligen träffat trevliga människor. Några av dem har jag träffat igen.

En avgörande del av *Framtidsprojektet* är den verksamheten som har som syfte att vidga elevernas vyer. De flesta elever som vi pratade med hade positiva upplevelser av *Framtidsprojektet*. De ansåg bland annat att de tyckte att projektet bör fortsätta även i andra klasser, att killarna håller sig lugna när de är med FC Rosengård och att projektet hjälper eleverna att finna sin väg till gymnasiet och yrkeslivet. Däremot tyckte eleverna både bra och mindre bra om projektets olika aktiviteter. Exempelvis nämnde någon att ett studiebesök inte var så kul, medan en annan tyckte att en efter-skolan-aktivitet var mindre rolig. Vid en följdfråga om varför blev svaren knapphändiga. Det kunde handla om att eleverna inte gillade just den aktiviteten eller att personen som de träffat på studiebesöket var tråkig. Samtliga elever angav att minst en av de aktiviteter som projektet anordnade var bra och rolig.

Arbetet med projektet har ingalunda varit fritt från motstånd och motgångar. Ett fåtal elever upplever att *Framtidsprojektet* lovat saker som sedan inte har hållits. Några av dessa elever lyfte upp ett exempel där de fått besked om en aktivitet som sedermera var tvungen att ställas in. Ett par av eleverna upplevde att projektets företrädare inte lyssnar fullt ut på deras önskemål. Hos ett antal elever fanns också redan från starten en misstro mot att vuxna kliver in i deras liv. Det är därför viktigt att projekt som *Framtidsprojektet* arbetar tålmodigt och att man långsiktigt bygger upp en god relation till målgruppen. Sedan hösten 2010 har eleverna till exempel via ett deltagarråd haft möjligheten att göra sina röster hörda.

Skolans personal (skolledning och mentorer) är positivt inställda till *Framtidsprojektet* och dess verksamhet. Under det gångna året har projektets företrädare haft regelbundna möten med dem. Skolans personal har, liksom eleverna, särskilt uppskattat prova-på-utbildning där eleverna besökt gymnasieskolor. En mentor menade att det är ett bra initiativ och ett ypperligt tillfälle för högstadie- och gymnasieskolorna att samarbeta.

Mentorerna menade att eleverna blivit mer medvetna om hur det är att gå på gymnasiet och vad som krävs för att studera där. Dessutom, anger mentorerna, att eleverna genom besöken på gymnasieskolorna får en större insikt i vad de vill läsa efter högstadiet.

Avslutningsvis har skolledningen och mentorerna väckt frågor som kan vara värda att fundera närmare på:

- Hur når man de elever som inte förstår att projektets verksamhet är en stor möjlighet för dem?
- Hur gör man för att involvera föräldrarna mer i projektet?
- Hur många projekt klarar skolan och eleverna av?

Tre lärdomar av Framtidsprojektet

1. I inledningsfasen av ett integrationsprojekt är det viktigt att skynda långsamt och arbeta aktivt med att skapa goda relationer till samtliga involverade. Låt detta ta den tid det tar.
2. För en dialog med de involverade i starten av ett projekt och utveckla verksamheten i samråd. För att projektet ska bli framgångsrikt krävs det att alla drar åt samma håll.
3. Gör eleverna delaktiga! Lyssna på vad de har att säga om verksamheten. Låt dem inte inta rollen som passiva mottagare.

Mångfaldsarbete i idrottsrörelsen

Både *Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten* och *Framtidsprojektet* bygger på så kallad *situated learning* (Lave & Wenger 1991/1999). I det här fallet innebär det att nyanlända personer lär sig föreningslivet genom att aktivt delta i det. Deltagarna förstärker därmed mångfalden inom de föreningar, som de söker sig till. I lyckade fall kan deltagarna få en god skjuts i sina respektive integrationsprocesser och göra en så kallad dubbel-loop (jfr Gareth 1997). Kännetecknande för en sådan är att man inte landar på samma plats som vid upphoppet. Detta bör alltid eftersträvas i en integrationsprocess. För att kunna utföra en dubbel-loop krävs emellertid både mod och stöd från andra. Så här långt kan vi tveklöst säga att både FC Rosengård i *Framtidsprojektet* och de aktivt involverade föreningarna i projektet *Föreningslivet* har utgjort ett sådant stöd.

Gemensamt för projekten är även att de tar sin utgångspunkt i att integration och delaktighet är något högst individuellt. Båda utgår också från den individ som står utanför föreningslivet. Genom projekten blir individen förberedd för och därefter erbjuden ett inträde i föreningen, gymnasieskolan eller arbetslivet. Ur projekten kan individen forma en känsla av delaktighet och en väg in mot sammanhangets centrum. För det krävs att de involverade parterna inser förtjänsterna i en mångfald som för den ene innebär ökade möjligheter till möten med det nya landets vardag, och som för den andre gör vardagen rikare.

Båda projekten visar även på värdet av samverkan. I dessa fall har samarbetet bedrivits främst på lokal och regional nivå. Men vi menar att motsvarande integrationssatsningar även kan skapas på nationell nivå – och med RF som drivande aktör. Kraft och kompetens finns, liksom goda kontaktnät med nationella intressenter inom såväl offentlig och privat som civil sektor. I ett sådant plattformbygande skulle RF:s roll kunna vara att dels skapa plats för nyanlända personer på alla nivåer inom idrottens led, dels verka för ett, för framgång så viktigt, holistiskt förhållningssätt till integrationsarbete. Just i sin position som en oberoende och frivillig part i ett nationellt integrationsarbete skulle RF kunna verka för en utveckling av målinriktade arbetsmetoder som kan hantera stuprörsbeteende och revirtänkande på alla nivåer. Båda de projekt vi lyft fram här har gjort detta på lokal och regional nivå.

Kanske skulle RF även kunna ta initiativ till en nationell plattform för samverkan mellan olika aktörer där mångfaldsfrågan kan behandlas utifrån ett helhetsperspektiv? I sådana fall vore Ideell Arena – bestående av hela 62 ideella organisationer såsom Forum för frivilligt socialt arbete, Sensus, Civos och Röda Korset – en

möjlig samarbetspartner. Därtill borde givetvis högskolor och universitet involveras. Det finns sedan länge en redan upparbetad samverkan mellan dessa samhälleliga aktörer. Förutsättningarna att skapa en plattform är därmed goda. Men någon behöver ta initiativet. Varför inte RF?

En annan viktig förutsättning för att få i gång ett fungerande integrationsarbete är att som genomförare vara öppen och inte hamna i ett kontraproduktivt virrvarr av kategoriseringar och kvantifieringar. Det är ju faktiskt människor av kött, blod, känslor och erfarenheter det handlar om. Här kan idrottsrörelsens inbjudande karaktär spela en viktig roll: det är inte vem du är, utan det är ditt intresse, din vilja och dina handlingar, som avgör ditt deltagande. Ett brett välkomnande innebär inte att arbetet blir lättare, men sannolikt att resultatet i slutänden blir bättre. Utmaningarna blir fler, men därmed också möjligheterna att lära och utveckla arbetet.

I fråga om värdegrundsarbetet kan RF bidra genom att ta fram utbildningsmaterial som både på bredden och på djupet för in ett mångkulturellt förhållningssätt och ett konstruktivt sätt att tänka kring integration i förenings- och tränarutbildningar. För detta krävs emellertid en pedagogisk strategi där föreningar och deras medlemmar inte blir passiva mottagare av moraliska pekpinningar blandade med tips och råd om hur arbetet ska gå till. Nej, lita hellre på medlemmarnas egen kompetens att själva diskutera fram värdet i mångfald och ökad delaktighet. Hjälpa dem att ta sin utgångspunkt i frågan: Varför ska vi jobba med mångfald i just vår förening? Ser inte föreningen eller medlemmen arbetet som meningsfullt kan det ju kvitta. Föreningsarbete bygger på frivillighet, inte tvång. Att inte vilja delta innebär inte med nödvändighet att den enskilde medlemmen är negativt inställd. Hon eller han kanske bara vill ägna sig åt det som personen en gång gick in i föreningen för att göra. Det är exempelvis bara ett fåtal av FC Rosengårds medlemmar som är aktivt involverade i att driva *Framtidsprojektet*.

Det är knappast gångbart att ställa krav på en allmän aktiv uppslutning kring sociala projekt och insatser som ligger utanför föreningarnas idrottsliga kärnverksamhet. Samtidigt måste beslut om riktad integrationsverksamhet fattas i demokratisk ordning, eftersom insatser av detta slag påverkar föreningen och den löpande verksamheten på olika sätt. Det måste därför finnas en god kunskap om, och ett generellt stöd för, insatsen i föreningen i fråga. Här kan RF bidra med att skapa trygga strukturer, stå för kunskap och kompetens samt bidra med ekonomiska morötter för frivilliga insatser, exempelvis genom att utlysa projektmedel eller instifta integrationspriser.

Att ta med sig i det fortsatta arbetet

Om vi riktar blickarna framåt, vad finns det då för möjligheter? Vad har vi lärt oss av de projekt som har beskrivits i det här kapitlet? Här följer några lärdomar:

- Eftersträva samverkan – med andra organisationer, föreningar, myndigheter, regioner, kommuner med mera. Arbeta kvalitativt med få, men kvantitativt med många.
- Låt föreningarna ta ansvar och göra sådant som de vill göra och är bra på. Tvinga inte föreningarna. Se i stället till att det finns goda incitament för ett aktivt och långsiktigt mångfaldsarbete på föreningsnivå.
- Ge utbildning och information till dem som står utanför föreningslivet. Starta utbildningar och värdegrundsarbeten.
- Bygg integrationsarbetet i föreningen utifrån de medlemmar som är intresserade av mångfaldsfrågor. Utforma arbetet efter deras intressen.

Idrottslyftet, och tidigare Handslaget, fungerar som för ett stöd för de föreningar som vill arbeta explicit med rekrytering av nya medlemmar samt behålla dem som redan är med. Dessa satsningar har möjliggjort för föreningar att främja integration och etnisk mångfald inom barn- och ungdomsidrotten. Erfarenheterna från projektet *Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamhet* visar emellertid att det även finns behov av att stödja vuxnas integration.

Det finns många och goda exempel på föreningar som bedrivit mångfaldsprojekt inom idrotten. RF bör lyfta upp dessa exempel, men även hämta inspiration från utlandet och från verksamheter utanför idrotten. Vi tror att det kan vara ett viktigt led i att ge verktyg till idrottsföreningar som vill arbeta med mångfaldsfrågor. På så vis kan ett engagemang och vilja skapas inom idrottsrörelsen. Det har under flera år förts en dialog på EU-nivå om hur medlemsländerna kan arbeta på ett bättre vis med integration och mångfaldsfrågor. På *European Web Site on Integration*¹² finns goda exempel på hur idrottsorganisationer och andra har arbetat med frågorna. Förhoppningsvis kan även erfarenheterna från projektet *Föreningslivet* och *Framtidsprojektet* fungera som inspiration och ge idéer för ett framtida arbete på nationell, regional och lokal nivå. Glöm dock inte att goda exempel på sin väg mot att bli ”goda” också rymmer misstag och motgångar. Det är minst lika viktigt att lära av dem som det är att låta sig inspireras av de lyckade. Glöm heller inte att ofta ställa frågan: Vad behöver vi veta och kunna för att genomföra det arbete vi

---

¹² Se <http://ec.europa.eu/ewsi/en> under fliken ”Integration practices” för goda exempel på mångfaldsarbete.

förutsatt oss att utföra? Som processutvärderare har vi många gånger ställt denna fråga till projektledare och styrgrupper. Varje gång har den visat sig vara nyttig.

Slutligen vill vi att idrottsrörelsen på allvar ska känna sig delaktig och bli en betydelsefull part bland mångfalden av aktiva intressenter för ett mer välkomnande Sverige. Kort sagt, integrera idrottsrörelsen – det är den värd!

Referenser

- Gareth, M. (1997). *Images of organization*. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Lagergren, L. (2011). *Utvärdering av projektet "Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten – Slutrapport"*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 14.
- Lagergren, L. & Fundberg, J. (2010). *Utvärdering av projektet "Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten"*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 10.
- Lagergren, L. & Fundberg, J. (2009). Integration i förening – kritiska reflektioner kring ett projekt. *Educare n:o 3*, Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- Lagergren, L. & Fundberg, J. (2007). *Projektet Integration i förening*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 2.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991/1999). *Situated learning – Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lepic Sofiadotter, E. (2011). "Utvärdering av projektet Föreningen – en aktiv part i introduktionsverksamheten's målgrupp nyanlända svenskar och deras möte med projektet och föreningslivet". I: L. Lagergren (red.), *Utvärdering av projektet "Föreningslivet – en aktiv part i introduktionsverksamheten – Slutrapport"*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 14.
- Lukkerz, C. & Thiborg, J. (2011). *Integration i förening: En enkel modell för ett inkluderande mottagande av nyanlända personer*. Malmö: Holmbergs Tryckeri.
- Lukkerz, C. & Thiborg, J. (opublicerad). *Integration i förening 2008: En projekthandbok*.
- Thiborg, J. & Lagergren, L. (2011). *Utvärdering av projektet "Framtidsprojektet"*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 15.
- Thiborg, J. & Lagergren, L. (2010). *Utvärdering av projektet "Framtidsprojektet" 2010-01-01 – 2010-10-15*. Malmö: Rapport från Fritidsvetenskapligt program, Malmö högskola, nr 13.

Vem platsar i laget?

Idrotten är bra på integration påstår många. Men vad betyder det? Är det sant? Vad säger forskningen? Den här boken ger nya perspektiv på idrott och etnisk mångfald. Den innehåller kunskap, lärdomar och goda råd från forskare som både studerat och själva deltagit i olika mångfaldsprojekt. Boken vänder sig till alla verksamma inom idrotten som vill främja ökad delaktighet och etnisk mångfald.

Centrum för idrottsforskning
www.centrumforidrottsforskning.se

ISBN: 978-91-979562-6-0

